

รายงานการวิจัย

“การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเชิงประยุกต์ในการส่งเสริม
การจัดสวัสดิการชุมชน กรณีศึกษาอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี”

The Study of “Applied Participatory Action Research on
Community Welfare Promoting : A Case Study of Lumlukka District,
Pathumthani Province.”

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากงบประมาณเงินรายได้ ประจำปี 2553
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ชื่อเรื่องงานวิจัย : การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเชิงประยุกต์ในการส่งเสริมการจัดสวัสดิการชุมชน
กรณีศึกษาอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี

ชื่อผู้วิจัย : อาจารย์ ดร.ไพรัช บวรสมพงษ์

ปีที่วิจัย : 2553

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเชิงประยุกต์ในการส่งเสริมการจัดสวัสดิการชุมชน กรณีศึกษาอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี” มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อที่จะศึกษาถึงแนวคิดและรูปแบบ กิจกรรมด้านสวัสดิการชุมชน ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดในการดำเนินการด้านสวัสดิการชุมชน และศึกษาแนวทางการส่งเสริมการจัดสวัสดิการชุมชน ในพื้นที่ตำบลลำลูกกา โดยวิธีการที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าได้ประยุกต์ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมควบคู่ไปกับการใช้เทคนิควิธีการได้มาซึ่งข้อมูลเพื่อตอบคำถามในการวิจัย ไม่ว่าจะเป็น การศึกษาเชิงเอกสาร การสัมภาษณ์บุคคล การสัมภาษณ์กลุ่ม การถอดบทเรียนการทำงาน เพื่อการสะท้อนผลการดำเนินงานของกองทุนสวัสดิการชุมชนฯ โดยเน้นความเป็นหุ้นส่วนการทำงาน การสร้างกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยที่ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย ประกอบด้วยคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชน แกนนำชุมชน เจ้าหน้าที่บุคลากรหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการสังคมและการส่งเสริมการดำเนินงานของกองทุนสวัสดิการชุมชน

สำหรับขอบเขตด้านการวิจัย พบว่า พื้นที่อำเภอลำลูกกาเป็นพื้นที่ต้นแบบด้านการดำเนินงานสวัสดิการ ในลักษณะพหุวัฒนธรรม และมีความเป็นเมืองกึ่งชนบท ในบริเวณพื้นที่ภาคกลางซึ่งได้รับการยอมรับและได้รับการแนะนำจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ว่าเป็นพื้นที่ต้นแบบด้านสวัสดิการที่มีความน่าสนใจแห่งหนึ่ง

ผลการวิจัยพบว่า กองทุนสวัสดิการตำบลลำลูกกาเริ่มต้นจากการชักชวนของกลุ่มแกนนำคณะกรรมการ เพื่อให้เกิดการออมทรัพย์ด้วยความสมัครใจ โดยนำเงินที่ได้รับไปสู่การจัดตั้งกองทุนภายใต้แนวคิดที่เน้นที่ความเป็นเจ้าของร่วมกัน เพื่อเป็นสวัสดิการสำหรับคนในชุมชน และสำหรับการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาและความยากลำบาก

การบริหารจัดการกองทุนกองทุนสวัสดิการชุมชนพื้นที่ตำบลลำลูกกา พบว่าจะอยู่ในรูปของ คณะกรรมการที่ผ่านการคัดเลือกและเลือกตั้งเพื่อดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของกองทุนทั้งด้านการบริหารจัดการ การ จัดสวัสดิการการสังคมเพื่อให้เกิดความมั่นคงปลอดภัยในพื้นที่ชุมชน โดยสมาชิกของกองทุนจะได้รับสิทธิทั้งด้าน การรักษาพยาบาล การค่าเยี่ยมไข้ สิทธิในการรับค่าฌาปนกิจ สิทธิในการรับเงินทุนการศึกษา ทุนในการประกอบ อาชีพควบคู่ไปกับสวัสดิการอื่นๆ ที่มีอยู่ในสังคม เช่น เงินสวัสดิการจากรัฐสำหรับผู้สูงอายุ 500 บาทต่อเดือน สิทธิในการรักษาพยาบาล 30 บาท ตามสิทธิด้านหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ

ฐานคิดที่สำคัญของกองทุนสวัสดิการชุมชนมุ่งเน้นที่การให้การช่วยเหลือผู้ประสบกับปัญหาความต้องการ จำเป็นโดยเน้นการระดมความร่วมมือในรูปแบบเงินทุนมาจัดตั้งเป็นสวัสดิการ ซึ่งฐานคิดดังกล่าวไม่ต่างจากการสร้าง ทุนทางสังคมให้เกิดขึ้นในสังคม เพราะสิ่งที่เกิดขึ้นนอกเหนือจากตัวเงินแล้ว ยังเป็นการสร้างคุณค่าทางจิตใจใน การดูแล ช่วยเหลือเกื้อกูลกันด้วยความรัก ความเอื้ออาทร และความเสียสละ รวมถึงความสามัคคีให้เกิดขึ้นใน ชุมชน ขณะเดียวกัน การบริหารกองทุนสวัสดิการชุมชนก็ได้ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้จากการทำงานอย่างมี ส่วนร่วม อันเป็นการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาตนเองและสังคมชุมชนให้เกิดความยั่งยืนต่อเนื่อง

ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการดำเนินงานของกองทุนสวัสดิการชุมชนพื้นที่ตำบลลำลูกกา พบว่า แม้ว่าการดำเนินของกองทุนฯ จะเป็นไปตามเป้าหมายและเติบโตอย่างต่อเนื่อง หากแต่การดำเนินการดังกล่าว ยังคงมีอุปสรรคและข้อจำกัด ซึ่งต้องการการเสริมหนุนจากหน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน่วยงานที่ เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคมและการจัดสวัสดิการและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ต้องมีบทบาทในการเสริม หนุนการทำงานของคณะกรรมการกองทุนฯ ให้เป็นไปตามเป้าหมายของกองทุนที่ได้กำหนดไว้โดยเน้นที่มิติด้าน การส่งเสริมพัฒนาคุณภาพชีวิตและการพึ่งตนเองได้ของชุมชน

ดังนั้น บทบาทหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องจึงควรมีหน้าที่เกี่ยวกับ

- การเป็นผู้ส่งเสริมความรู้ เอื้ออำนวยด้านความรู้ เกี่ยวกับการจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนเพื่อให้ ชุมชนสามารถดำเนินการได้เอง ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวอาจเปิดโอกาสให้หน่วยงานภายนอกหรือ ผู้รู้เข้ามาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ก็ได้ หรืออาจอยู่ในรูปของการถ่ายทอดเทคโนโลยี ความรู้ ประสบการณ์ หรือการศึกษาดูงานเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกรณีตัวอย่างที่ดี
- การส่งเสริมและปลูกฝังกระบวนการสร้างจิตสาธารณะ ซึ่งถือว่าเป็นการพัฒนาต้นทุนมนุษย์ให้ เกิดขึ้นในพื้นที่ชุมชนอันเป็นการสร้างต้นทุนทางสังคมที่สำคัญให้กับชุมชนทั้งนี้กระบวนการดังกล่าว

ต้องเน้นที่การส่งเสริม ปลุกฝังในกลุ่มคนรุ่นใหม่หรือคนกลุ่มใหม่เข้ามาช่วยขับเคลื่อนเครือข่าย หรือ ดำเนินงานต่อ

- การบูรณาการการทำงานร่วมกันระหว่างท้องถิ่นที่กับท้องถิ่น ในความหมายที่ว่าหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นควรที่จะให้ความสำคัญต่อการดำเนินงานของกลุ่มคนในระดับท้องถิ่นที่ชุมชนในรูปแบบของความร่วมมือและการประสานงานร่วมกัน เพื่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรและบูรณาการร่วมกันทั้งด้าน แนวความคิด ทรัพยากร และงบประมาณ อันเป็นรูปแบบสำคัญในการส่งเสริมการจัดการตนเองของ พื้นที่หรือพื้นที่จัดการตนเอง

แนวทางสำหรับการส่งเสริมการจัดสวัสดิการชุมชนพื้นที่ตำบลลำลูกกา

1. กองทุนฯ ควรมีการทบทวนแนวคิดวัตถุประสงค์ และเป้าหมายอย่างต่อเนื่อง กล่าวคือ ควรมีการสร้าง ความเข้าใจอย่างชัดเจนเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของกองทุนฯ และปรับวิธีการดำเนินงานให้สอดคล้องกับเป้าหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวคิดหลักของกองทุนฯ ว่าด้วยการออมและการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อการ พึ่งตนเองมากกว่าพึ่งพาทายนอก โดยการดำเนินงานของกองทุนฯ จำเป็นต้องได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนด้าน วิชาการ เทคนิคความรู้ และคำปรึกษาจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำนักงานพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (พมจ.) และสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการในฐานะหน่วยงานพี่เลี้ยง ที่ ปรึกษาที่คอยให้คำแนะนำ ช่วยเหลือและเชื่อมประสานการทำงานระดับพื้นที่ชุมชนให้เชื่อมโยงกับองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น

2. ควรมีการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพบุคลากรของกองทุนฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแกนนำ/ คณะกรรมการของกองทุนฯ เพื่อให้มีความรู้ที่เพียงพอและสามารถถ่ายทอดความรู้ในการบริหารจัดการกองทุนฯ ให้สืบทอดไปยังคนรุ่นอื่นทั้งในแง่ความรู้ และทักษะที่ฝังลึก นอกจากนี้ ควรมีกระบวนการสร้างการเรียนรู้ผ่านการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่องทั้งภายในพื้นที่และข้ามพื้นที่ กล่าวคือเป็นการเรียนรู้เชิงเครือข่ายกับพื้นที่หรือ กลุ่มกองทุนสวัสดิการอื่นๆ ที่ประสบความสำเร็จหรือเป็นต้นแบบการดำเนินการที่ดี เพื่อให้เกิดการยกระดับการ ทำงาน

3. คณะกรรมการกองทุนควรมีการสำรวจความต้องการด้านสวัสดิการเพื่อให้เกิดการออกแบบกิจกรรม สวัสดิการสังคมและการสังคมสงเคราะห์ที่สอดคล้องกับความต้องการของพื้นที่ และตรงกับความต้องการจำเป็น ของกลุ่มเป้าหมาย โดยคำนึงถึงการประสานความร่วมมือและยึดหลักการระดมทรัพยากรจากภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคธุรกิจเอกชนซึ่งถือเป็นจุดเด่นของพื้นที่และหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งนี้ควร

มีการสร้างความร่วมมือกันอย่างต่อเนื่องและวางรูปแบบการทำงานที่เป็นระบบในลักษณะของแผนยุทธศาสตร์ท้องถิ่น และเครือข่ายความร่วมมือ

ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาถึงการพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพกองทุนสวัสดิการชุมชนเพื่อให้เป็นสวัสดิการที่สามารถรองรับความต้องการของคนในชุมชนพื้นที่โดยเน้นที่ปฏิบัติการร่วมกันของชุมชนเอง ภายใต้หลักความคิดที่ว่าเน้นให้พื้นที่ได้จัดการตนเองตามความต้องการและปัญหาที่เกิดขึ้น ทั้งนี้การพัฒนาศักยภาพดังกล่าวควรเน้นที่การสร้างความรู้และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

2. ควรมีการศึกษาถึงแนวทางการพัฒนาทุนทางสังคมและวัฒนธรรมเพื่อเป็นต้นทุนในการดำเนินงานและการขับเคลื่อนกิจกรรมของกองทุนสวัสดิการชุมชน เพื่อให้เกิดการขยายขอบเขตของทุนหรือกองทุนที่มีได้จำกัดเพียง “ตัวเงิน” เท่านั้น

3. ควรมีการศึกษาถึงแนวทางในการพัฒนาศักยภาพแกนนำคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนในกลุ่มคนรุ่นใหม่ โดยเฉพาะกลุ่มวัยรุ่นและวัยกลางคนเพื่อให้เป็นทุนมนุษย์ในการขับเคลื่อนกองทุนสวัสดิการชุมชน

4. ควรมีการศึกษาแนวทางการสร้างการเรียนรู้ร่วมกันของกองทุนสวัสดิการชุมชนในตัวอย่างต่างๆ ด้วยลักษณะเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกัน (Bonding Network) เพื่อให้เกิดการยกระดับการเรียนรู้

Research Title : The Study of “Applied Participatory Action Research on Community Welfare Promoting : A Case Study of Lumlukka District, Pathumthani Province.”

Researcher : Pairuch Borvornsompong, Ph.D.

Year : 2010

Abstract

The objectives of this research were to study concept and models of community welfare activities, problems, obstacles, limitations of community welfare implementation and directions of community welfare promotion in Lumlukka district, Pathumthani province. Participatory action research and several techniques, such as documentary study, individual in-depth interview, group interview and lesson learnt, were applied to this research in order to reflect the implementation of Community Welfare Foundation which emphasized on partnership and the process of learning and sharing. Research participants were members of Social Welfare Foundation, pillars of community and concerned organizations who promoted social welfare and community welfare foundation.

For the scope of research, Lumlukka district, a suburban zone in the central region of Thailand, was admired and introduced from organizations of social development and human security as one of the best practice areas of multicultural welfare implementation.

The research results found that Lumlukka sub-district welfare foundation was established by pillars of foundation in order to encourage willingly saving. The foundation's concept was emphasized on cooperative ownership and money saving for community welfare and the aid of sufferer.

The management of Lumlukka sub-district welfare foundation was as follows: foundation's committee was qualified and chosen in order to manage and implement social work and social welfare which lead to Community Security in the area. In addition to 500 baht monthly financial aid for elderly citizens and medical treatment of National Health Security,

members of the foundation had the rights to medical care, patient visiting, funeral expense, educational fund and occupational loan.

Main basic concept of community welfare foundation emphasized on supporting sufferer's basic needs by mobilizing fund to be community welfare. This main concept is consistent with the process of social capital creation which is not only foundation but also community's unity. The community welfare foundation management brought about to the process of participatory working, caring and generosity. Moreover, the concept could be continuous learning process for both of individual and community sustainable development.

In case of problems and obstacles of the implementation of Lumlukka sub-district welfare foundation, the research result found that the foundation still needed promotion and support from government agency, especially organizations concerned to social development, social welfare and local administration. Although the foundation could meet the target and continuously grow, these concerned organizations had to be add-on supporters by emphasizing on life quality development and community self-sufficiency.

Therefore, concerned government agencies should support the community as follows:

- To be knowledge facilitators who supported community welfare foundation, communities had to be able to manage their foundation themselves. There should be the process of knowledge sharing with external organizations or experts, for example, technology, experience on management and visiting other best practice areas.
- There should be the process of public consciousness creation. This caused human capital development, which was an important part of social capital creation. Moreover, young generation in community should be instilled to implement or develop the foundation continuously.
- There should be working integration of government agencies and community. Local administration should support the community implementation by coordinating and participating with the community. They both should integrate their concepts, resources and budgets.

Direction of Lumlukka Welfare Foundation Promotion

1. The foundation had to review its objectives and targets continuously and clearly. The implementation had to be adjusted in order to be consistent with the targets, especially the concept of saving, helping members and community self-sufficiency. Foundation's implementation needed support and promotion of academy, knowledge, technique and advisor or coach from concerned organizations, especially Technical Promotion and Support Office, who could help and synchronize community to local administration.

2. There should be the process of human resource development, especially foundation's committee, in order to know foundation management and pass this tacit knowledge and tacit skill to others. Moreover, there should be the process of knowledge sharing within community and other succeeded communities or foundation in order to shift working process.

3. The foundation's committee should survey community's welfare needs in order to design social welfare and social work activities that were consistent with target group. The committee should mobilize resources from concerned organizations both of local administration and private organizations in the area. However, this coordination should be continuously formed as local strategic plans and cooperative network.

Recommendation for future research

1. There should be a research of the development and promotion of performance of community welfare foundation in order to be welfare which meets community's needs by emphasizing the concept of community participation. Moreover, community performance development should emphasize on the process of learning and knowledge sharing between concerned organizations.

2. There should be a research of directions of social and cultural capital development in order to be a capital for implementing and driving activities of community welfare foundation. This could expand the boundary of fund or foundation, aside from “cash”.

3. There should be a research of directions of committee’s performance development for new generation, especially youth and working age in order to be human capital for driving the community welfare foundation.

4. There should be a research of directions of learning and knowledge sharing process, such a Bonding Network, in order to shift learning process in the community.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยชิ้นนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากเงินงบประมาณรายได้คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประจำปี 2553 ผู้วิจัยขอขอบพระคุณหน่วยงานต้นสังกัดที่ให้สนับสนุนทั้งในส่วนของงบประมาณ เวลา และทรัพยากรสำหรับการทำวิจัย

สำหรับกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยขอขอบพระคุณคณะกรรมการชุมชนและผู้เกี่ยวข้องกับกระบวนการวิจัยทุกท่านที่ได้สละเวลา ให้ความช่วยเหลือและคำแนะนำ ตลอดจนข้อเสนอแนะที่มีคุณค่าต่อการขับเคลื่อนกองทุนสวัสดิการชุมชนพื้นที่ตำบลลำลูกกาให้เกิดผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรม ซึ่งข้อมูลและความคิดเห็นดังกล่าวนอกจากจะช่วยเติมเต็มให้งานวิจัยในครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีแล้ว ยังสร้างการเรียนรู้ใหม่ๆ ให้กับผู้วิจัยได้อย่างมากมายอีกด้วย

ไพรัช บวรสมพงษ์
มกราคม 2555

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(2)
Abstract	(3)
กิตติกรรมประกาศ	(4)
สารบัญ	(5)
ส่วนที่ 1 บทนำ	1
บทนำและความสำคัญ	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	5
ขอบเขตของการวิจัย	5
นิยามศัพท์เฉพาะ	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
ส่วนที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม	7
สวัสดิการสังคมและสวัสดิการชุมชน	8
ลักษณะพื้นที่อำเภอลำลูกกา	22
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	28
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	30
กรอบแนวคิดในการวิจัย	36
ส่วนที่ 3 วิธีวิทยาในการศึกษา	37
ฐานคิดหลักของการวิจัย	37
กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล	37
ส่วนที่ 4 ผลการศึกษา	39
ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 แนวคิดและรูปแบบกิจกรรมด้านสวัสดิการชุมชนพื้นที่ ตำบลลำลูกกา	39

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ปัญหา อุปสรรคและข้อจำกัดในการดำเนินการด้าน สวัสดิการชุมชนพื้นที่ตำบลลำลูกกา	45
ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 แนวทางการส่งเสริมการจัดสวัสดิการชุมชนพื้นที่ตำบล ลำลูกกา	56
ส่วนที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ	59
สรุปผลการศึกษา	59
จุดเริ่มต้นของการจัดสวัสดิการชุมชนพื้นที่ตำบลลำลูกกา	60
บทบาทของหน่วยงานภาครัฐกับการส่งเสริมการจัดสวัสดิการชุมชน	64
แนวทางการส่งเสริมการจัดสวัสดิการชุมชนพื้นที่ตำบลลำลูกกา	65
ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาครั้งต่อไป	67
ส่วนที่ 6 บรรณานุกรม	68
ส่วนที่ 7 ภาคผนวก	71
ประวัติผู้วิจัย	79

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์	ส่วนที่ 1
“การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเชิงประยุกต์ในการส่งเสริมการจัดสวัสดิการชุมชน กรณีศึกษาอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี”	บทนำ

1. บทนำและความสำคัญ

ระบบสวัสดิการสังคมในประเทศไทยแต่ดั้งเดิมมีพัฒนาการมาจากระบบการดูแลให้ความช่วยเหลือแก่ผู้สูงอายุของชุมชน แม้ว่าที่ผ่านมามีการพัฒนาประเทศได้มุ่งเน้นความเป็นสมัยใหม่ “รัฐ” ในฐานะผู้ปกครองดูแลสุขทุกข์ของประชาชนซึ่งได้มีการจัดการทางทรัพยากรทางสังคมในรูปแบบของสวัสดิการ โดยได้มีการขยายขอบเขตของสวัสดิการทั้งในด้านความหมายและรูปแบบให้กว้างขวางและแปรเปลี่ยนไปตามแต่ละยุคสมัยให้เข้าสภาพความต้องการและปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม แต่ก็ยังคงพบว่าการดำเนินการด้านสวัสดิการในชุมชนก็ยังคงปรากฏควบคู่กันมากับการดำเนินงานของรัฐ

ผลพวงจากการพัฒนาประเทศที่ผ่านมามีการเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 ทำให้เห็นแล้วว่า การพัฒนาประเทศให้กลายเป็นประเทศอุตสาหกรรมสมัยใหม่โดยยึดโยงอยู่กับระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเป็นแนวคิดหลักในการพัฒนาประเทศนั้น เป็นสิ่งที่ต้องมีการทบทวนความคิดว่าด้วยการพัฒนาประเทศเสียใหม่ เพราะต้องยอมรับว่ากระแสการพัฒนาในอดีตที่ผ่านมาเป็นทุนนิยมเกิดการรวมอำนาจการแข่งขันทรัพยากร ความรู้ ทักษะที่เกิดขึ้นล้วนเพื่อตอบสนองการแย่งชิงทรัพยากร มีการนำทรัพยากรส่วนใหญ่ของสังคมไปตอบสนองการพัฒนาที่เน้นในเฉพาะเรื่อง เฉพาะจุด เฉพาะพื้นที่ และเฉพาะกลุ่ม ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำและช่องว่างทางสังคมอย่างมาก โดยละเลยการพัฒนาที่เน้นการสร้างความเป็นธรรมและการขยายโอกาสทางสังคม ซึ่งนักวิชาการทางด้านสังคมศาสตร์เป็นจำนวนมากได้ออกมาให้ข้อเสนอแนะและทางออกเป็นจำนวนมาก และหนึ่งในข้อเสนอเชิงทางเลือกก็คือการมุ่งสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่นซึ่งถือเป็นทุนทางสังคม ทุนทางพื้นที่ และทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญในการนำพาสังคมไทยให้ก้าวพ้นจากวิกฤตการณ์ต่างๆ

การให้ความสำคัญต่อชุมชนท้องถิ่นเป็นวาระสำคัญในการพัฒนาที่ได้มีการดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง โดยเห็นได้อย่างชัดเจนในช่วงกว่าทศวรรษที่ผ่านมา ทั้งนี้เพราะสังคมไทยเป็นสังคมที่มีความเป็นเครือญาติ ชุมชน มีทุนทางสังคม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งสามารถช่วยรองรับผลพวงจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจจากภายนอก โดยพบว่าชุมชนในหลายพื้นที่ได้มีการดำเนินการด้านสวัสดิการโดยมีฐานมาจากกิจกรรมในชุมชนที่ขับเคลื่อนโดยคนในชุมชนผ่านประเพณี ความเชื่อ

ความสัมพันธ์ภายในชุมชน ก่อให้เกิดสวัสดิการโดยชุมชนในรูปแบบต่างๆ ซึ่งนำไปสู่ความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ในระดับหนึ่ง

แม้ว่าการปรากฏขึ้นของสวัสดิการชุมชนจะเกิดขึ้นมาตั้งแต่ในอดีตแล้วก็ตาม แต่ความชัดเจนในการดำเนินสวัสดิการดังกล่าวควบคู่ไปกับการจัดสวัสดิการโดยรัฐและความเข้าใจในบทบาทของหน่วยงานภาครัฐในการส่งเสริมสวัสดิการชุมชนยังคงเป็นองค์ความรู้ที่กระจ่างกระจายอยู่มาก เนื่องจากขาดความชัดเจนในเชิงรูปธรรมความเข้าใจและแนวทางการปฏิบัติต่างๆ ที่เป้าหมายของหน่วยงานที่รับผิดชอบในเรื่องดังกล่าวต่างต้องการพัฒนาระบบสวัสดิการสังคมสู่สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน

ที่ผ่านมา กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ได้กำหนดแนวทางสนับสนุนให้เกิดสวัสดิการชุมชนที่เครือข่ายชุมชนท้องถิ่นระดับตำบลและองค์กรท้องถิ่นร่วมมือกันจัดระบบสวัสดิการในรูปแบบการสมทบร่วมกันระหว่างชุมชนกับท้องถิ่น การดำเนินการดังกล่าวเป็นการสร้างพลังขับเคลื่อนสำคัญในการปฏิรูประบบสวัสดิการพื้นฐานของสังคมไทยให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข บนพื้นฐานของวัฒนธรรมไทยที่ส่งเสริมให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูล การดูแลซึ่งกันและกันในลักษณะของการร่วมเฉลี่ยทุกข์และเฉลี่ยสุขร่วมกันบนฐานปรัชญาของการดำรงชีวิตแบบพอเพียง การพึ่งพาตนเองมากกว่าการพึ่งพาสวัสดิการโดยรัฐเป็นหลัก เครื่องมือสำคัญของระบบสวัสดิการชุมชนคือ การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการได้ด้วยตนเอง อันเป็นกองทุนที่สามารถให้ความช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสทุกเพศ ทุกวัยในชุมชน ทำให้เกิดความเสมอภาคและความเท่าเทียมกันของคนในชุมชนท้องถิ่น กองทุนสวัสดิการชุมชนจึงเป็นเครื่องมือที่เชื่อมโยงสร้างจิตสำนึกและคุณธรรมให้เกิดขึ้นในชุมชนท้องถิ่น (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 4-5 กุมภาพันธ์ 2550)

จากเป้าหมายการพัฒนาสังคมของรัฐบาล นายกรัฐมนตรีอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ที่ได้กำหนดนโยบายสวัสดิการถ้วนหน้าในปี 2560 ซึ่งเป้าหมายหนึ่งที่รัฐบาลต้องการจะเกิดขึ้นอย่างชัดเจนในประเทศไทยก็คือ ต้องการเห็นประชาชนคนไทยทุกคนมีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีหลักประกัน ซึ่งในอดีตที่ผ่านมานั้นก็ได้มีการสร้างหลักประกันในเรื่องต่างๆ มาโดยลำดับ โดยเริ่มตั้งแต่เรื่องการรักษาพยาบาลที่ปัจจุบันได้ครอบคลุมประชาชนทั้งประเทศแล้ว เพียงแต่ยังต้องปรับปรุงในเรื่องของคุณภาพและบริการ ส่วนทางด้านการศึกษาก็ได้มีการผลักดันการศึกษาฟรี โดยขยายช่วงระยะเวลาเรียนฟรีเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนมาถึงเรียนฟรี 15 ปีในปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ประชาชนส่วนใหญ่ต้องการมากนอกจากเรื่องของการรักษาพยาบาลและการศึกษาแล้ว คือ เรื่องของสวัสดิการเมื่อมีความจำเป็นในโอกาสต่างๆ เช่น เกิด แก่ เจ็บ และตายในความหมายของการมีหลักประกันความมั่นคง ทั้งนี้ กลุ่มคนในสังคมที่มีระบบดังกล่าวรองรับที่ดีที่สุดก็คือข้าราชการ รัฐวิสาหกิจ และประชาชนที่เข้าสู่ระบบประกันสังคม ซึ่งประชาชนในกลุ่มนี้มีประมาณ 12-13 ล้านคนเท่านั้น ขณะที่ประชาชนประมาณ 40 กว่าล้านคน ยังไม่มีระบบสวัสดิการหรือหลักประกันที่ชัดเจน ดังนั้นจึงเป็นจุดที่รัฐบาลชุดปัจจุบันมีความมุ่งมั่นตั้งใจอย่างเต็มที่ว่าระบบสวัสดิการสำหรับประชาชนนั้นจะต้องเกิดขึ้น¹

อย่างไรก็ตาม ภาพรวมของผลการดำเนินงานที่เกิดขึ้นของระบบสวัสดิการชุมชน พบว่ามีปัญหาอุปสรรค ตลอดจนข้อจำกัดอยู่หลายประการไม่ว่าจะเป็นองค์ความรู้และความเข้าใจต่อสวัสดิการยังไม่ถูกต้อง ไม่ชัดเจน โดยเฉพาะการเข้าใจว่าการจัดสวัสดิการ คือ การให้การสงเคราะห์ การสงเคราะห์เฉพาะหน้า การให้บริการเบี่ยงชีพกับผู้ด้อยโอกาส ทั้งๆ ที่การจัดสวัสดิการชุมชนเป็นการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ใหม่ให้ความสำคัญกับมิติของการพัฒนาพื้นฐานของความหลากหลายของพื้นที่หลากหลายรูปแบบ (พหุภาคี) หลากหลายวิถี (พหุวิธี) ในความหมายของ “การจัดสวัสดิการแบบพหุลักษณะ” ดังนั้น การจัดระบบสวัสดิการชุมชนจึงเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของประชาคมที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมอย่างเสมอภาค เท่าเทียม ยอมรับ ให้คุณค่าต่อทุกคนในชุมชน รวมไปถึงต้นแบบของสวัสดิการชุมชนที่มีอยู่ในสังคมไทยยังมีจำนวนน้อย ส่วนใหญ่ก็จะเติบโตและพัฒนามาจากกองทุนออมทรัพย์เป็นหลัก (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 4-5 กุมภาพันธ์ 2550)

ดังนั้น สิ่งที่สำคัญในกระบวนการจัดการระบบสวัสดิการสังคมแม้ในความหมายที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นสวัสดิการสังคมโดยรัฐในรูปแบบบริการสังคม สวัสดิการชุมชน หรือสวัสดิการท้องถิ่นก็ตาม จำเป็นต้องมีการทบทวนเป้าหมายและวิธีการที่ชัดเจนว่าสิ่งเหล่านั้นนำไปสู่ความเป็นอยู่ที่ดี (Well-Being) และส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่จะช่วยให้ผู้รับบริการสามารถช่วยเหลือตนเองได้ ดำเนินชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นมนุษย์หรือไม่อย่างไร

จากผลการวิจัยที่ผ่านมาทำให้ชี้ชัดได้ว่า การขับเคลื่อนงานด้านการพัฒนาสังคมและสวัสดิการสังคมในประเด็นเกี่ยวกับการส่งเสริมบทบาทเครือข่ายชุมชนในรูปกองทุนสวัสดิการชุมชนยังต้องการองค์ความรู้เป็นจำนวนมากในการส่งเสริม สนับสนุน การสร้างแนวทางการพัฒนาใหม่ๆ ที่จะก่อให้เกิดความยั่งยืนและความเข้มแข็ง (ปฐพี มอนซอน (2552), ไพรัช บวรสมพงษ์ (2552))

การศึกษาถึงแนวทางในการส่งเสริมการจัดสวัสดิการชุมชนจึงเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งในทางวิชาการเพราะถือเป็นการสร้างชุดความรู้เพื่อที่จะนำมาอธิบายถึงแนวคิด รูปแบบ และกระบวนการบริหารจัดการเชิงนโยบายด้านสวัสดิการสังคม ตลอดจนมาตรการการส่งเสริมการดำเนินการด้านสวัสดิการชุมชนที่เกิดขึ้น เพราะแม้ว่าหลายชุมชนจะมีความสามารถเพียงพอในการ

¹ ข้อมูลข่าวเมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2553 สำนักข่าวแห่งชาติ กรมประชาสัมพันธ์ สืบค้นจาก<http://thainews.prd.go.th>

ดำเนินการด้านสวัสดิการชุมชน แต่นั่นก็ได้หมายความว่าบทบาทของรัฐในฐานะผู้ดูแลความเป็นอยู่ของ
 ผู้คนในสังคม (Care Giver) จะหมดบทบาทหน้าที่ลงแต่ประการใด

ในทางตรงกันข้าม รัฐและหน่วยงานของรัฐจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนบทบาทในด้านสวัสดิการให้
 สอดรับกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้น ซึ่งพบว่าในปัจจุบันหลายพื้นที่นอกจากจะมีการ
 ดำเนินการด้านสวัสดิการชุมชนในหลายเรื่องหลายประเด็นแล้ว ยังได้มีการผนวกประสานการทำงาน
 ร่วมกันในลักษณะเครือข่ายสวัสดิการเกิดขึ้น ดังตัวอย่างหนึ่งที่ได้ชี้ชัดก็คือเครือข่ายกองทุนสวัสดิการ
 ชุมชน ซึ่งถือเป็นรูปแบบการทำงานด้านสวัสดิการแบบหนึ่งที่มีการบูรณาการเนื้อหาและความร่วมมือเข้า
 ด้วยกันเพื่อที่จะขับเคลื่อนและผลักดันงานด้านสวัสดิการให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการมาก
 ยิ่งขึ้นทั้งในเชิงประเด็นและกลุ่มเป้าหมาย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้จึงเป็นการมุ่งหาคำตอบเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมการจัดสวัสดิการชุมชน
 โดยมุ่งเน้นที่การใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเชิงประยุกต์มาเป็นแนวทางใน
 การศึกษาภายใต้ฐานคิดที่ว่า การค้นหาคำตอบดังกล่าวจำเป็นต้องมีการคิด วิเคราะห์ ค้นหา
 คำตอบ เลือกคำตอบเพื่อตัดสินใจ และนำไปปฏิบัติอย่างเป็นขั้นเป็นตอน การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมี
 ส่วนร่วมจึงเป็นแนวทางที่เหมาะสมกับฐานคิดและแนวคำถามการวิจัยดังกล่าว เพราะคุณลักษณะสำคัญ
 ของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมคือ การนำเอาผลการวิจัยมาพัฒนาหรือปรับปรุงแก้ไขปัญหาที่
 เกิดขึ้นอย่างทันท่วงทีโดยเน้นการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยกระบวนการวิจัยมุ่งส่งเสริมการเรียนรู้มี
 วงจรการทำงานที่เป็นระบบต่อเนื่องและเคลื่อนไปข้างหน้า ไม่ว่าจะเป็นการวิเคราะห์ การวางแผน การ
 ดำเนินงาน และการประเมินตนเอง มุ่งเน้นการใช้ประโยชน์ ให้ความสำคัญกับกระบวนการ ซึ่ง
 กระบวนการวิจัยดังกล่าวปฏิเสธการครอบงำทางความรู้จากส่วนบนหรือผู้รู้ แต่เป็นการสร้างความรู้จาก
 ระดับล่างผ่านการพัฒนาความสัมพันธ์ด้วยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เน้นการสร้างความรู้ร่วมกันใน
 ลักษณะอัตวิสัยร่วม (Intersubjectivity) ที่ไม่แบ่งแยกระหว่างผู้รู้กับผู้ถูกรู้ (Knower and Known)
 เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างทัดเทียมกัน

ด้วยเหตุผลดังกล่าว การประยุกต์ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมในการส่งเสริม
 การจัดสวัสดิการชุมชนจึงเป็นวิธีการที่จะนำมาซึ่งการสร้างทัศนคติการพึ่งพาตนเองและการส่งเสริมการ
 ออมเพื่อสังคม สร้างหลักประกันความมั่นคงในความเป็นมนุษย์ โดยผู้วิจัยได้นำวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ
 แบบมีส่วนร่วมมาประยุกต์ให้เหมาะสมกับข้อจำกัดต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นในกระบวนการวิจัย อาทิ ด้าน
 ระยะเวลา ด้านงบประมาณ หรือด้านผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการวิจัย เป็นต้น

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาแนวคิดและรูปแบบกิจกรรมด้านสวัสดิการชุมชน
- 2.2 เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดในการดำเนินการด้านสวัสดิการชุมชน
- 2.3 เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมการจัดสวัสดิการชุมชน

3. ขอบเขตของการวิจัย

3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา เป็นการวิจัยที่มุ่งศึกษาเนื้อหาเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมสวัสดิการชุมชนว่าเป็นอย่างไร โดยเริ่มจากการทำความเข้าใจถึงลักษณะกองทุนสวัสดิการชุมชนว่ามีกี่ชนิด ที่ประเภทมีที่มาและมีการดำเนินการ รวมถึงกฎระเบียบของกองทุนเป็นอย่างไร โดยในส่วนของกระบวนการดำเนินการมุ่งศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบวิธีการบริหารจัดการและกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกในรูปแบบต่างๆ รวมถึงการวิเคราะห์ถึงปัญหาอุปสรรคหรือข้อจำกัดอย่างไร และมีความต้องการการส่งเสริมอย่างไร เพื่อวางแนวทางในการส่งเสริมการดำเนินงานของกองทุนสวัสดิการชุมชนอย่างเป็นระบบ

3.2 ขอบเขตด้านวิธีการ การวิจัยครั้งนี้ได้ประยุกต์ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นแนวทางในการวิจัยร่วมกับการใช้เทคนิควิธีการได้มาซึ่งข้อมูลเพื่อตอบคำถามในการวิจัย ไม่ว่าจะเป็นการสัมภาษณ์บุคคล การสัมภาษณ์กลุ่ม การถอดบทเรียนการทำงาน การสะท้อนผลการปฏิบัติ โดยเน้นความเป็นหุ้นส่วนการทำงาน (Partnership) การสร้างกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Sharing and Process of Learning) เป็นต้น

3.3 ขอบเขตด้านระยะเวลา ใช้ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัยทั้งสิ้นประมาณ 12 เดือน

3.4 ขอบเขตด้านประชากร ผู้ให้ข้อมูล ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย หรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วยคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชน แกนนำชุมชน เจ้าหน้าที่บุคลากรหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการสังคมและการส่งเสริมการดำเนินงานของกองทุนสวัสดิการชุมชน

3.5 ขอบเขตด้านพื้นที่ การวิจัยครั้งนี้ครอบคลุมพื้นที่อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี สำหรับของด้านการศึกษา อันเป็นพื้นที่ที่มีความสนใจด้านการดำเนินงานสวัสดิการในลักษณะพหุวัฒนธรรมและมีความเป็นเมืองกึ่งชนบทในบริเวณพื้นที่ภาคกลางซึ่งได้รับการยอมรับและได้รับการแนะนำจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ว่าเป็นพื้นที่ต้นแบบด้านสวัสดิการแห่งหนึ่ง

4. นิยามศัพท์เฉพาะ

ในการวิจัยครั้งนี้มีนิยามศัพท์ที่สำคัญดังนี้

4.1 **สวัสดิการชุมชน** หมายถึง การสร้างหลักประกันเพื่อความมั่นใจแก่คนในชุมชน ซึ่งหมายความรวมถึงทุกสิ่งทุกอย่างทำให้คนในชุมชนดีขึ้น อาจอยู่ในรูปของสิ่งของ เงินทอง น้ำใจ การช่วยเหลือเกื้อกูล เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย ผลของการจัดสวัสดิการชุมชนที่สำคัญ

เช่น ก่อให้เกิดการเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย เกิดความสัมพันธ์/มิตรไมตรีที่ดีของคนในชุมชน รู้สึกมั่นคง ภาคภูมิใจ อยู่อย่างมีศักดิ์ศรีและมีความสุข

4.2 การจัดสวัสดิการชุมชน ในที่นี้หมายถึง การวิเคราะห์ถึงที่มา/แนวคิด กระบวนการ วิธีการ ในการสร้างรูปแบบของสวัสดิการชุมชนของแต่ละพื้นที่ที่สอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม ทุนทางสังคมที่มีความหลากหลายแตกต่างกันเพื่อนำไปสู่การสร้างหลักประกันความมั่นคงในชีวิตของ สมาชิกในชุมชน เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย สวัสดิการชุมชนเป็นสวัสดิการที่มุ่ง ตอบสนองกับปัญหาและความต้องการของสมาชิกทุกคนในชุมชนที่จะทำให้ทุกคนสามารถอยู่ร่วมกันได้ อย่างมีคุณค่า มีศักดิ์ศรี มีคุณธรรม มีคุณภาพชีวิตที่ดีสามารถพึ่งพาตนเองได้

4.3 กองทุนสวัสดิการชุมชน อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ในที่นี้หมายถึงการดำเนินการ ของกองทุนสวัสดิการชุมชนในพื้นที่ระดับตำบลของตำบลลำลูกกา

5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

5.1 ได้ชุดความรู้เกี่ยวกับรูปแบบแนวทางการส่งเสริมการจัดสวัสดิการชุมชน เพื่อสนับสนุนการทำงาน ของหน่วยงานระดับพื้นที่

5.2 หน่วยงานด้านการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์สามารถนำไปใช้เป็นข้อมูล พื้นฐานในการทำงานระดับพื้นที่เพื่อส่งเสริมการจัดสวัสดิการชุมชน ตลอดจนการพัฒนา สร้างและขยาย เครือข่ายกองทุนสวัสดิการสังคมระดับพื้นที่ให้มีมิติการทำงานที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์	ส่วนที่ 2
“การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเชิงประยุกต์ในการส่งเสริมการจัดสวัสดิการชุมชน กรณีศึกษาอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี”	บททวนวรรณกรรม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเชิงประยุกต์ในการส่งเสริมการจัดสวัสดิการชุมชน กรณีศึกษาอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ผู้วิจัยได้ทบทวนและกำหนดวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องสำหรับการศึกษาไว้เป็น 4 ชุดวรรณกรรม และได้กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย ซึ่งกล่าวได้ดังนี้

1. สวัสดิการสังคมและสวัสดิการชุมชน

- 1.1 ที่มาและพัฒนาการเกี่ยวกับเกี่ยวกับสวัสดิการสังคม
- 1.2 ความหมายเกี่ยวกับสวัสดิการสังคมและสวัสดิการชุมชน
- 1.3 ประเภทและรูปแบบของสวัสดิการชุมชน
- 1.4 สวัสดิการชุมชนในบริบทสังคมไทย
- 1.5 สถานะองค์ความรู้เกี่ยวกับงานสวัสดิการชุมชน

2. ลักษณะพื้นที่อำเภอลำลูกกา

- 2.1 ลักษณะทางกายภาพ
- 2.2 บริบททางสังคมและวัฒนธรรม
- 2.3 ลักษณะของกองทุนสวัสดิการชุมชนในพื้นที่อำเภอลำลูกกา

3. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและการประยุกต์ใช้

- 3.1 ที่มาและความหมายการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
- 3.2 การประยุกต์ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการจัดสวัสดิการ

ชุมชน

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

5. กรอบแนวคิดในการวิจัย

โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. สวัสดิการสังคมและสวัสดิการชุมชน

1.1 ที่มาและพัฒนาการเกี่ยวกับเกี่ยวกับสวัสดิการสังคม

พัฒนาการด้านสวัสดิการสังคมกว่าหนึ่งศตวรรษที่ผ่านมาพบว่า ในอดีตบทบาทในการจัดสวัสดิการสังคมให้แก่ประชาชนมักมีจุดเริ่มต้นมาจากความเชื่อทางสังคมที่ว่า บุคคล และครอบครัวจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบต่อชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีของตนเอง และหากบุคคลและครอบครัวไม่สามารถกระทำได้ ญาติ มิตร เพื่อนบ้านและองค์กรศาสนาจะเข้ามาช่วยเหลือ ซึ่งถือว่าในอดีต รัฐมีบทบาทน้อยมากในการจัดสวัสดิการ

ผลจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและเชื่อมโยงกันทั่วโลกจนก้าวเข้าสู่ยุคปฏิวัติวิทยาศาสตร์ในช่วงศตวรรษที่ 19 พบว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นเป็นการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงในลักษณะพลวัตได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของผู้คนในสังคม ทำให้ไม่สามารถพึ่งตนเองได้ อีกทั้งการช่วยเหลือกันในลักษณะเอื้ออาทรกันก็เป็นสิ่งที่ไม่เพียงพอ ดังนั้น ความช่วยเหลือจากรัฐจึงเป็นทางออกสุดท้าย และเป็นความช่วยเหลือที่มีเงื่อนไข

ในราวปลายศตวรรษที่ 19 การเคลื่อนไหวของชนชั้นแรงงาน และการเข้ามาของนักการเมืองฝ่ายเสรีนิยม และสังคมนิยม (Liberal and socialist political parties) ทั้งในยุโรป และสหรัฐอเมริกา ได้ทำให้รัฐเข้ามามีบทบาทในการจัดสวัสดิการสังคมมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงศตวรรษที่ 20 รัฐได้ผูกขาดการจัดสวัสดิการสังคมให้แก่ประชาชนทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านสาธารณสุข การศึกษา การประกันรายได้ ด้านที่อยู่อาศัย รวมถึงบริการสังคมอื่นๆ ที่จัดให้สำหรับชุมชน และครอบครัว ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวได้นำไปสู่การขยายตัวของ “รัฐสวัสดิการ (Welfare state)” อย่างรวดเร็วในยุโรป อเมริกาเหนือ และประเทศอุตสาหกรรมอื่น ๆ ทั่วโลก

แม้ว่าพัฒนาการด้านการจัดสวัสดิการสังคมในช่วงเริ่มต้นจะมีผลมาจากอิทธิพลความเชื่อด้านศาสนาและการให้ความช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์เป็นหลัก (Religious and Philanthropic Welfare) ให้พ้นจากทุกข์ภิกภาพ (Illfare) แต่ก็ทำให้เห็น “การให้” ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นสิ่งที่มีอยู่แล้วในตัวเองของสังคม หากแต่บทบาทและเจตนารมณ์ของผู้ให้อาจแตกต่างกัน กล่าวคือ การให้ภายใต้หลักคิดด้านศาสนาเป็นการให้ความช่วยเหลือด้วยความเมตตาสงสาร (Religious and Philanthropic Welfare) หากแต่การให้ความช่วยเหลือของรัฐในรูปของรัฐสวัสดิการเป็นบทบาทการให้ความช่วยเหลือภายใต้หลักประกันด้านสิทธิทางมนุษยชน ตามคุณค่าและศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ที่รัฐจะต้องให้ความ

ช่วยเหลือ แก่ไข ฟิ้นฟู ส่งเสริมและสนับสนุนความเป็นอยู่ที่ดี (Well-being) ของผู้คนในสังคม เป็นการสร้างหลักประกันความมั่นคงในความเป็นมนุษย์²

จากปรากฏการณ์ข้างต้น นักวิชาการต่างพยายามพัฒนากรอบแนวคิด และตัวแบบต่างๆ เพื่อใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์ดังกล่าว ซึ่งแนวคิดการจัดสวัสดิการสังคมที่ได้รับการกล่าวถึงมากที่สุด คือ แนวคิดการจัดสวัสดิการแบบ Residual และแนวคิดการจัดสวัสดิการแบบ Institutional ของ Harolf Wilensky และ Charles Lebeaux เมื่อปี พ.ศ. 2508 และ Richard Titmuss เมื่อปี พ.ศ. 2517 โดยเฉพาะแนวคิด Institutional³ นั้น มีแนวโน้มที่จะได้รับความนิยมในการนำไปจัดสวัสดิการสังคม มากกว่าแนวคิด Residual⁴

1.2 ความหมายเกี่ยวกับสวัสดิการสังคมและสวัสดิการชุมชน

ความหมายของสวัสดิการสังคมตาม มาตรา 3 ในพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม” ได้ให้ความหมายไว้ว่าหมายถึง ระบบการจัดบริการทางสังคมซึ่งเกี่ยวกับการป้องกัน การแก้ไข ปัญหา การพัฒนา และการส่งเสริมความมั่นคงทางสังคม เพื่อตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของ ประชาชน ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งตนเองได้อย่างทั่วถึง เหมาะสมเป็นธรรม และให้เป็นไปตาม

² โปรดดูเพิ่มเติมใน พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546

³ การจัดสวัสดิการแบบสถาบันมีความเชื่อว่า สวัสดิการสังคมเป็นสถาบันทางสังคมสถาบันหนึ่งที่มีความสำคัญและ ก่อให้เกิดบูรณาภาพในสังคม ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่สังคมขาดเสียไม่ได้แม้สังคมนั้นเป็นสังคมที่มีเสถียรภาพแล้วก็ตาม (วันทนี วาสิกะสิน, สุรางค์รัตน์ วศินารมย์ และกิติพัฒน์ นนทบุรีทะเลย์. 2541, น. 5) การจัดสวัสดิการแบบสถาบัน ได้เสนอแนวคิดที่แตกต่างจากแนวคิดการจัดสวัสดิการแบบเก็บตก (Residualism) กล่าวคือ การจัดสวัสดิการแบบสถาบัน เชื่อว่า “รัฐ” (The state) ถือเป็นตัวแทนของประชาชน และเป็นที่ยอมรับรวมความคิด ความปรารถนาของประชาชนใน อันที่จจะดูแลกันและกัน กอปรกับกระแสเรื่อง “สิทธิทางสังคม (Social rights)” ที่เห็นว่า ประชาชนทุกคน ไม่ว่าจะยากดี มีจน เจ็บป่วย ด้อยการศึกษา หรือไร้ที่อยู่ล้วนมีสิทธิที่จะได้รับการดูแลจากรัฐ

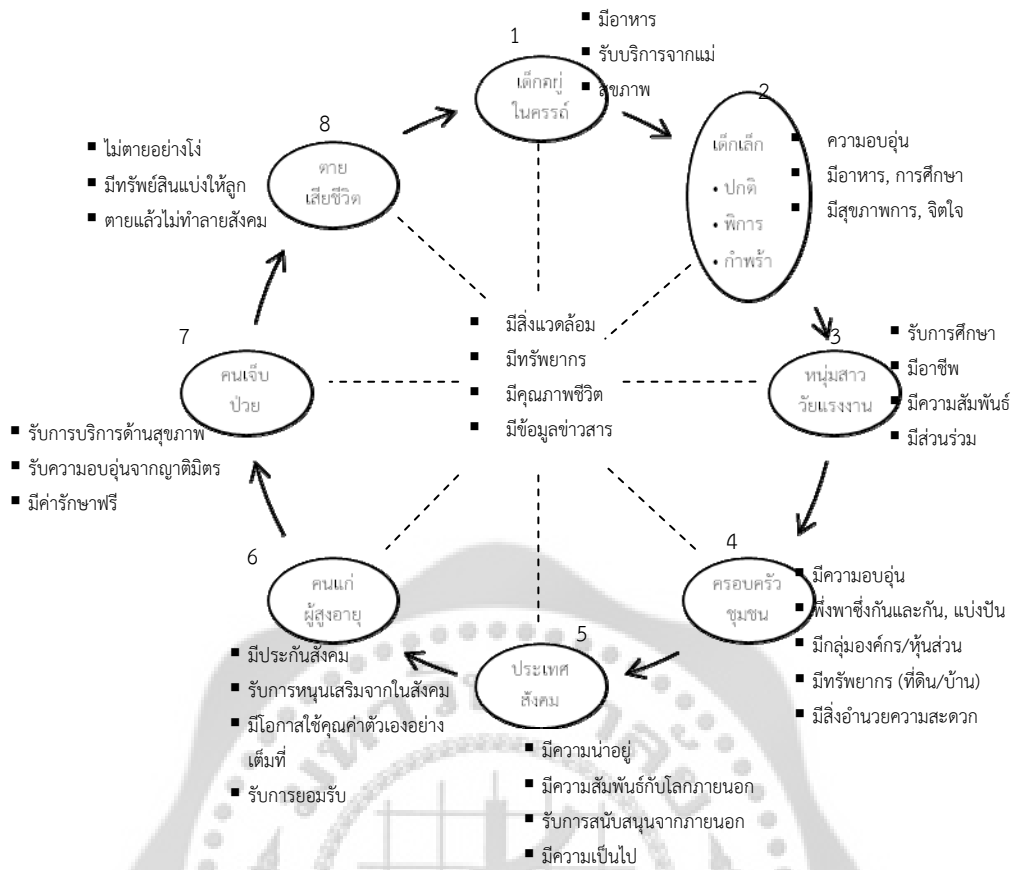
⁴ การจัดสวัสดิการในรูปแบบนี้ตั้งอยู่บนความเชื่อว่า บุคคลในสังคมจะได้รับการตอบสนองความต้องการโดยแหล่ง ตอบสนองความต้องการทางสังคมที่สำคัญสองแหล่งคือ ตลาดและครอบครัว รูปแบบสวัสดิการนี้จึงปล่อยให้ประชาชน ทั่วไปที่ประสบปัญหาเดือดร้อนหรือมีความต้องการทางสังคมช่วยเหลือตนเองเป็นส่วนใหญ่ (วันทนี วาสิกะสิน, สุรางค์ รัตน์ วศินารมย์ และกิติพัฒน์ นนทบุรีทะเลย์. 2541, น. 4) ดังนั้น แนวคิดนี้เสนอว่า สวัสดิการสังคมที่จัดโดยรัฐควรมี บทบาทเมื่อบุคคล ครอบครัว ตลาด และระบบการจัดสวัสดิการอย่างไม่เป็นทางการไม่สามารถตอบสนองความต้องการ ของบุคคลได้ และควรจัดสวัสดิการให้อย่างมีเงื่อนไข ทั้งนี้เนื่องจากเชื่อว่า การจัดสวัสดิการสังคมโดยรัฐจะเป็นเหตุให้ ประชาชนเกียจคร้าน และขาดความรับผิดชอบ ซึ่งแนวคิดนี้ได้แพร่ขยายไม่เพียงเฉพาะในสหรัฐอเมริกาเท่านั้น ยุโรป และประเทศอื่นๆ ก็นำไปใช้เช่นกัน

มาตรฐานทั้งทางการศึกษา สุขภาพอนามัย ที่อยู่อาศัย การทำงาน และการมีรายได้
นั้นธนาคาร กระบวนการยุติธรรม และบริการทางสังคมทั่วไป โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ
ที่ประชาชนจะต้องได้รับ และการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมทุกระดับ

หากจะพิจารณาถึงความหมายของสวัสดิการสังคมดังกล่าวจะเห็นได้ว่า สวัสดิการสังคมใน
ความหมายดังกล่าวเป็นนิยามความหมายที่มีขอบเขตที่กว้างและเน้นการพัฒนาาระบบสังคมที่มุ่งส่งเสริม
ความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตที่ดีของคนสังคมมากกว่าเน้นความหมายของสวัสดิการสังคมในแง่มุมที่แคบ
ในความหมายของการให้หรือการสงเคราะห์ หรือการบรรเทาทุกข์เฉพาะหน้าเท่านั้น

ส่วนสวัสดิการชุมชนถูกให้ความหมายว่าเป็น กิจกรรมรูปแบบหนึ่งซึ่งชุมชนได้จัดตั้งขึ้นเพื่อ
เสริมสร้างหลักประกันความมั่นคงแก่คนในชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น รวมทั้งเป็น
การสร้างเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชนอันนำไปสู่การพึ่งพาตนเองได้ของชุมชน ซึ่งกิจกรรมในรูปแบบของ
สวัสดิการชุมชนบริหารจัดการโดยชุมชนเพื่อคนในชุมชนหรือที่เรียกว่า “สวัสดิการชุมชน”

ในขณะที่สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ได้ให้ความหมายของ “สวัสดิการชุมชน” คือ การสร้าง
หลักประกันเพื่อความมั่นคงแก่คนในชุมชน ซึ่งหมายรวมถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่ทำให้คนในชุมชนดีขึ้น อาจ
อยู่ในรูปของเงินทองน้ำใจ การช่วยเหลือเกื้อกูล เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย ผลของ
การจัดสวัสดิการชุมชนที่สำคัญ เช่น ก่อให้เกิดการเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย เกิดความสัมพันธ์/มิตรไมตรีที่
ดีของคนในชุมชน รู้สึกมั่นคง ภาคภูมิใจ อยู่อย่างมีศักดิ์ศรี และมีความสุข (สถาบันพัฒนาองค์กร (องค์กร
มหาชน), 2547, น.8) (แผนภูมิที่ 1)

แผนภูมิที่ 1 กรอบแนวคิดสวัสดิการชุมชน

ที่มา : “พลังชุมชนแก้ความยากจน”, โดยสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), 2551, น.192

1.3 ประเภทและรูปแบบของสวัสดิการชุมชน

ระบบสวัสดิการภาคชุมชนสามารถจำแนกประเภทต่างๆ ภายใต้กรอบคิดด้าน “การจัดการ” ได้ใน 3 รูปแบบ คือ การจัดการสวัสดิการฐานทรัพยากร การจัดการสวัสดิการฐานวัฒนธรรม และการจัดการสวัสดิการฐานงานพัฒนา (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, สุภา ไยเมือง, และบุญชู แก้วส่อง, 2546, น. 117-121) กล่าวคือ

1. การจัดการสวัสดิการฐานทรัพยากร เป็นต้นทุนของชุมชนและเป็นรูปแบบสวัสดิการความมั่นคงทางสังคมที่ชุมชนจัดให้แก่คนทั่วไป รวมไปถึงคนจนในชุมชนด้วยเป็นการจัดสวัสดิการทุกคน เน้นสร้างความมั่นคงด้านอาหาร สำหรับบางคน บางพื้นที่ก็อาจใช้เป็นแหล่งหารายได้และวัตถุดิบพร้อมกัน การจัดการสวัสดิการที่สำคัญสำหรับฐานนี้ คือ การใช้ประโยชน์จากป่าสาธารณะ แหล่งน้ำ ทรัพยากรทางทะเล รวมทั้งการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรส่วนบุคคล ระบบสวัสดิการดังกล่าว ได้แก่

- การใช้ประโยชน์จากป่าสาธารณะ มีทั้งการอาศัยป่าเพื่อสร้างความมั่นคงทางด้านอาหารและเป็นแหล่งสร้างรายได้ เช่น การหาหน่อไม้มาขาย การขายเห็ดที่หาได้จากป่าใช้ไม้ไผ่จากป่า ทำเครื่องจักรสาน ใช้วัสดุดิบจากป่าทำไม้กวาด ใช้พื้นที่ป่าเป็นที่เลี้ยงสัตว์ ฯลฯ

- การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรส่วนบุคคลถือเป็นปัจจัยหนึ่งของการสร้างสวัสดิการความมั่นคงด้านอาหาร การใช้ทรัพยากรแบบนี้ต้องอยู่บนแนวคิดของสังคมรวมหมู่ เป็นการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของคนในชุมชน เช่น การจับปลาในพื้นที่นาของคนอื่นได้ สามารถหาผัก หาของกินจากที่ไร่หรือที่นาของคนอื่นได้ เป็นต้น

- การใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำมีความสำคัญในด้านการสร้างความมั่นคงทางด้านอาหารและการหารายได้ของชาวบ้านไม่น้อยไปกว่าการใช้ประโยชน์จากป่าสาธารณะ เพราะแหล่งน้ำมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับชีวิตประจำวัน ตั้งแต่การนำน้ำมาใช้ดื่ม การทำนาเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ ทั้งไว้กินและเพื่อขาย เช่น การหาปลาเพื่อเลี้ยงชีพ เป็นต้น

- การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางทะเลเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับชุมชนประมงในการสร้างสวัสดิการความมั่นคงด้านอาหารและรายได้ที่สำคัญที่สุด ความสมบูรณ์ของทรัพยากรทางทะเลจึงเป็นสิ่งสำคัญที่เกี่ยวพันกับความอยู่รอดต่อชุมชนประมงมากที่สุด

2. การจัดสวัสดิการฐานวัฒนธรรม ผ่านความเชื่อศาสนาและโครงสร้างทางสังคม คือ สวัสดิการ ครอบครัวและกลุ่มเครือญาติ ประกอบด้วย

- การเกื้อกูลของครอบครัวและกลุ่มเครือญาติ เช่น การส่งข้าวปลาให้ลูกหลานที่ไปทำงานรับจ้างหรืออาชีพอื่นๆ ในเมือง การขายผลผลิตทางการเกษตรเพื่อช่วยค่ารถลูกหลานกลับไปทำงาน เป็นต้น

- การเกื้อกูลของระบบอุปถัมภ์ เช่น ระบบการทำงานแบ่งกัน ระบบรวมกันดูแลเลี้ยงสัตว์ ระบบทำงานแลกกับปัจจัยดำรงชีพ เป็นต้น

- การจัดการของศาสนสถาน เช่น ในชุมชนชาวพุทธใช้เป็นทั้งบวชเรียนของลูกหลาน ในชุมชนชาวมุสลิมใช้กุฎีกาเป็นที่อบรมของลูกเล็ก และใช้ปอเนาะเป็นแหล่งเรียนรู้ของเด็กโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย เปิดโอกาสให้คนจนได้เข้าถึงการศึกษา เป็นต้น

- การจัดสรรที่ดินทำกินแก่ผู้ยากไร้โดยชุมชน

3. การจัดสวัสดิการฐานงานพัฒนา ส่วนใหญ่เป็นองค์ความรู้จากภายนอกที่ชุมชนต้องนำมาปรับใช้เพื่อแก้ไขปัญหาของตนเอง พบว่า ชุมชนมีทั้งกิจกรรมที่ทำกันเองหรือเริ่มกันเองในชุมชนและกิจกรรมที่รับเอารูปแบบมาจากภายนอก โดยบางกิจกรรมก็ได้รับการสนับสนุนการจัดตั้งเบื้องต้น

จากองค์กรภายนอกทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ซึ่งโดยรวมแล้วสวัสดิการฐานงานพัฒนาของชุมชน นับว่ามีความหลากหลายมาก เช่น การจัดกลุ่มอาชีพ การจัดกลุ่มออมทรัพย์ ธนาคารท้องถิ่น การจัดกลุ่ม กองทุนพัฒนาอาชีพ การพัฒนา กลุ่มธุรกิจชุมชน ฯลฯ

นอกจากนี้ ยังมีการกำหนดรูปแบบการจัดสวัสดิการโดยภาคชุมชน ที่พบว่าแบบแผนของการจัดสวัสดิการชุมชนโดยองค์กรชุมชน อาจจำแนกได้ดังนี้ 1) เริ่มต้นจากกลุ่มออมทรัพย์แล้วนำไปสู่การจัดสวัสดิการ 2) การเริ่มต้นจากหน่วยผลิตแล้วนำไปสู่การจัดสวัสดิการ 3) เริ่มต้นจากความเชื่อและอุดมการณ์แล้วนำไปสู่การจัดสวัสดิการ (ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ และคณะ, 2544, น. 11-40)

ในส่วนของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ได้จำแนกรูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนไว้ดังนี้ (พรรณทิพย์ เพชรมาก และคณะ, 2547, น.11-17)

1. การจัดสวัสดิการจากฐานองค์กรการเงินชุมชนกลุ่มออมทรัพย์หรือองค์กรการเงินชุมชนเป็นพื้นฐานสำคัญในการจัดสวัสดิการชุมชน การที่ชุมชนมีกองทุนหรือเงินออมของตนเองทำให้ชุมชนสามารถริเริ่มคิดรูปแบบการจัดสวัสดิการของตนเอง ได้อย่างหลากหลาย และสอดคล้องกับปัญหาความ ต้องการของชุมชนนั้น องค์กรการเงิน ชุมชนบางประเภท ตั้งมาโดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างสวัสดิการโดยเฉพาะ เช่น กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ สหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน ฯลฯ นำผลกำไรมาจัดตั้งกองทุนสวัสดิการ หัวใจสำคัญ คือ วินัยการออม “การออมวันละบาท” เงินเป็นเพียงเครื่องมือ เป้าหมาย คือ สวัสดิการชุมชน

2. การจัดการสวัสดิการชุมชนโดยฐานการผลิตวิสาหกิจชุมชน เป็นการผลิตเพื่อลดรายจ่ายภายในครอบครัว ทำเองใช้เอง ลดการพึ่งพาจากภายนอก เพิ่มมูลค่าผลผลิตโดยใช้ทุนและแรงงานในชุมชน ทำให้สามารถอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวโดยไม่ต้องโยกย้ายไปทำงานที่อื่น การใช้วัสดุทรัพยากรในท้องถิ่นทำให้เกิดการดูแลรักษาอนุรักษ์ทรัพยากร ซึ่งถือเป็นฐานทุนที่สำคัญของชุมชน รวมทั้งการผลิตที่เน้นการดูแลรักษาสภาพแวดล้อม ทำให้เกิดผลดีต่อสุขภาพครอบครัวและชุมชน

3. การจัดสวัสดิการโดยฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ชุมชนเป็นผู้จัดการดิน น้ำ ป่า ทะเล การดูแลรักษาป่า การจัดการที่ดินชายฝั่ง ฯลฯ รูปแบบการจัดการสวัสดิการบนฐานทรัพยากรมีความสำคัญต่อคนในสังคม โดยเฉพาะคนจนที่อยู่ในชนบทที่ต้องพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อความอยู่รอดในการดำรงชีวิต ฐานทรัพยากรเป็นทั้งที่อยู่อาศัย อาหาร ยาสมุนไพรรักษาโรค ฐานการผลิต การทำเกษตร ทรัพยากรมีความเป็น “ทุนของชีวิต” ในแง่การสร้างหลักประกันให้เกิดความมั่นคงของชีวิตมนุษย์ ก็ถูกหลอมรวมเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต ทางวัฒนธรรมของชุมชน ทั้งในแง่ของระบบคุณค่า ภูมิปัญญา อำนาจในการจัดการโดยองค์กรชุมชน การนำพิธีกรรมความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาใช้ในการดูแลรักษาทรัพยากร การสร้างระเบียบกติกาในการดูแลรักษาและใช้สอยที่ทำให้ทุกชีวิตในชุมชนท้องถิ่นสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมีหลักประกันที่มั่นคง

4. การจัดสวัสดิการจากฐานความเชื่อ อุดมการณ์และศาสนา การใช้หลักคำสอนทางศาสนา และผู้นำศาสนาทั้งพุทธ อิสลาม คริสต์ เป็นฐานในการจัดสวัสดิการทั้งกายและจิตวิญญาณ การใช้หลักศาสนาช่วยเกื้อกูลชุมชน ทำให้เกิดความมั่นคงทั้งด้านร่างกายและจิตใจ

5. การจัดสวัสดิการโดยฐานชุมชนเมือง การจัดที่อยู่อาศัยชุมชนแออัดให้มีบ้านมั่นคงเมืองนำอยู่ การจัดบ้านกลางในชุมชนรองรับผู้ยากไร้ ผู้สูงอายุ

6. การจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ โดยผู้สูงอายุอาศัยใช้กองทุนเป็นเครื่องมือในการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุด้วยรูปแบบที่หลากหลาย ได้แก่ การซื้อสวนยาง สวนปาล์ม นำผลกำไรไปจัดสวัสดิการ การจัดกองทุนหมุนเวียน การลงทุนทำธุรกิจชุมชน การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการผู้สูงอายุการฟื้นฟูภูมิปัญญาผู้สูงอายุ เป็นต้น

7. การจัดสวัสดิการผู้นำชุมชน และหน่วยงานร่วมดูแลเกื้อกูลให้ผู้นำที่เสียสละมาทำงานเพื่อส่วนรวม เพื่อให้ผู้นำได้เกิดความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยในการปฏิบัติงาน มีระบบหรือกลไกที่ให้ความคุ้มครองดูแลช่วยเหลือเมื่อนำอยู่ในภาวะวิกฤต หรือเผชิญปัญหาต่างๆ อีกทั้งเป็นการเสริมพลัง บำรุงขวัญ และกำลังใจแก่ผู้นำ ผู้นำสามารถปฏิบัติงานได้อย่างไม่ต้องห่วงหน้าพะวงหลัง ทำให้สามารถปฏิบัติงานหนุนเสริม เชื่อมโยง และสร้างความยั่งยืนให้แก่เครือข่ายองค์กรชุมชนได้อย่างสร้างสรรค์และเต็มกำลัง

1.4 สวัสดิการชุมชนในบริบทสังคมไทย

กล่าวได้ว่า การจัดระบบสวัสดิการชุมชนในบริบทสังคมไทยมีความหลากหลายและสอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ของแต่ละพื้นที่ ซึ่งในบางพื้นที่พบว่าสวัสดิการชุมชนเกิดจากการอนุรักษ์ การออมทุน และทรัพยากรของชุมชน แล้วเอาผลจากการออมและการบริหารจัดการมาใช้ตอบสนองความจำเป็นของชีวิต เช่น การนำผลกำไรจากการออมทรัพย์ของชุมชนมาเป็นค่ารักษาพยาบาล ช่วยรักษาสมาชิกเมื่อได้รับภัยพิบัติ เช่น บ้านเรือนไร่นาเสียหายจากพายุ น้ำท่วม ไฟไหม้ เป็นทุนการศึกษาบุตรหลาน เป็นทุนฉุกเฉิน เป็นบำเหน็จบำนาญให้สมาชิก โดยเฉพาะคนที่เคยเป็นกรรมการและทำงานเพื่อส่วนรวม เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังพบว่าการจัดระบบสวัสดิการยังรวมความไปถึงการจัดการวิสาหกิจชุมชนต่างๆ แล้วนำผลกำไรส่วนหนึ่งมาจัดเป็นสวัสดิการให้สมาชิกและชุมชน รวมทั้งการจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่า สิ่งแวดล้อมให้เป็นสวัสดิการ คือ ตอบสนองความจำเป็นพื้นฐาน ไม่ใช่เพื่อการค้า การหากำไร ซึ่งอาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพยากรอันเป็นทุนพื้นฐานของชุมชน ดังที่เกิดขึ้นทั่วไปเมื่อทุกฝ่ายเอาประโยชน์ นำไปขาย ไม่ใช่ใช้อย่างเพียงพอเพื่อความจำเป็นพื้นฐาน จัดการเป็นสวัสดิการ ไม่ใช่ให้เป็นธุรกิจ

ประเวศ วะสี (2542, น.18-20) ได้กล่าวถึงแนวคิดในการจัดสวัสดิการชุมชนดังที่ปรากฏในบริบทสังคมไทยในลักษณะของการรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันไว้ว่า ทุกคนมีศักดิ์ศรี มีคุณค่า และมีศักยภาพ ไม่ว่าจะท่านจะมีอาชีพอะไร ขอให้ทำเรื่องนั้นๆ ให้ดี ส่วนหนึ่งอีกส่วนหนึ่งให้นึกถึงว่าจะทำอะไรเพื่อมนุษยได้บ้าง โดยเฉพาะคนจน คนด้อยโอกาส คนเสียเปรียบ ควรรวมกลุ่มกับคนที่มีความวัตถุประสงค์เดียวกัน พบปะกันบ่อยๆ แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกันจะทำอะไรเพื่อผู้อื่นได้บ้าง จะเกิดความสุขจากการเชื่อมโยงสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ การรวมกลุ่มนั้น ก็คือ การสร้างความเป็นชุมชน เครือข่าย กลุ่ม ประชาคม ในระดับต่างๆ การใช้วิกฤติเป็นโอกาสที่จะสร้างจิตสำนึกใหม่ให้เป็นจิตสำนึกใหญ่ จิตสำนึกในการทำเพื่อผู้อื่น จิตสำนึกสาธารณะที่จะรักษาประโยชน์ของส่วนรวม จิตสำนึกแห่งการให้ ความสุขจะเกิดขึ้นฉับพลันทันที (Instant Happiness) คนมีน้อยก็ให้มากได้ การไม่มีเงิน ไม่ได้แปลว่าท่านไม่มีอะไร ท่านยังมีใจ มีปัญญา ซึ่งมีค่ามากกว่าเงินมาก การเคลื่อนไหวของคนไทยช่วยกันได้ทุกรูปแบบ เช่น ลดความเห็นแก่ตัว ช่วยมีความเอื้ออาทรต่อกัน ช่วยคนจน ช่วยเด็ก ช่วยสตรี ช่วยคนเป็นเอดส์ ช่วยชุมชน ช่วยเป็นอาสาสมัครทำงานต่างๆ ฯลฯ ฉะนั้นอย่าไปกลัวความจน เราจนเงินเท่านั้น แต่ไม่จนใจ

ขณะที่ เสรี พงศ์พิศ (2548, น.143-144) ที่ได้อธิบายว่า รูปแบบสวัสดิการชุมชนที่เกิดขึ้นในสังคมไทยว่าหมายถึง กิจกรรมหรือระบบที่ชุมชนร่วมกันคิดและร่วมกันจัดการ เพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตความเป็นอยู่วันนี้และวันหน้า ระบบนี้นำเอาทุนของชุมชนมาใช้อย่างชาญฉลาด ก่อให้เกิดผลแบบยั่งยืนสำหรับตนเองและลูกหลานวันหน้า ทั้งทรัพยากร ความรู้ ภูมิปัญญา เงิน ดอกผล รวมทั้งทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรม

ในส่วนของการจัดบริการหรือกิจกรรมต่างๆ ของชาวชุมชนในรูปสวัสดิการชุมชนในบริบทสังคมไทย พบว่า มีลักษณะที่ชาวชุมชนร่วมมือกันจัดขึ้น และเพื่อประโยชน์ของชาวชุมชนให้รอดพ้นจากความเดือดร้อนและความเสี่ยงต่างๆ เพื่อเป็นหลักประกันในการดำเนินชีวิตอย่างปกติสุข เช่น การช่วยทุนการศึกษาของเด็กและเยาวชน การช่วยค่ารักษาพยาบาล การให้กู้เงินทุนประกอบอาชีพดอกเบี๋ยต่ำ การดูแลผู้ด้อยโอกาส เงินช่วยค่าฌาปนกิจ ก็ล้วนแล้วแต่เป็นการจัดสวัสดิการของชุมชนทั้งสิ้น (ทัศนีย์ ลักษณะภิกขชนชัช, 2551, น.3)

ในอีกทางหนึ่ง ครูชบ ยอดแก้ว ปราชญ์ชาวบ้านจังหวัดสงขลา เป็นผู้ริเริ่มและตั้งชื่อ “สวัสดิการชุมชน” เมื่อ 20 ปีที่แล้ว ได้อธิบายถึงสวัสดิการชุมชนในบริบทสังคมไทยว่า สังคมไทยมีคนอยู่ 3 กลุ่ม คือ ข้าราชการของรัฐได้รับสวัสดิการมากมาย คนเรียนหนังสือที่ไม่ได้รับราชการ ทำงานบริษัท ได้รับสวัสดิการจากบริษัทแต่พอออกจากบริษัทก็ไม่ได้รับอะไรเลย และชาวไร่ ชาวนา พ่อค้าแม่ขาย ที่ไม่ได้อยู่ในสังกัดใดๆ ไม่เคยได้รับความช่วยเหลือใดๆ จากรัฐ เพราะไม่มีสวัสดิการ ดังนั้นจึงได้คิดว่าเมื่อรัฐไม่ช่วยก็ต้องช่วยตัวเอง ซึ่งเป็นที่มาของการตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์แบบพัฒนาครอบครัวชีวิต ซึ่งมีหลักการว่ากลุ่มออม

ทรัพย์จะแบ่งผลกำไรกึ่งหนึ่งปีนผลตามหลักสหกรณ์ อีกกึ่งหนึ่งต้องเอามาจัดตั้งกองทุนสวัสดิการ โดยกองทุนนี้พยายามจะให้สวัสดิการเลียนแบบรัฐก่อน และจะต้องจัดสวัสดิการให้มากกว่าอนาคต (รายงานการประชุม “เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาสังคมและสวัสดิการชุมชนท้องถิ่น” ในพื้นที่ภาคใต้ 14 จังหวัด, 2551, น.2)

จากคำอธิบายถึงประเภท รูปแบบ ลักษณะข้อปรากฏเกี่ยวกับสวัสดิการชุมชน อาจกล่าวได้ว่าสวัสดิการชุมชนในบริบทสังคมไทยเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งที่ชุมชนจัดตั้งขึ้นเพื่อสร้างหลักประกันความมั่นคงให้คนในชุมชน เพื่อให้มีความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น รวมทั้งนำไปสู่การพึ่งพาตนเองได้ของชุมชนซึ่งหมายรวมถึงการสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน และการนำทรัพยากรต่างๆ ที่มีในชุมชนมาบริหารจัดการโดยชุมชนเพื่อคนในชุมชน เพื่อที่จะทำให้คนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น อาจอยู่ในรูปสิ่งของ เงินทอง น้ำใจ การช่วยเหลือเกื้อกูล เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตายผลของการจัดสวัสดิการชุมชนที่สำคัญ คือ ก่อให้เกิดรายได้ ลดรายจ่าย เกิดความสัมพันธ์มิตรไมตรีที่ดีขึ้นของคนในชุมชน รู้สึกมั่นคง ภาคภูมิใจ อยู่อย่างมีศักดิ์ศรีและมีความสุข

1.5 สถานะองค์ความรู้เกี่ยวกับงานสวัสดิการชุมชน

ปัจจุบันมีงานศึกษาศึกษาเกี่ยวกับสวัสดิการชุมชนอย่างมากมาย ซึ่งผู้ศึกษาได้ทำการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบสวัสดิการชุมชนนับตั้งแต่อดีตจนกระทั่งถึงปัจจุบัน ดังมีสถานะความรู้ที่แตกต่างกันออกไป ดังนี้

- องค์ความรู้ด้านการจัดการและการดำเนินงาน

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ และคณะ (2544) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษา รูปแบบและความเป็นไปได้ในการจัดระบบโครงข่ายความปลอดภัยทางสังคมโดยภาคชุมชน” ชุดองค์ความรู้ “การจัดสวัสดิการโดยภาคชุมชน” จากฐานกลุ่มออมทรัพย์และฐานกลุ่มผลิตภัณฑ์ โดยมีการกำหนดประเด็นหัวข้อศึกษา และการจัดหมวดหมู่เนื้อหา ที่สามารถนำมาเป็นแนวทางการในการศึกษาครั้งนี้ได้ มีดังนี้ 1) สภาพชุมชน 2) พัฒนาการของกลุ่ม เช่น บริบทและเงื่อนไขทางสังคม ก่อนการจัดตั้งกลุ่ม การจัดตั้งกลุ่ม การดำเนินงาน และความเข้มแข็งของกลุ่ม ความคิดและผู้นำองค์กร จิตวิญญาณขององค์กร การขยายตัวของกิจกรรม ความเข้มแข็งขององค์กร 3) การจัดสวัสดิการชุมชน เช่น ความมากน้อยของสวัสดิการ ความหลากหลายของสวัสดิการ ความครอบคลุมของสวัสดิการ โอกาสในการเข้าถึงสวัสดิการ ความพึงพอใจของสมาชิก

ต่อสวัสดิการที่ได้รับ 4) การเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของชุมชน ผลประโยชน์ทางกายภาพ ผลประโยชน์ที่ไม่ใช่ทางกายภาพ ความหวังและความใฝ่ฝัน 5) ความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบนี้ไปประยุกต์ใช้

จินตนา จริงจิตร (2544, น.132-135) ได้ศึกษาการดำเนินงานและผลกระทบจากการดำเนินงานกองทุนสวัสดิการชุมชนของกลุ่มออมทรัพย์ที่มีผลงานดีเด่นในอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา พบว่ากองทุนสวัสดิการชุมชน มีการดำเนินงาน จำแนกตามประเภทของกองทุนสวัสดิการชุมชน คือ กองทุนเพื่อฌาปนกิจสงเคราะห์ กองทุนเพื่อการรักษาพยาบาล กองทุนเพื่อพัฒนาอาชีพ โดยผลกระทบจากการดำเนินงานกองทุนสวัสดิการชุมชน พบว่า การดำเนินงานกองทุนสวัสดิการชุมชน มีผลกระทบจากการดำเนินงานดังนี้

1. ด้านเศรษฐกิจ การดำเนินงานกองทุนสวัสดิการชุมชนของกลุ่มออมทรัพย์สามารถลดรายจ่ายให้สมาชิกได้ เช่น ช่วยเหลือค่ารักษาพยาบาล ทำให้สมาชิกใหม่ที่เดือดร้อนเรื่องเงิน ลงทุนประกอบอาชีพ มีคุณภาพชีวิตดีขึ้น

2. ผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรม สามารถสร้างความมั่นใจในชีวิตแก่สมาชิกว่า เมื่อไม่สบายก็มีเงินรักษา เมื่อตายก็มีเงินทำศพ สร้างความผูกพันเอื้ออาทรต่อกันในชุมชน ส่งเสริมการเรียนรู้ในการทำงานเป็นกลุ่ม การบริหารจัดการ และการแก้ไขปัญหาทำให้คนในชุมชนพัฒนาความรู้ความสามารถก้าวทันสังคมภายนอก และเมื่อมีการสร้างงานในชุมชน คนในชุมชนสามารถประกอบอาชีพได้ ส่งผลให้การอพยพย้ายถิ่นก็จะลดน้อยลง

- องค์ความรู้ด้านการส่งเสริมการจัดสวัสดิการชุมชน

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (2547, น.ข-ค) สรุปผลการสัมมนาเรื่อง “สวัสดิการชุมชนแก้จนอย่างยั่งยืน” โดยมีสาระสำคัญที่ได้จากการสัมมนาดังนี้

ฐานคิดสวัสดิการชุมชน คือ การสร้างหลักประกันเพื่อความมั่นคงของคนในชุมชน ซึ่งหมายรวมถึงทุกอย่างที่จะทำให้คนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทั้งในรูปของสิ่งของ เงินทุน น้ำใจ การช่วยเหลือเกื้อกูล เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตตั้งแต่เกิด แก่ เจ็บ ตาย

หัวใจของการจัดสวัสดิการชุมชน คือ การพึ่งตนเองและการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน “ให้อย่างมีคุณค่า รับอย่างมีศักดิ์ศรี” การจัดสวัสดิการตั้งอยู่บนฐานของการเคารพและอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติอย่างเห็นคุณค่า อยู่บนพื้นฐานของศาสนา ภูมิปัญญา วัฒนธรรมท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมในทุกระดับ

ผลของการส่งเสริมการจัดสวัสดิการชุมชนคือการเกิดความสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชน การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ความรู้สึกมั่นคง ภาคภูมิใจ อยู่อย่างมีศักดิ์ศรี และมีความสุขทั้งกายและทางจิตใจ ซึ่งทิศทางและแนวทางของขบวนการชุมชน ควรดำเนินการภายใต้หลักการ ดังนี้

1. มุ่งเน้นให้เกิด “ชุมชนสวัสดิการ” คือ หนึ่งชุมชน (หมู่บ้าน/ตำบล) เป็นฐานในการจัดสวัสดิการทุกเรื่องตั้งแต่เกิดแก่เจ็บตายจัดสวัสดิการสำหรับทุกกลุ่มเป้าหมายในชุมชน ใช้ประเด็นงานพัฒนาทุกเรื่อง หลักธรรมคำสอน ผู้นำศาสนา ทูตทางสังคม ทูตทางปัญญา และทุนธรรมชาติในชุมชน เป็นเครื่องมือการจัดสวัสดิการ

2. ใช้ทุนภายในชุมชนโดยเฉพาะอย่างยิ่ง “องค์กรการเงินชุมชน” เป็นตัวเชื่อมโยงการจัดสวัสดิการ ทำให้เกิดกองทุนสวัสดิการอย่างหลากหลาย บูรณาการกองทุนต่างๆ ภายในชุมชนมาจัดสวัสดิการร่วมกัน รวมทั้งการขยายผล “อมวันละบาท” เพื่อสวัสดิการ

3. การจัดทำข้อมูลองค์ความรู้สวัสดิการชุมชน ค้นหาและสร้างต้นแบบ “ชุมชนสวัสดิการ” การศึกษาวิจัยควบคู่กับการคิดค้นนวัตกรรมสวัสดิการชุมชน ประชาสัมพันธ์เผยแพร่ขยายการเรียนรู้ การจัดสวัสดิการโดยชุมชนสู่ขบวนการชุมชนและสู่สาธารณะ

4. การจัดทำแผนพัฒนาสวัสดิการชุมชนทุกระดับ ใช้กระบวนการจัดทำ “แผนชุมชน” เป็นเครื่องมือในการจัดทำแผนสวัสดิการชุมชนสร้างกระบวนการเรียนรู้ การจัดสวัสดิการชุมชนระหว่างชุมชนด้วยกันเองและเรียนรู้ร่วมกับหน่วยงานภาคี เพื่อนำไปสู่การทำงานร่วมกัน

5. ติดตามศึกษากฎหมายระเบียบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการสังคมให้มีที่ปรึกษากฎหมายมาช่วยสร้างความเข้าใจกฎหมายที่เกี่ยวข้อง มีส่วนร่วมในการเสนอกฎหมายปรับปรุงแก้ไขกฎหมายระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการให้เอื้อต่อการจัดสวัสดิการโดยชุมชน

ข้อเสนอเชิงนโยบาย หน่วยงานและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง คือ

1. ให้รัฐบาลกำหนดเรื่อง สวัสดิการชุมชนเป็นวาระแห่งชาติ สร้างระบบโครงข่ายความคุ้มครองทางสังคม (Social Safety Net) โดยให้ชุมชนมีบทบาทสำคัญในการจัดสวัสดิการ และรัฐให้การสนับสนุนตามแนวทางการจัดสวัสดิการโดยชุมชน

2. รัฐสนับสนุนงบประมาณการจัดสวัสดิการชุมชนไปยังองค์กรชุมชนโดยตรง ให้ชุมชนเป็นผู้ตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการด้านต่างๆ เพื่อให้ชุมชนสามารถดำเนินการจัดสวัสดิการได้ครอบคลุมสอดคล้องกับปัญหาความต้องการของชุมชน และมีความคล่องตัวในการดำเนินการ เช่น การสนับสนุนงบประมาณกองทุนผู้สูงอายุอำเภอละ 1 ล้านบาท พร้อมจัดสรรที่ดินสาธารณะให้เครือข่ายผู้สูงอายุทำประโยชน์อำเภอละ 1 แปลง การสมทบกองทุนสวัสดิการชุมชนในอัตราส่วนเท่ากับในกองทุนสวัสดิการที่องค์กรชุมชนที่มีอยู่ (1:1) ฯลฯ

3. ให้องค์กรชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการ ที่มีอยู่ตามหน่วยงานและกฎหมายฉบับต่าง ๆ เช่น พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546 เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ งบประมาณในการส่งเสริมสุขภาพของคนในชุมชนตาม พระราชบัญญัติหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2545

4. ให้องค์กรชุมชนมีส่วนร่วมในการออกกฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการสังคมในทุกอย่าง ปรับปรุงกฎหมายและระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ให้เอื้อต่อการจัดสวัสดิการชุมชน เช่น การยกเว้นหรือลดภาษีให้ผู้บริจาคเข้ากองทุนชากาต กองทุนผู้สูงอายุ ฯลฯ

5. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสนับสนุนงบประมาณการจัดสวัสดิการของชุมชน นำแผนงานสวัสดิการชุมชนเข้าบรรจุเป็นแผนงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และใช้แผนแม่บทชุมชนเป็นเครื่องมือ เชื่อมโยงกับ แผนงานของหน่วยงานในทุกระดับ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล องค์การบริหารส่วนจังหวัด ผู้ว่าราชการจังหวัด ฯลฯ มีกลไกการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนกับหน่วยงานสนับสนุน ตลอดจนการวางเงื่อนไขการจัดสรรงบประมาณให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสนับสนุนงบประมาณการจัดสวัสดิการชุมชน

- องค์ความรู้ด้านการสร้างกระบวนการเรียนรู้ในงานสวัสดิการชุมชน

จิตสุภา จำปา (2548, น.131-139) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ กระบวนการจัดสวัสดิการชุมชน: กรณีศึกษา กลุ่ม ออมทรัพย์ เพื่อการผลิตบ้านคีรีวง อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า กระบวนการจัดสวัสดิการชุมชนคีรีวง โดยกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านคีรีวงมีความสอดคล้องกับ ทฤษฎีการบริหารงานสมัยใหม่ โดยมีโครงสร้างที่มีความยืดหยุ่นและเน้นคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ซึ่ง กระบวนการจัดสวัสดิการชุมชนของชุมชนคีรีวงมีหัวใจในการบริหารจัดการอยู่ 3 ส่วน คน งาน และเงิน โดยมี การเสริมสร้างกระตุ้นให้คนทำงาน และร่วมมือ ร่วมใจทำงาน มีการออกแบบงานให้กิจกรรมการเสริมสร้างการเรียนรู้และการมีส่วนร่วม รวมถึงระบบการวางแผน การติดต่อสื่อสาร การจัดองค์กรและกฎระเบียบที่ครอบคลุมเรื่องงาน และมีการบริหารจัดการเงินอย่างชัดเจน ซึ่งสะท้อนมิติความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างและความสัมพันธ์เชิงสังคมอย่างเป็นพลวัต โดยมีข้อกำหนดเกี่ยวกับโครงสร้างหน้าที่และบทบาทอย่างชัดเจน ขณะเดียวกันก็ให้ความสำคัญกับสัมพันธ์ภาพความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรม ซึ่งการสร้างการมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดสวัสดิการชุมชนของกลุ่มออมทรัพย์บ้านคีรีวงเป็นการสร้างการมีส่วนร่วมโดยเริ่มจากการเปิดใจเปิดความคิด เปิดงาน เปิดเงิน หมายถึง ทุกขั้นตอนต้องมีความโปร่งใส สมาชิกต้องมีส่วนร่วมมีสิทธิที่จะรับรู้ เพื่อสร้างความเป็นเจ้าของให้แก่สมาชิก

การเรียนรู้ในเรื่อง คน งาน และเงิน ในกระบวนการจัดสวัสดิการชุมชนบ้านคีรีวงเป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติรวมทั้งโอกาสจากหน่วยงานภายนอกที่เข้ามาให้ความรู้และแนวคิด แต่สิ่งที่สำคัญที่สุดในกระบวนการเรียนรู้ของที่นี่ คือ การให้โอกาส ให้คนได้เรียนรู้ การเรียนรู้เกิดขึ้นตลอดเวลา เช่น มีกระบวนการจดบันทึก สรุบบทเรียนและถอดบทเรียนต่างๆ เพื่อนำไปปรับปรุงการทำงาน นอกจากนี้การดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ได้เสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ทั้งการใช้สื่ออย่างเป็นทางการ เช่น วารสาร เสียงตามสาย การพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ และการบรรยายภาคในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นไปตามหลักประชาธิปไตย เคารพซึ่งกันและกัน โดยคิดถึงวัตถุประสงค์หลักที่กลุ่มได้ยึดถือร่วมกัน

กระบวนการจัดการของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านคีรีวงมีความสอดคล้องกับหลักการบริหารสมัยใหม่อยู่ค่อนข้างมาก เน้นการให้คุณค่าทางจิตใจ ความเชื่อและความศรัทธาให้เกียรติซึ่งกันและกัน การมองโลกในเชิงบวก ดังนี้

การรวมตัว การสร้างความซื่อสัตย์ จนเกิดความไว้วางใจ จากระยะเวลาที่ยาวนานชักนำให้เห็นผลประโยชน์ที่สมาชิกและชุมชนจะได้รับ สะท้อนให้เห็นถึงมิติการให้ความสำคัญของคุณค่าทางจิตใจทำให้คนเกิดความเชื่อมั่น พร้อมทั้งจะให้ความร่วมมือ ร่วมใจ ทำให้เกิดแรงเกาเกี่ยวตั้งแต่กระบวนการรวมตัว รวมทั้งการจัดบรรยากาศให้สมาชิกเสนอความคิดเห็นอย่างอิสระการสร้างความเป็นเจ้าของให้กับสมาชิกอย่างเท่าเทียม

การวางแผน มีการวางแผนการปฏิบัติ การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบให้คณะกรรมการแต่ละฝ่าย ซึ่งคณะกรรมการจะวางแผนปฏิบัติงานตามขอบเขตหน้าที่ของตน เช่น การเก็บรวบรวมข้อมูลความต้องการของสมาชิก การพูดคุยกับสมาชิก ฯลฯ

การจัดองค์กรและระบบงาน มีการกำหนดโครงสร้างองค์กรบทบาทหน้าที่อย่างชัดเจน มีระเบียบกลุ่มออมทรัพย์ว่าด้วยเรื่องบทบาทหน้าที่ เป็นการจัดโครงสร้างในแนวราบกลุ่มมีระเบียบว่าด้วยการปฏิบัติ เช่น การกำหนดการประชุม หลักเกณฑ์การปฏิบัติทั้งด้านการเงิน การจัดสวัสดิการในรูปแบบต่างๆ มีแบบแผนในการสื่อสาร

การทำงานร่วมกับเครือข่ายมีการทำงานร่วมกับเครือข่ายทั้งในและนอกชุมชนในชุมชน คือ การทำงานร่วมกับโรงเรียน วัด ฯลฯ ส่วนเครือข่ายภายนอกมีหน่วยงานภายนอกเข้ามาช่วยเหลือทั้งภาครัฐและเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชนต่าง ๆ ซึ่งส่วนใหญ่เข้ามาช่วยเหลือในเรื่องการให้ความรู้และความคิดกิจกรรม ในกระบวนการจัดสวัสดิการชุมชนของกลุ่มออมทรัพย์บ้านคีรีวงเพื่อการผลิตบ้านคีรีวง มีกิจกรรมที่หลากหลายรูปแบบทั้งกิจกรรมประจำ เช่น การฝากเงินสัจจะ ถอนเงิน กู้ยืมเงิน และกิจกรรมด้านการจัดสวัสดิการในรูปแบบต่าง ๆ กิจกรรมส่งเสริมให้คนมีพฤติกรรมออมตั้งแต่วัยเยาว์

กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องกลุ่มออมทรัพย์และความรู้จากภายนอก เช่น เสี่ยงตามสาย และวารสาร รวมถึงส่งเสริมกิจกรรมของชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น งานวันเด็ก วันแม่ เป็นต้น จึงเป็นการจัดกิจกรรมทั้งในส่วนของกลุ่มและการจัดให้กับชุมชน

การตรวจสอบ หลังการฝากเงินสัจจะคณะกรรมการฝ่ายตรวจสอบจะทำการตรวจสอบบัญชีอย่างโปร่งใส แต่อย่างไรก็ตามการตรวจสอบจะตรวจสอบเฉพาะในเรื่องทางการเงินเท่านั้น ยังไม่มีการตรวจสอบในเรื่องผลการปฏิบัติงาน

กระบวนการจัดสวัสดิการชุมชนของชุมชนศิรีวง มีมิติของความสัมพันธ์ความเอื้อเพื่อเอื้อแผ่และการร่วมมือร่วมใจกัน นอกจากนั้นชุมชนศิรีวงยังมีความพิเศษในส่วนที่มีปัจจัยภายใน เป็นต้นทุนที่ดีอันได้แก่ ทุนทางธรรมชาติ ทุนทางกายภาพ ทุนทางมนุษย์ ทุนทางสังคมและวัฒนธรรม และทุนทางการเงิน ส่วนปัจจัยภายนอก คือ ปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรมด้านเทคโนโลยี และด้านเศรษฐกิจ ที่มีส่วนสนับสนุนและเสริมสร้างความพออยู่ พอกิน พอออมให้ชาวศิรีวงได้ องค์กรประกอบเหล่านี้ทำให้กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านศิรีวง สามารถดำเนินการมาได้กว่า 25 ปี และสามารถจัดสวัสดิการชุมชน เพื่อสร้างความมั่นคงทางสังคมให้กับคนในชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง

ขณะที่ เจตนาถ แซ่เจี๋ย (2548, น.112-114) ศึกษา เรื่องประเภทและวิธีการจัดการสวัสดิการชุมชนโดยเครือข่ายออมทรัพย์หลักสี่-ดอนเมือง กรุงเทพมหานคร พบว่า เครือข่ายออมทรัพย์หลักสี่-ดอนเมือง มีการจัดสวัสดิการทั้งสิ้น 6 ประเภท ได้แก่ สวัสดิการค่ารักษาพยาบาล สวัสดิการฌาปนกิจ สวัสดิการฌาปนกิจสมทบสวัสดิการผู้นำ สวัสดิการประกันเงินกู้ และสวัสดิการประกันเงินออมโดยกองทุนสวัสดิการเครือข่ายฯ เกิดจากการได้รับทุนสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ไม่ว่าจะเป็นสถาบันพัฒนา องค์กรชุมชน (พอช.) กองทุนเพื่อสังคม (SIF) และการระดมทุนภายในชุมชนโดยการจัดผ้าป่า สวัสดิการ การขายโต๊ะจีน และการให้สมาชิกมีส่วนร่วมสมทบในการจัดสวัสดิการ ซึ่งกรรมการและเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภายนอกได้ร่วมกันเข้ามาสนับสนุนให้เกิดสวัสดิการทั้ง 6 ประเภท โดยการศึกษาดูงานจากองค์กรที่ทำเรื่องสวัสดิการ นำแนวคิดที่ได้เรียนรู้มาปรับใช้ให้เข้ากับเครือข่าย จึงเกิดเป็นสวัสดิการทั้ง 6 ประเภท กำหนดเป็นร่างระเบียบกองทุนสวัสดิการ แต่เนื่องจากกองทุนสวัสดิการของเครือข่ายฯ ทุนส่วนใหญ่จะมาจากการส่งเสริมขององค์กรภายนอกมากกว่าทุนภายในของชุมชนเอง ทำให้สมาชิกไม่รู้สึกรับรู้ถึงความเป็นเจ้าของทุน จึงไม่ค่อยให้ความสำคัญ ซึ่งโดยหลักการจริงๆ แล้วควรจะเป็นกองทุนที่เกิดจากภายในมากกว่าที่จะทำให้เกิดการพึ่งพาตนเอง และนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ในที่สุด เกิดการกินดีอยู่ดีตามเป้าหมายที่วางไว้

- องค์ความรู้ผลที่เกิดขึ้นจากการจัดสวัสดิการชุมชน

การศึกษาและวิเคราะห์ถึงผลการจัดสวัสดิการชุมชน ค่อนข้างมีลักษณะที่หลากหลายซึ่งผลที่เกิดขึ้นของการจัดสวัสดิการชุมชนอาจเกิดขึ้นได้ในหลายลักษณะทั้งผลลัพธ์ตามวัตถุประสงค์ หรือผลที่เกิดขึ้นทั้งในเชิงกระบวนการและการเรียนรู้ รวมถึงผลการเปลี่ยนแปลงทั้งในระยะสั้นและระยะยาวที่มุ่งตอบสนองความต้องการและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของคนในชุมชน ดังปรากฏในงานศึกษาของ อภิญญา เวชชชัย และคณะ (2548) ได้ศึกษาเรื่อง “กองทุนสวัสดิการผู้นำขบวนองค์กรชุมชน (สนช.)” ใน 4 กรณีศึกษา พบว่า คนในชุมชนได้รับความคุ้มครองที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรมมากขึ้น และสิทธิในเชิงสวัสดิการ โดยรูปแบบในการจัดตั้งกองทุนที่ยึดหลักการสมทบเงินแบบพึ่งตนเอง เป็นเป็นกลยุทธ์ที่สร้างแรงจูงใจในการออม ซึ่งบางพื้นที่ เปิดโอกาสการออมที่หลากหลายมากกว่าตัวเงิน คือ ออมขยะ ออมข้าว เป็นต้น ซึ่งทำให้คนยากจนมีทางเลือกและเข้าร่วมมากขึ้น อันเป็นการสร้างฐานคิดการพัฒนากลุ่มผู้ยากลำบาก ฐานคิดการมีส่วนร่วม ฐานคิดการเป็นเจ้าของกองทุนสวัสดิการชุมชนร่วมกัน ซึ่งทุกฐานคิดต้องการมีการเชื่อมโยงหรือผสมผสานเข้าด้วยกัน เพื่อให้กลุ่มประชาชนที่เป็น กลุ่มเป้าหมายได้รับเข้ามามีส่วนร่วมเป็นทั้งผู้ให้และรับผลประโยชน์จากการจัดสวัสดิการชุมชนอย่างแท้จริง

2. ลักษณะพื้นที่อำเภอลำลูกกา

2.1 ลักษณะทางกายภาพ

พื้นที่อำเภอลำลูกกา มีจำนวนพื้นที่ พื้นที่ 297.71 ตร.กม. จำนวนประชากร 215,979 คน (ข้อมูลปี พ.ศ. 2551) ความหนาแน่น 725.47 คน/ตร.กม. โดยมีที่ตั้งและอาณาเขตติดต่อดังนี้

- **ทิศเหนือ** ติดต่อกับอำเภอธัญบุรี มีแนวเส้นขนานคลองรังสิตประยูรศักดิ์เป็นเส้นแบ่งเขต
- **ทิศตะวันออก** ติดต่อกับอำเภองครักษ์ (จังหวัดนครนายก) และอำเภอบางน้ำเปรี้ยว (จังหวัดฉะเชิงเทรา) มีคลองสิบลี้เป็นเส้นแบ่งเขต
- **ทิศใต้** ติดต่อกับเขตหนองจอก เขตคลองสามวา เขตสายไหม และเขตดอนเมือง (กรุงเทพมหานคร) มีแนวคั่นนาระหว่างจังหวัดปทุมธานีและกรุงเทพมหานคร คลองหกวา คลองสอง แนวรั้วหมู่บ้านการ์เด้นโฮมวิลเลจ แนวรั้วอนุสรณ์สถานแห่งชาติ แนวเส้นตรงผ่านแนวรั้วโรงเรียนมัธยมสังคีตวิทยา กรุงเทพมหานคร แนวรั้วหมู่บ้านวังทอง และแนวรั้วบริษัท ดอนเมืองพัฒนาเป็นเส้นแบ่งเขต

- **ทิศตะวันตก** ติดต่อกับอำเภอเมืองปทุมธานี มีคลองเปรมประชากร ถนนลูกรัง และทางรถไฟสายเหนือเป็นเส้นแบ่งเขต

พื้นที่และลักษณะการปกครองส่วนท้องถิ่น⁵ พื้นที่อำเภอลำลูกกาแบ่งเขตการปกครองย่อย เป็น

8 ตำบล อันได้แก่

1. คูคต (Khu Khot)
2. ลาดสวาย (Lat Sawai)
3. บึงคำพร้อย (Bueng Kham Phroi)
4. ลำลูกกา (Lam Luk Ka)
5. บึงทองหลาง (Bueng Thonglang)
6. ลำไทร (Lam Sai)
7. บึงคอไห (Bueng Kho Hai)
8. พืชอุดม (Phuet Udom)

การปกครองส่วนท้องถิ่น

อำเภอลำลูกกาประกอบด้วยองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น 11 แห่ง ได้แก่

- **เทศบาลเมืองคูคต** ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของตำบลคูคต
- **เทศบาลเมืองลำสามแก้ว** ครอบคลุมพื้นที่ตำบลคูคต (นอกเขตเทศบาลเมืองคูคต) เดิมคือองค์การบริหารส่วนตำบลคูคตซึ่งเมื่อปี พ.ศ. 2550 ได้เปลี่ยนชื่อเป็น "องค์การบริหารส่วนตำบลลำสามแก้ว"พร้อมกับยกฐานะขึ้นเป็นเทศบาลเมือง
- **เทศบาลตำบลลำไทร** ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของตำบลลำไทร
- **เทศบาลตำบลลำลูกกา** ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของตำบลบึงคำพร้อยและบางส่วนของตำบลลำลูกกา
- **องค์การบริหารส่วนตำบลลาดสวาย** ครอบคลุมพื้นที่ตำบลลาดสวายทั้งตำบล
- **องค์การบริหารส่วนตำบลบึงคำพร้อย** ครอบคลุมพื้นที่ตำบลบึงคำพร้อย(นอกเขตเทศบาลตำบลลำลูกกา)
- **องค์การบริหารส่วนตำบลลำลูกกา** ครอบคลุมพื้นที่ตำบลลำลูกกา (นอกเขตเทศบาลตำบลลำลูกกา)

⁵ ที่มา <http://www.saolamlukka.go.th/default.php?modules=general5&gid=6>

- องค์การบริหารส่วนตำบลบึงทองหลาง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลบึงทองหลางทั้งตำบล
- องค์การบริหารส่วนตำบลลำไทรครอบคลุมพื้นที่ตำบลลำไทร (นอกเขตเทศบาลตำบลลำไทร)
- องค์การบริหารส่วนตำบลบึงคอไหครอบคลุมพื้นที่ตำบลบึงคอไหทั้งตำบล
- องค์การบริหารส่วนตำบลพีชอุดม ครอบคลุมพื้นที่ตำบลพีชอุดมทั้งตำบล

การคมนาคม เส้นทางสายหลักของอำเภอลำลูกกาได้แก่

- ถนนลำลูกกา (ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3312)
- ถนนกาญจนาภิเษก (ทางหลวงพิเศษหมายเลข 9)
- ถนนพหลโยธิน (ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1)
- ถนนวิภาวดีรังสิต (ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 31)

2.2 บริบททางสังคมและวัฒนธรรม

อำเภอลำลูกกาสมัยก่อนเป็นที่ราบลุ่มเต็มไปด้วยป่าพงป่าอ้อ เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าทั่วไป สภาพของพื้นที่เป็นที่รกร้างกว้างใหญ่ มีชื่อเรียกว่า "ทุ่งหลวง" ต่อมาในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ประมาณปี พ.ศ. 2433 พระองค์ทรงเห็นว่าทุ่งหลวงกว้างใหญ่ไพศาลมาก ควรให้ประชาชนเข้ามาอยู่เป็นที่พักอาศัยทำมาหากิน ประกอบกับมีพระราชดำริว่า *กรุงสยาม* คลองเป็นสำคัญ *สมควรต้องขุดทุกปี* จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้บริษัทขุดคลองแลคูนาสยาม ดำเนินการขุดคลองหกวา เริ่มจากคลองซอยที่ 2 ไปจนถึงอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นระยะทาง 900 เส้นเศษ และขุดคลองซอยที่เป็นระยะห่างกัน 60 เส้น จำนวน 16 คลอง ผลจากการขุดคลองนี้ทำให้ประชาชนที่อยู่ในถิ่นกันดารต่างอพยพหลังไหลเข้ามาอาศัยอยู่และทำการปลูกมากยิ่งขึ้น

สำหรับชื่ออำเภอลำลูกกานี้ตามประวัติบอกว่า แต่เดิมนั้นในท้องที่อำเภอนี้มีลำธารไหลผ่านมาบรรจบเป็นรูปตีนกา และปรากฏว่ามีนกมาอาศัยทำรังอยู่เป็นจำนวนมาก เพราะที่รวมของลำธารนี้อุดมสมบูรณ์ไปด้วยกุ้ง ปลา อาหารของสัตว์นานาชนิด ประชาชนจึงเรียนบึงนี้ว่า "บึงลำลูกกา" ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา เมื่อทางราชการได้ตั้งอำเภอลูกขึ้นใกล้กับบึงนี้เมื่อประมาณ พ.ศ. 2447 จึงขนานนามว่า "อำเภอลำลูกกา" สันนิษฐานว่าเป็นเพราะนิยมใช้คำสั้น ๆ

การศึกษา ศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรม

ประชาชนส่วนใหญ่จบการศึกษาภาคบังคับ มีสถานศึกษาในตำบล ดังนี้

- โรงเรียนประถมศึกษา 5 แห่ง ได้แก่
 1. โรงเรียนวัดธัญญะผล
 2. โรงเรียนเจริญติวิทยา
 3. โรงเรียนวัดดอนใหญ่
 4. โรงเรียนวัดสมุห์ราษฎร์บำรุง
 5. โรงเรียนวัดลานนา
- โรงเรียนมัธยมศึกษา 2 แห่ง ได้แก่
 1. โรงเรียนเจริญติวิทยา
 2. โรงเรียนวัดสมุห์ราษฎร์บำรุง
- ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์การบริหารส่วนตำบล 2 แห่ง ได้แก่
 1. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์การบริหารส่วนตำบลลำลูกกา หมู่ 2
 2. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์การบริหารส่วนตำบลลำลูกกา หมู่ 6
- ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน 5 แห่ง

ศาสนา ประชากรขององค์การบริหารส่วนตำบลลำลูกกาส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม

- วัดในตำบล 5 แห่ง คือ
 1. วัดธัญญะผล หมู่ 4
 2. วัดดอนใหญ่ หมู่ 9
 3. วัดสมุห์ราษฎร์บำรุง หมู่ 1
 4. วัดลานนา หมู่ 2
 5. วัดธรรมานันธาราม หมู่ 13

- มัสยิด 3 แห่ง คือ
 1. มัสยิดอิรดาตุลกาแมล หมู่ 10
 2. มัสยิดกอมิสยาม หมู่ 5
 3. มัสยิดดารุ้ลอิบาดะห์ หมู่ 3
- โรงเรียนสอนศาสนา 4 แห่ง คือ
 1. โรงเรียนสอนศาสนา มัสยิดดารุ้ลอิบาดะห์ หมู่ 3
 2. โรงเรียนสอนศาสนา อัสซารุ้ลซุนนะห์ หมู่ 5
 3. โรงเรียนสอนศาสนา อิรดาตุลกาแมล หมู่ 10
 4. โรงเรียนสอนศาสนา อัลอับตีดาอียะห์ หมู่ 10

ประเพณี ศิลปวัฒนธรรม

ประชาชนส่วนใหญ่ยังคงสืบทอดประเพณี ศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมอยู่ โดยการเข้าวัดทำบุญตักบาตรในวันสำคัญ เช่น วันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์มีการรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ สงฆ์น้ำพระ ประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษา ตักบาตรเทโว ประเพณีลอยกระทง เป็นต้น

การสาธารณสุข

สถานีนอนามัย มี 2 แห่ง ได้แก่

1. สถานีนอนามัยตำบลลำลูกกา
2. สถานีนอนามัยบ้านทรัพย์ - บุญชู

ร้านขายยาแผนปัจจุบัน 5 แห่ง

อัตรการมีและใช้ส้วมรดน้ำ ร้อยละ 100

กองทุนวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าตั้งเป็นศูนย์ 1 แห่ง

การออกข้อบัญญัติป้องกันโรคไข้เลือดออกขององค์การบริหารส่วนตำบลมีการป้องกัน และรณรงค์ตลอดทั้งปี

การสังคมสงเคราะห์และสวัสดิการสังคม

ไม่มีสถานสงเคราะห์ในพื้นที่ มีการจ่ายเงินสงเคราะห์เพื่อการยังชีพให้ผู้สูงอายุ จำนวน 710 คน ได้รับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ 500 บาท/คน/เดือน คนพิการ จำนวน 127 คน ได้รับเบี้ยยังชีพผู้พิการ 500 บาท/คน/เดือน

ลักษณะทางเศรษฐกิจและรายได้ประชากร

ประชากรขององค์การบริหารส่วนตำบลลำลูกกาส่วนใหญ่ทำการเกษตรเป็นอาชีพหลัก คือ ทำนา ทำสวน ทำไร่ รองลงมาประกอบอาชีพค้าขาย ธุรกิจส่วนตัว รับราชการ และทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมหรือ สถานประกอบการของเอกชน

รายได้ประชากร

ราษฎรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรกรรม มีรายได้เฉลี่ย 37,000 บาท ต่อคนต่อปี

ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- แหล่งน้ำธรรมชาติ
- ลำคลอง 4 สาย
- คลองแอน 1 สาย
- แหล่งน้ำที่สร้างขึ้น
- สระน้ำ 5 แห่ง
- ระบบประปาหมู่บ้าน 9 แห่ง

สภาพสิ่งแวดล้อม

ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่มีความจำเป็นเร่งด่วน ที่ต้องดำเนินการคือ ปัญหาขยะมูลฝอย เนื่องจากพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลลำลูกกามีโรงงานอุตสาหกรรม และหมู่บ้านจัดสรรเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว จึงทำให้ปริมาณขยะเพิ่มมากขึ้น และยังไม่มียุทธศาสตร์การจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพ ไม่มีปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม

2.3 ลักษณะของกองทุนสวัสดิการชุมชนในพื้นที่อำเภอลำลูกกา⁶

การก่อตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนในพื้นที่อำเภอลำลูกกา มีจุดเริ่มต้นที่โรงพยาบาลลำลูกกาซึ่งเป็นเครือข่ายชมรมผู้สูงอายุ โดยมีอาจารย์ศรีกมลฉัตร คุณพระร่วง เป็นแกนนำในการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนที่ริเริ่มจากตำบลคูคต ลำไทร บึงทองหลาง ลำลูกกา โดยมีการจัดตั้งกลุ่มมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2547 ก่อนหน้านั้น เป็นการดำเนินการในลักษณะชมรมเล็กๆ แต่เมื่อทางกองทุนก็มีนโยบายในการขยายกองทุนให้ครอบคลุมทั้งพื้นที่อำเภอลำลูกกา จึงมีการจัดตั้งศาลาสร้างสุขขึ้นที่บึงทองหลาง เพื่อให้เกิดการดำเนินการร่วมกันทุกตำบลโดยให้ไปรวมที่ศาลาสร้างสุขของอำเภอลำลูกกา

เป้าหมายสำคัญของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลลำลูกกา อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี มีวัตถุประสงค์ที่จะให้เกิดการช่วยเหลือกันภายในพื้นที่ชุมชน ตามนโยบายชุมชนเข้มแข็ง โดยมีการช่วยเหลือสนับสนุนจากรัฐและพื้นที่ท้องถิ่นในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ผ่านกิจกรรมต้นสวัสดิการทั้งการออม การส่งเสริมอาชีพ การสังคมสงเคราะห์ การส่งเสริมทุนการศึกษา และการสร้างการเรียนรู้ของผู้นในชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเอง

แต่อย่างไรก็ตาม การดำเนินการดังกล่าวก็ต้องหยุดชะงักอันเนื่องจากท่านอาจารย์ศรีฉัตรกมล เสียชีวิตลงก่อน ลักษณะการดำเนินการจึงมีลักษณะการดำเนินการตามศักยภาพและความพร้อมของแต่ละพื้นที่ ซึ่งหากพื้นที่ใดมีความพร้อมด้านบุคลากร ความรู้ และการประสานการทำงานก็จะทำให้การดำเนินงานมีความเข้มแข็งเป็นรูปธรรม โดยพบว่า ตำบลลำลูกกามีการดำเนินการที่ค่อนข้างเข้มแข็งอันเนื่องมาจากเพราะคณะทำงานที่เข้มแข็ง และได้มีการจัดทำระเบียบข้อบังคับกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลลำลูกกา อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี พ.ศ. 2548 (รายละเอียดดูเพิ่มเติมในภาคผนวก)

3. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

3.1 ที่มาและความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research-PAR) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นรูปแบบของการวิจัยที่ประยุกต์และรวมเอาแนวความคิดของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) กับการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Research) มาผสมผสานเข้าด้วยกัน อันเป็นการวิจัยเพื่อพัฒนาและแก้ไขปัญหาสังคมและชุมชนที่มุ่งสู่การค้นหาแนวทางอันเป็น

⁶ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แกนนำคณะกรรมการกองทุนฯ เมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2553

รูปธรรมที่เกิดจากการระดมสมองผ่านการมีส่วนร่วมของหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งต่างจากกระบวนการทัศนของการวิจัยแบบเดิมที่การตั้งประเด็นของปัญหาเริ่มต้นและจบกระบวนการโดยนักวิจัย

ลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจึงมีลักษณะของการวิจัยเพื่อการพัฒนา (Research and Development) ผ่านปฏิบัติการวิจัยและการนำผลการวิจัยไปสู่การปฏิบัติโดยเริ่มต้นจากชุมชนกล่าวคือเน้นที่ชุมชนมีส่วนร่วม ทั้งในมิติของการร่วมกันเรียนรู้ร่วมกันแสวงหาปัญหา และคิดค้นแนวทางออกเพื่อแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาที่เป็นเรื่องอันเป็นฉันทามติของชุมชน รวมทั้งร่วมรับผลของการพัฒนา โดยมีนักวิจัยภายนอกทำหน้าที่เป็นผู้เอื้ออำนวย หรือวิทยากรกระบวนการร่วมกับนักวิจัยชุมชนที่เป็นชาวบ้าน

การวิจัยในลักษณะดังกล่าวจึงมีลักษณะของการแสวงหาและสร้างความรู้ร่วมกันระหว่างผู้วิจัยและผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย (Research Participants) ในลักษณะของการเรียนรู้แบบพหุภาคี

อย่างไรก็ดี การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมแตกต่างจากการวิจัยเนื่องจากหัวใจสำคัญประการหนึ่งของการวิจัยดังกล่าวคือการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือและการสร้างสัมพันธภาพที่ดี (Building Rapport) ซึ่งผู้วิจัยต้องให้ความสำคัญต่อความสนใจและความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการวิจัยมากกว่าการมุ่งตอบสนองต่อโจทย์การวิจัยของตนเองเท่านั้น

หากกล่าวถึงนิยามของความหมายและลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม อาจกล่าวได้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการวิจัยที่นำแนวคิด 2 ประการมาผสมผสานกัน คือ “การปฏิบัติการ” (Action) ซึ่งหมายถึงกิจกรรมที่โครงการวิจัยจะต้องดำเนินการ และ “การมีส่วนร่วม” (Participation) อันเป็นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องของทุกฝ่ายที่เข้าร่วมกิจกรรมวิจัย ในการวิเคราะห์สภาพปัญหาหรือสถานการณ์อันใดอันหนึ่ง แล้วร่วมในกระบวนการตัดสินใจและการดำเนินการจนกระทั่งสิ้นสุดการวิจัย (สุภางค์ จันทวานิช, 2537) โดยที่ประชาชนซึ่งเคยเป็นประชากรของการวิจัย กลับบทบาทมาเป็นผู้ร่วมในการทำวิจัย โดยเข้ามามีบทบาทส่วนร่วมตลอดกระบวนการวิจัย (อุทัย ดุลยเกษม อ้างถึงใน สุริยา วีรวงศ์, 2538)

เป้าหมายสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมต้องการที่จะเปิดโอกาสการมีส่วนร่วมในการสร้างความรู้และทำความเข้าใจกับสภาพการณ์ที่ปรากฏอยู่ รวมทั้งเปิดพื้นที่ให้เรียนรู้และแก้ไขปัญหาาร่วมกันระหว่างหลายฝ่าย อันเป็นการสร้างความรู้ให้กับสังคมได้อย่างเป็นรูปธรรม (พันธุ์ทิพย์ รามสูต, 2540 และนิตยา เงินประเสริฐศรี, 2544)

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการวิจัยที่มุ่งเน้นความร่วมมือระหว่างนักวิจัยและกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) หรือผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย

(Research Participants) ภายใต้แนวคิดและวิธีการที่เป็นประชาธิปไตย ยุติธรรม มีอิสระ และส่งเสริมคุณค่าของชีวิต ทั้งนี้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการวิจัยจะเข้าร่วมตลอดกระบวนการวิจัยตั้งแต่การสังเกต ตรวจสอบสถานการณ์ต่าง ๆ สะท้อนความคิดเห็นและความต้องการของตน ทรัพยากรที่มีอยู่ตลอดจนอุปสรรคและปัญหาที่ปรากฏอยู่ เพื่อตรวจสอบทางเลือกที่เป็นไปได้ และมีการเปลี่ยนแปลงภายใต้ปฏิบัติการเพื่อตอบสนองต่อปัญหาหรือความต้องการที่พัฒนาขึ้นจากกระบวนการวิจัย

3.2 การประยุกต์ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการจัดสวัสดิการชุมชน

ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเชิงประยุกต์ในการส่งเสริมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการชุมชน กรณีศึกษาอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานีครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ปรับประยุกต์ใช้กระบวนการและรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อใช้ในการออกแบบกระบวนการวิจัยและการเก็บข้อมูลเพื่อให้เหมาะสมกับบริบทและคุณลักษณะของการส่งเสริมการจัดสวัสดิการชุมชนในพื้นที่อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี โดยให้ความสำคัญกับการสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Active Learning) การศึกษาค้นคว้า/ สืบค้นของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย (Investigation) การตัดสินใจผ่านฉันทานุมัติของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้เสีย (Consensus) และการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง (Contribution)

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับกองทุนสวัสดิการชุมชน พบว่าสวัสดิการชุมชนมีการดำเนินการตามลักษณะฐานคิดที่แตกต่างกัน (ระพีพรรณ คำหอม และคณะ, 2550) กล่าวคือ

1. ฐานคิดของภาคประชาชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ยังมีความเข้าใจและนิยาม คำว่า “สวัสดิการชุมชน” เป็นการให้หรือการสงเคราะห์ผู้ยากลำบากถือเป็นบทบาทหน้าที่ของภาครัฐเป็นหลัก ดังเช่น ข้อค้นพบจากพื้นที่ศึกษา อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี อำเภอฆ้องชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ (มีการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมสมทบ) อำเภอหนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี อำเภอ ปากพะยูน จังหวัดพัทลุง อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา (จัดตั้งกองทุนใหม่) ฐานคิดนี้ส่งผลต่อการพัฒนารูปแบบเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน เป็นลักษณะการจัดตั้งกองทุนใหม่ที่ขาดการเชื่อมโยงบูรณาการกับฐานกองทุนเดิมที่มีอยู่

2. ฐานคิดของ “ความเท่าเทียม” เป็นการให้อย่างมีคุณค่าและการรับอย่างมีศักดิ์ศรีมีการดึงผู้ยากลำบากเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน เช่น จัดระบบให้ผู้ยากลำบากเข้ามาเป็นสมาชิกกองทุน ดึงข้อค้นพบจากพื้นที่ศึกษาอำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี อำเภอเมืองชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ และอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ฐานคิดนี้ส่งผลให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ และกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ยากลำบากในการเป็นสมาชิกกองทุนฯ

3. ฐานคิดการพัฒนากลุ่มผู้ยากลำบาก เป็นการเปิดพื้นที่ให้กลุ่มลูกหาบ กลุ่มเกษตรกรปลูกสับปะรดห้วยมุ่น ซึ่งเป็นกลุ่มผู้ยากลำบากใหม่ๆ เชิงพื้นที่ เข้ามาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่ม เป้าหมายอื่น ส่งผลให้เกิดการจัดสวัสดิการชุมชนเน้นการจัดทำเวทีประชาคมเครือข่ายการเรียนรู้ เช่น อำเภอน้ำปาด จังหวัดอุดรธานี

4. ฐานคิด “การมีส่วนร่วม” เป็นฐานที่ทำให้เกิดการจัดการกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน สร้างความเข้มแข็งของกองทุนสวัสดิการชุมชน โดยใช้พื้นที่ของชุมชนที่มีความเข้มแข็งของเครือข่ายสวัสดิการชุมชน เป็นพี่เลี้ยงให้แก่ชุมชนที่ยังมีเครือข่ายสวัสดิการชุมชนไม่เข้มแข็ง เช่น เครือข่ายสวัสดิการชุมชนของพื้นที่ศึกษา ตำบลบางกะไชย และตำบลบางสระแก้ว เป็นพี่เลี้ยงให้กับเครือข่ายสวัสดิการชุมชนของพื้นที่ศึกษา ตำบลหนองขี้มและตำบลพลั่ว อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี

5. ฐานคิด “การเป็นเจ้าของกองทุนสวัสดิการชุมชนร่วมกัน” ฐานคิดนี้สำคัญที่จะนำไปสู่การเกิดและความยั่งยืนของการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน แต่ขณะนี้เป็นการผลักดันจากนโยบายรัฐลงไป ยังคงต้องใช้เวลาในการพัฒนาและการติดตามผล

ฐานคิดของสวัสดิการชุมชนต้องมาจากการบูรณาการหลายฐานคิดเข้าด้วยกัน การใช้ทุนทางสังคมที่แต่ละชุมชนมีอยู่แล้ว มาเชื่อมโยงเข้าหากันระหว่างพื้นที่เพื่อทำให้เกิดพลังการขับเคลื่อนเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอขึ้นได้ การจัดสวัสดิการโดยภาคชุมชน โดยเฉพาะในกลุ่มที่เกิดจากฐานงานพัฒนาส่วนใหญ่มีการสร้างลักษณะเชื่อมโยงและเกี่ยวพันมีจุดเน้นที่ต้องการให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วม มีการรวมตัวเป็นเครือข่าย เริ่มต้นจากความต้องการแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจ ไม่ว่าจะกลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มยาง กลุ่มข้าว กลุ่มควาย แต่สุดท้ายก็มักคาดหวังให้เกิดความเข้มแข็งภายในชุมชน ต้องการพาชุมชนไปสู่เส้นทางของการพัฒนาที่ยั่งยืน

การจัดสวัสดิการโดยภาคชุมชนที่เกิดขึ้น ส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่ไม่เป็นระบบ ระเบียบหรือแบบแผนในการดำเนินงานที่ชัดเจน ทำให้การส่งผ่านความรู้จากชุมชนหนึ่งไปสู่ชุมชนหนึ่งเกิดปัญหาแม้แต่การจัดกลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปในปัจจุบัน หลายพื้นที่ก็ยังคงรับไปเพียงรูปแบบให้

ความสำคัญกับเงินปันผล โดยลืมหลักการสำคัญของการจัดทำกลุ่มออมทรัพย์ นั่นคือ การถือสัจจะการแบ่งปันโอกาส การอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน แต่อย่างไรก็ตาม การริเริ่มกิจกรรมดังกล่าวก็ส่งผลให้เกิดการรวมกลุ่มของชาวบ้าน และ อย่างน้อยการจัดสวัสดิการด้านการรักษาพยาบาลโดยชุมชนก็เป็นที่ยอมรับและมีการปฏิบัติกันทั่วไป ซึ่งอาจนำไปสู่การดำเนินกิจกรรมอื่น ๆ ได้ในอนาคต

อาจกล่าวได้ว่า การจัดสวัสดิการสังคมโดยชุมชนเป็นแนวคิดหนึ่งที่เน้นให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมที่จะวางรากฐานที่จะพัฒนาสังคมและชุมชนให้เข้มแข็ง มีระบบ มีการจัดการที่ดีในทุกระดับ โดยให้ชุมชนและประชาชน มีส่วนร่วมในการพัฒนาและเน้นให้ความสำคัญของความยากจนความมั่นคงของมนุษย์ ทูทางสังคมและชุมชน การมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมขององค์กรชุมชนมีแนวคิดพื้นฐานจากการออมทรัพย์ การผลิต ความเชื่อ จิตวิญญาณ และฐานทรัพยากร ฐานการพัฒนา

ในขณะที่หากพิจารณาถึงรูปแบบการดำเนินงานด้านพัฒนาสังคมและการจัดสวัสดิการสังคมเกี่ยวกับจุดเริ่มต้น ลักษณะการดำเนินการ และผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น (ปฐพี มอนซอนและคณะ, 2552) กล่าวคือ

พัฒนาการของการจัดสวัสดิการที่ปรับเปลี่ยนมาเป็นระยะตามการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคม เริ่มตั้งแต่อดีตที่มีลักษณะเป็นชุมชนสวัสดิการฐานปัจจัยสี่ บ้าน และวัดมีบทบาทสำคัญในการดูแลเรื่องการจัดสวัสดิการของชุมชน มาสู่ยุคที่รัฐบาลกลางมีบทบาทในการจัดสวัสดิการ ซึ่งช่วงแรกเป็นการจัดให้เฉพาะผู้ที่จำเป็นต้องได้รับการสงเคราะห์ตามระเบียบหลักเกณฑ์ของหน่วยงานเท่านั้น และพัฒนามาสู่การจัดสวัสดิการโดยรัฐที่ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายที่กว้างขึ้น (สถาบันองค์กรพัฒนาชุมชน, 2548: 7)

นอกจากรูปแบบของรัฐสวัสดิการ (welfare state) ที่กล่าวข้างต้น ยังมีสวัสดิการที่จัดโดยภาคเอกชน (ภาคธุรกิจ) ในรูปแบบของการประกันด้านต่างๆ รวมทั้งยังมีฐานคิด ที่มา หลักการด้านปรัชญา และรูปแบบในการจัดสวัสดิการอันหลากหลาย สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมในเชิงพหุลักษณะ (pluralism) ด้วยเชื่อว่าสวัสดิการสังคมเป็นเงื่อนไขเบื้องต้นที่จะช่วยพัฒนาคนให้มีคุณภาพ มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ด้อยโอกาสในสังคมให้สามารถดำรงชีพอยู่ได้ ท่ามกลางพลวัตการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

อย่างไรก็ตาม การวิเคราะห์จุดเริ่มต้นของการจัดการเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงในชุมชน พบว่าสาเหตุ ที่มาของการดำเนินงานด้านการพัฒนาสังคมและการจัดสวัสดิการสังคมมักมีจุดเริ่มต้นที่มาจากฐานที่มาใน 2 เรื่อง กล่าวคือ มีจุดเริ่มต้นที่มาจากวิกฤติปัญหาความต้องการในการเปลี่ยนแปลงเพื่อไปสู่สถานะที่ดีขึ้น (by crisis) และมีจุดเริ่มต้นจากการออกแบบหรือการจัดกระทำเพื่อให้เกิดการ

เปลี่ยนแปลง (by design) ซึ่งด้วยฐานคิด ที่มา และจุดเริ่มต้นที่แตกต่างกันดังกล่าวนี้ย่อมเป็น ปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งผลต่อกระบวนการทำงานและผลลัพธ์ที่มีความแตกต่างกัน เช่นเดียวกันกับการ วิเคราะห์ถึงจุดเริ่มต้นที่มาของการดำเนินงานด้านการพัฒนาสังคม และการจัดสวัสดิการสังคมใน สังคมไทยนั้นอาจจะเห็นได้ว่ามีรูปแบบที่สอดคล้องกันดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น คือ การจัดสวัสดิการที่ เกิดขึ้นจากรัฐจัดตั้ง หรือชุมชนก่อตั้งร่วมกับรัฐ อันเป็นลักษณะที่มีการออกแบบให้มีการดำเนินการ (by design) ตามหลักคิดหรือนโยบาย มาตรการ และการจัดสวัสดิการที่มาจากความเดือดร้อนของ ประชาชน ส่งผลให้ริเริ่มดำเนินการจัดการเอง อันเป็นลักษณะที่มาจากวิกฤติปัญหา (by crisis)

การวิเคราะห์ถึงจุดเริ่มต้นของการดำเนินงานด้านการพัฒนาสังคม และการจัดสวัสดิการสังคม ระดับพื้นที่ จากกลุ่มตัวอย่างกลุ่มสวัสดิการชุมชนทั้ง 25 กลุ่มซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างการดำเนินงานที่ดี (good case) ในที่นี้มุ่งนำเสนอให้เห็นถึงที่มา/จุดเริ่มต้นของการดำเนินงานด้านการจัดสวัสดิการสังคม ซึ่งมีรูปแบบที่สังเคราะห์ได้ 3 รูปแบบ กล่าวคือ

1. การจัดสวัสดิการสังคมที่มีจุดเริ่มต้นมาจากรัฐ
2. การจัดสวัสดิการสังคมที่มีจุดเริ่มต้นโดยชุมชนก่อตั้งร่วมกับรัฐ
3. การจัดสวัสดิการสังคมที่มีจุดเริ่มต้นจากการริเริ่มดำเนินการเองโดยชุมชน

1) การจัดสวัสดิการสังคมที่มีจุดเริ่มต้นมาจากรัฐ

กลุ่มสวัสดิการชุมชนที่ริเริ่มดำเนินการโดยมีจุดเริ่มต้นมาจากรัฐนั้น เป็นรูปแบบที่พบเป็นส่วน น้อยจากการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ และปรากฏในพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทยมากกว่าภาคอื่นๆ ด้วยความใกล้ชิดศูนย์กลางของความเป็นเมือง ทำให้กลุ่มสวัสดิการชุมชนในลักษณะนี้จึงเป็นพื้นที่ที่มีการ ดำเนินงานที่สอดคล้องตามนโยบายและแผนงานขององค์กรภาครัฐ

ลักษณะของการดำเนินงานจัดสวัสดิการสังคมที่เริ่มต้นโดยภาครัฐนั้น ประกอบไปด้วยรูปแบบใน สองส่วน คือ

1) รูปแบบที่รัฐมีการจัดตั้งกลุ่มสวัสดิการโดยมาจากความต้องการของประชาชน เช่น สวัสดิการสังคมโดย อบต.บ้านหม้อ อ.เมือง จ.เพชรบุรี มีการจัดสวัสดิการที่มุ่งเน้นแนวคิดที่เสริมให้คน ในชุมชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และรวมตัวกันจัดสวัสดิการ โดย อบต. ทำหน้าที่เพียง อำนวยการด้านนโยบาย งบประมาณ และติดตามประเมินผล เป็นต้น

2) รูปแบบที่รัฐสนับสนุนเงินงบประมาณมาเป็นจุดเริ่มต้นให้ประชาชนดำเนินการจัดสวัสดิการ เองต่อเนื่องไป เช่น รัฐสวัสดิการจาก กองทุนหมู่บ้านละ 1 ล้านบาท ในปีพ.ศ. 2544 รัฐสวัสดิการจาก

ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) จัดตั้งเป็นสถาบันการเงินบ้านหัวทองดี ต.หนองแม่ไก่ อ.โพธิ์ทอง จ.อ่างทอง และการจัดสวัสดิการที่ริเริ่มโดย สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) จัดเป็นสหกรณ์เคหะสถานบ้านมั่นคง เป็นต้น

2) การจัดสวัสดิการสังคมที่มีจุดเริ่มต้นโดยชุมชนก่อตั้งร่วมกับรัฐ

การจัดสวัสดิการสังคมที่มีจุดเริ่มต้นโดยชุมชนร่วมก่อตั้งกับรัฐนั้น เป็นรูปแบบที่พบบ่อยเป็นอันดับสองจากการเก็บรวบรวมข้อมูล ลักษณะการดำเนินงานนั้นจัดได้ว่ามีความเป็นพหุลักษณะในประเด็นเกี่ยวกับลักษณะความหลากหลายของกลุ่มองค์กรที่ร่วมมือกันตั้งแต่ขั้นตอนการให้ความช่วยเหลือในการจัดตั้ง ลักษณะการประสานความร่วมมือ การให้ความช่วยเหลือสนับสนุนทั้งในด้านงบประมาณและวิชาการ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นต้น จุดเริ่มต้นการดำเนินงานในลักษณะนี้พบเห็นลักษณะการดำเนินงานอยู่แทบทุกภาคในพื้นที่ของประเทศ

ลักษณะการดำเนินงานที่ชุมชนร่วมก่อตั้งกับรัฐนั้น อาจเกิดขึ้นจากแกนนำชุมชนที่เป็นผู้ก่อการดีเห็นความสำคัญของการจัดสวัสดิการชุมชนจากการไปศึกษา ดูงาน อบรม สัมมนา ที่จัดขึ้นโดยองค์ภาครัฐ พัฒนาชุมชน ฯ แล้วนำมาสานการดำเนินงานต่อในพื้นที่ โดยประสานความร่วมมือจากองค์กรภาครัฐในพื้นที่ เช่น กลุ่มกองทุนสวัสดิการชุมชน ต.ถอนสมอ อ.ท่าช้าง จ.สิงห์บุรี ที่มีกรริเริ่มดำเนินงานโดยผู้นำชุมชน และรับการสนับสนุนด้านงบประมาณจาก สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) และมีการศึกษารูปแบบการดำเนินงานจากชมรมผู้สูงอายุที่ก่อตั้งโดยกระทรวงสาธารณสุข เป็นต้น หรือกรณีกลุ่มธนาคารชุมชนบางสระแก้ว อ.แหลมสิงห์ จ.จันทบุรี และกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านโรงกึ่ง ต.บางแก้ว อ.เมือง จ.สมุทรสงคราม เกิดจากการสนับสนุนของสำนักงานกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (SIF) เข้ามาดำเนินกิจกรรมร่วมกับชุมชนเพื่อหาแนวทางแก้ปัญหาของชุมชน ผ่านเวทีประชาคม เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังมีลักษณะการดำเนินงานที่มีจุดเริ่มต้นมาจากการสนับสนุนทางวิชาการ เพื่อการจัดสวัสดิการชุมชนที่เกิดขึ้นในลักษณะการวิจัยและพัฒนา เช่น กองทุนสวัสดิการคนดอยสะเก็ด อ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่ โดยเป็นกองทุนที่สืบเนื่องจากงานวิจัยของ สสว. 10 และสำนักงานประสานงานวิจัยเชิงบูรณาการมหาวิทยาลัยแม่โจ้ (สกว. แม่โจ้) เป็นต้น

3) การจัดสวัสดิการสังคมที่มีจุดเริ่มต้นจากการริเริ่มดำเนินการเองโดยชุมชน

การจัดสวัสดิการสังคมในลักษณะที่มีจุดเริ่มต้นจากการดำเนินการเองของภาคประชาชน โดยชุมชนนั้น เป็นลักษณะที่พบบ่อยที่สุดจากการเก็บรวบรวมข้อมูล รวมทั้งยังพบได้ในทุกภาค และพื้นที่ของประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่ที่มีลักษณะของภูมิประเทศในลักษณะเป็นพื้นที่เกษตรกรรม มีสภาพ

ทางเศรษฐกิจไม่ดี แต่มีทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ ทุนผู้นำ รวมทั้งทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง เช่น ในภาคอีสาน ภาคใต้ และภาคเหนือของประเทศไทย

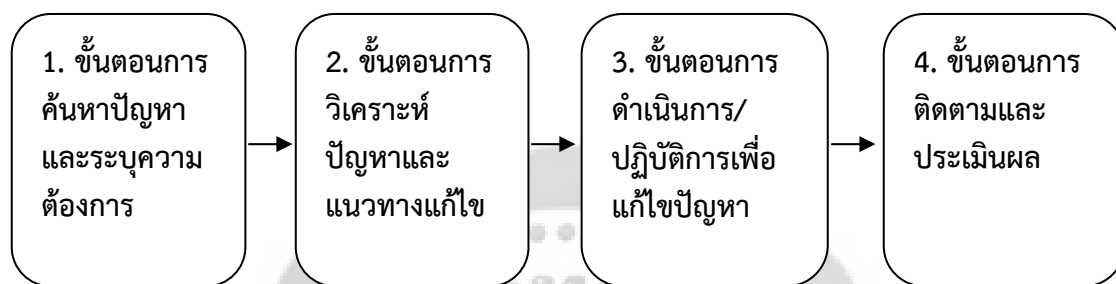
จุดเริ่มต้นของการดำเนินงานจัดสวัสดิการสังคมโดยชุมชนในลักษณะนี้มักเกิดจากปรากฏการณ์ปัญหาและวิกฤติด้านต่างๆ ของคนในชุมชน (by crisis) โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาความเดือดร้อนทางเศรษฐกิจครัวเรือน คนรายได้น้อย มีความยากจน ปัญหาความเดือดร้อนจากการประกอบอาชีพ (เช่น ต้นทุนในการทำนา รับจ้าง) ภาวะความเจ็บป่วย การตาย และการมีประชากรที่ด้อยโอกาสในชุมชนมาก เช่น ผู้สูงอายุ เด็ก หรือผู้พิการ เป็นต้น อันเป็นสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นและรับรู้ร่วมกันของผู้คนในสังคมว่าสภาพดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ จำเป็นที่ต้องร่วมกันแก้ไขปัญหาดังกล่าว ซึ่งเป็นปัญหาร่วมกันของสังคมหรือเป็นปัญหาในพื้นที่สังคมที่ตนได้อาศัยอยู่ ลักษณะของวิกฤติการณ์โดยสรุปแล้ว มักมาจากเรื่องการทำมาหากิน คนในชุมชนส่วนใหญ่มีหนี้สินนอกระบบ และการได้ผลผลิตน้อยจากการทำการเกษตรที่มีต้นทุนสูง ทำให้รายได้ไม่เพียงพอต่อรายจ่าย ไม่มีเงินที่จะมารักษาความป่วยไข้ และการส่งเสียบุตรหลานทางการศึกษา ทำให้ไม่มีความมั่นคงในการดำเนินชีวิต (life security)

ทั้งนี้จุดเริ่มต้นของการจัดสวัสดิการชุมชนโดยชุมชนเองนี้ เกิดจากกระบวนการกลุ่มในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการรวมตัวกันเพื่อร่วมกันคิด ร่วมกันแก้ปัญหา โดยผู้นำที่มีความคิด และบารมีเป็นจุดศูนย์รวมทางจิตวิญญาณและศาสนา เช่น พระสงฆ์ มีการใช้วัฒนธรรมประเพณีเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหา เป็นต้น เช่น กลุ่มธนาคารชีวิต ต.คูเต่า อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา ริเริ่มขึ้นจากความเดือดร้อนความเปลี่ยนแปลงของชุมชนในปี พ.ศ. 2527 ส่งผลให้การทำนาเริ่มจะไม่ได้ผลผลิตตามความต้องการ เพราะประสบกับปัญหาน้ำท่วมบ้าง ปัญหาผลผลิตข้าวเปียก ทำให้ผลผลิตได้ไม่เต็มที่ และด้วยภาวะทางเศรษฐกิจดังกล่าว มาส่งผลให้ชาวนาต้องซื้อข้าวกิน มีหนี้สินทั้งจาก ธกส. หนี้ในระบบ และหนี้นอกระบบ รวมทั้งขาดเงินทุนในการประกอบอาชีพ จึงมีการรวมตัวกันที่วัด ในวันสำคัญทางศาสนาโดยมีพระสงฆ์เป็นจุดรวมในการหาทางแก้ไขปัญหา หรือในกรณีภาคอีสานที่มีทุนทางวัฒนธรรม “ฮีต 12 คอง 14” เมื่อมีความเดือนร้อน ก็ใช้กองทุนข้าว กองทุนเงินนั้นจัดสวัสดิการช่วยเหลือคนในชุมชน มีการจัดสวัสดิการออมวันละบาท ที่เรียกว่าสัจจะสะสมทรัพย์ ที่มีนัยยะของการใช้ข้อธรรมทางศาสนาเข้ามาเป็นกลไกในการดำเนินการของกลุ่ม เช่น กลุ่มสวัสดิการชุมชนใน อ.เขมรราช จ.อุบลราชธานี เป็นต้น

นอกจากนี้ ด้วยจิตสำนึกของการให้ ความเกื้อกูล เอื้ออาทรของคนในชุมชนที่เมื่อมีคนเดือดร้อน จึงมีการช่วยเหลือริเริ่มการรวมเงินตั้งเป็นกองทุนช่วยเหลือผู้เดือดร้อนในประเด็นและมีมิติต่างๆ เป็นต้น เช่น กลุ่มชมรมผู้สูงอายุตำบลลาดแร้ง อ.บ้านเขว้า จ.ชัยภูมิ ช่วยเหลือผู้สูงอายุ กลุ่มโรงเรียนอนุบาลการกุศลวัดประชาชุมพล ต.กุดชุม อ.กุดชุม จ.ยโสธร จัดสวัสดิการทางการศึกษาช่วยเหลือบุตรหลานในชุมชน เป็นต้น

5. กรอบแนวคิดในการวิจัย

โครงการวิจัยเรื่องการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเชิงประยุกต์ในการส่งเสริมการจัดสวัสดิการชุมชน กรณีศึกษาอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี มีกรอบแนวคิดในการวิจัย (Research Framework) ดังภาพประกอบที่ 1

ภาพประกอบที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

จากภาพประกอบที่ 1 อธิบายได้ว่าในกระบวนการวิจัยที่เกิดขึ้น ผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมาเป็นเครื่องมือในการได้มาซึ่งคำตอบในการวิจัยควบคู่กับการใช้หลักการทางสังคมสังเคราะห์และสวัสดิการสังคม ซึ่งการประยุกต์ใช้หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมดังกล่าวได้นำมาใช้ในการออกแบบกิจกรรมและขั้นตอนการวิจัยซึ่งสามารถจำแนกออกเป็น 4 ขั้นตอนหลัก (รายละเอียดจะกล่าวในส่วนที่ 3)

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์	ส่วนที่ 3
“การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเชิงประยุกต์ในการส่งเสริมการจัดสวัสดิการชุมชน กรณีศึกษาอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี”	วิธีวิทยาในการศึกษา

ผู้วิจัยได้มีการนำแนวคิดหลักของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมาใช้ในการออกแบบฐานคิดหลักและกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลซึ่งกล่าวได้ดังนี้

3.1 ฐานคิดหลักของการวิจัย

ผู้วิจัยมีฐานคิดหลักของการวิจัยครั้งนี้ โดยเชื่อว่า ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยมีความสามารถและมีศักยภาพเพียงพอเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านสวัสดิการชุมชน ซึ่งหากกระบวนการวิจัยสามารถส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย ด้วยการส่งเสริมยกระดับความรู้ สร้างการเรียนรู้ผ่านการคิดวิเคราะห์/สังเคราะห์สถานการณ์ปัญหา การกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหา การลงมือปฏิบัติและการสรุปการเรียนรู้ของเขา/ เธอเหล่านั้นเอง น่าจะก่อให้เกิดการนำเอาศักยภาพเหล่านั้นมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาแนวทางการดำเนินสวัสดิการชุมชนได้ต่อไป

3.2 กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล

ภายใต้แนวคิดหลักของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้กำหนดกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยจำแนกออกเป็น 4 ขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 กระบวนการค้นหาปัญหาและระบุความต้องการ โดยเริ่มจากการเตรียมความพร้อมเข้าสู่พื้นที่ชุมชนผ่านการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน โดยวิธีการทำความรู้จัก และสร้างความเข้าใจ ซึ่งแรงวัตถุประสงค์ของการวิจัยผ่านการพูดคุยแนะนำตัวเองเพื่อให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้ทราบถึงวัตถุประสงค์อันจะช่วยให้เกิดความไว้วางใจ ต่อจากนั้น ผู้วิจัยได้เริ่มต้นการสำรวจ **ศึกษาชุมชน** ในมิติต่างๆ ทั้งด้านกายภาพ และแหล่งทรัพยากรต่าง ๆ ภายในชุมชน รวมถึงการศึกษาข้อมูลพื้นฐานด้านประชากร สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมและการเมือง เพื่อทำความเข้าใจถึงคุณลักษณะและบริบทของพื้นที่ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการกองทุนฯ เพื่อทราบถึงประวัติความเป็นมาของชุมชน ตลอดจนความต้องการจำเป็น (Needs) ของชุมชนในเรื่องของการจัดสวัสดิการชุมชนว่า

อะไรคือปัญหาอุปสรรค และมีความต้องการจำเป็นในเรื่องของการดำเนินการด้านการสวัสดิการชุมชนอย่างไร

ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์ปัญหาและกำหนดแนวทางแก้ไข ในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยให้ความสำคัญกับการศึกษาวิเคราะห์ชุมชนและการให้การศึกษากับชุมชนโดยเน้นไปที่กระบวนการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ โดยวิธีการจะใช้การสัมภาษณ์และอภิปรายถกปัญหา เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยและผู้ที่เกี่ยวข้อง ทั้งที่เป็นการสนทนาแลกเปลี่ยนระดับบุคคลและระดับกลุ่มบุคคล เพื่อเป็นการประเมินปัญหาและความต้องการของชุมชน รวมถึงการประเมินความเป็นไปได้ในด้านทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อใช้ในการกำหนดแนวทางในการปฏิบัติต่อไป

ขั้นตอนนี้ถือเป็นกระบวนการคิด วิเคราะห์และตัดสินใจร่วมกันเพื่อค้นหาสาเหตุแห่งปัญหาและแนวทางการแก้ไขที่สามารถตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการที่แท้จริง โดยเน้นกระบวนการคิดเชิงสร้างสรรค์และการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจโดยหลักเหตุผลควบคู่ไปกับหลักประชาธิปไตยที่ยอมรับเสียงข้างมากและการให้ความสำคัญด้วยการรับฟังเสียงข้างน้อย (Minority Power)

ขั้นตอนที่ 3 การดำเนินการแก้ไขปัญหา ขั้นตอนนี้เป็นกระบวนการตัดสินใจร่วมกันเพื่อคัดเลือกโครงการและกิจกรรมที่จะต้องดำเนินการ โดยภายหลังจากได้ข้อตกลงร่วมกันของชุมชนหรือความคิดเห็นของแกนนำตัวแทนชุมชนแล้ว ผู้วิจัยจะกำหนดบทบาทของตนเองในลักษณะของการกระตุ้นให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยมีบทบาทหลักในการปฏิบัติตามแนวทางที่ได้กำหนดไว้เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการ โดยเน้นการปฏิบัติการร่วมกันของชุมชนแบบมีส่วนร่วม

ขั้นตอนที่ 4 การติดตามและประเมินผล เป็นขั้นตอนที่เกิดขึ้นต่อจากกระบวนการวิเคราะห์ปัญหาและการดำเนินการแก้ไขปัญหา โดยให้ชุมชนได้กำหนดประเด็นความสำเร็จหรือเรื่องชี้วัดผลลัพธ์ที่สอดคล้องกับเป้าหมายที่ต้องการ ซึ่งการประเมินผลดังกล่าวจะเป็นทั้งการประเมินที่เน้นผลลัพธ์และการประเมินเพื่อเสริมพลัง (Empowerment Evaluation) โดยเน้นกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้วิจัยกับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยในการนำผลการวิจัยไปดำเนินการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาชุมชนต่อไป หรือวางแผนในการพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการจัดสวัสดิการชุมชนฯ

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์	ส่วนที่ 4
“การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเชิงประยุกต์ในการส่งเสริมการจัดสวัสดิการชุมชน กรณีศึกษาอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี”	ผลการศึกษา

ผลการศึกษา

ในส่วนของผลการศึกษา ผู้วิจัยได้นำเอาวัตถุประสงค์การวิจัยและขั้นตอนการวิจัยมากำหนดเป็นประเด็นหัวข้อการนำเสนอผลการศึกษา ซึ่งในที่นี้สามารถจำแนกผลการศึกษาออกเป็น 3 ประเด็นใหญ่ ประกอบด้วย

1. แนวคิดและรูปแบบกิจกรรมด้านสวัสดิการชุมชนพื้นที่ตำบลลำลูกกา
 2. ปัญหา อุปสรรคและข้อจำกัดในการดำเนินการด้านสวัสดิการชุมชนพื้นที่ตำบลลำลูกกา
 3. แนวทางการส่งเสริมการจัดสวัสดิการชุมชนพื้นที่ตำบลลำลูกกา
- โดยนำเสนอผลการศึกษาได้ดังนี้

4.1 ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1. แนวคิดและรูปแบบกิจกรรมด้านสวัสดิการชุมชนพื้นที่ตำบลลำลูกกา

- ที่มาและแนวคิด

กองทุนสวัสดิการชุมชนลำลูกกาก่อตั้งขึ้นมาเพื่อสร้างความมั่นคงในชีวิตให้แก่ชาวบ้านที่ไม่มีสวัสดิการของตนเอง ไม่ได้อยู่ในระบบสวัสดิการของภาครัฐ ทางชุมชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของความมั่นคงในชีวิตของเพื่อนบ้านที่อยู่ร่วมกันในชุมชน เนื่องจากกลุ่มคนเหล่านี้ไม่สามารถเข้าถึงระบบสวัสดิการของภาครัฐที่ยังไม่สามารถจัดสวัสดิการได้อย่างทั่วถึง กล่าวคือ สวัสดิการของภาครัฐที่จัดให้แก่ประชาชนโดยทั่วไปนั้น ปัจจุบันยังเป็นการให้ความช่วยเหลือแบบเฉพาะกลุ่ม เช่น กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มผู้พิการที่ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ เป็นต้น

ดังนั้น ชาวบ้านในชุมชนตำบลลำลูกกาจึงได้ร่วมกันก่อตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนภายใต้ชื่อ “กองทุนสวัสดิการชุมชนลำลูกกา” ขึ้น เพื่อช่วยเหลือและสร้างความมั่นคงในชีวิตให้แก่สมาชิกของชุมชนตำบลลำลูกกา ซึ่งสวัสดิการชุมชนตำบลลำลูกกาเป็นกองทุนสวัสดิการที่ก่อตั้งขึ้นโดยเงินทุนของสมาชิกของกองทุน สมาชิกของกองทุนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางกฎ ระเบียบ และบริหารจัดการ

กองทุนร่วมกัน เพื่อร่วมกันสร้างกองทุนสวัสดิการที่เข้มแข็งและยั่งยืน รวมทั้งจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิกของกองทุนแบบครบวงจรชีวิตนับตั้งแต่เกิดจนกระทั่งเสียชีวิต โดยกองทุนสวัสดิการลาลูกกานั้นได้จัดสวัสดิการครอบคลุมถึงกลุ่มผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และภัยพิบัติต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน บนพื้นฐานของความรักและความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน ความเอื้ออาทรต่อกัน ควบคู่กันไปพร้อมๆ กับ ประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อทางศาสนา ซึ่งทางกองทุนสวัสดิการลาลูกกาให้มองเห็นว่าเป็นสิ่งสำคัญในการยึดโยงจิตใจของคนในชุมชนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

กองทุนสวัสดิการชุมชนลาลูกกา ก่อตั้งอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 24 กันยายน พ.ศ.2548 โดยคณะกรรมการสวัสดิการชุมชนท้องถิ่นจังหวัดปทุมธานี, ขบวนการองค์กรชุมชนจังหวัดปทุมธานี, สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (พมจ.), ศูนย์พัฒนาสังคมหน่วยที่ 27 จังหวัดปทุมธานี, สำนักงานส่งเสริมวิชาการ 1, ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุจังหวัดปทุมธานี และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) (พอช.) ร่วมกันกับผู้นำชุมชน, องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชาวบ้านตำบลลาลูกกา จัดทำประชาคมก่อตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนลาลูกกาขึ้นอย่างเป็นทางการ

แต่เดิมกองทุนสวัสดิการลาลูกกา ได้เข้าร่วมกับกองทุนสวัสดิการลำไทร และกองทุนสวัสดิการบึงทองหลวงในการดำเนินกิจกรรมของกองทุนร่วมกัน เนื่องจากในช่วงเริ่มแรกนั้นทางกองทุนสวัสดิการลาลูกกายังไม่สถานที่ในการดำเนินกิจกรรมและการทำงานของกองทุนสวัสดิการยังไม่ลงตัว จึงได้อาศัยความร่วมมือและเรียนรู้ซึ่งกันและกันระหว่างกองทุนสวัสดิการลำไทร กองทุนสวัสดิการบึงทองหลวง และกองทุนสวัสดิการลาลูกกา เมื่อดำเนินการมาได้สักระยะหนึ่งทั้ง 3 กองทุนเล็งเห็นว่าแต่ละกองทุนมีประสิทธิภาพมากพอที่จะบริหารกองทุนของตนเองได้ รวมทั้งกองทุนสวัสดิการลาลูกกามีสมาชิกเพิ่มขึ้นอย่างมาก จึงได้แยกกองทุนทั้ง 3 กองทุนออกจากกัน และให้แต่ละกองทุนบริหารจัดการกองทุนด้วยตนเอง นับตั้งแต่นั้นทางกองทุนสวัสดิการลาลูกกาจึงได้บริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนด้วยตนเอง

แนวคิดและรูปแบบกิจกรรมด้านสวัสดิการชุมชนของกองทุนสวัสดิการชุมชนพื้นที่ลาลูกกา จังหวัดปทุมธานี มีที่มาจากความต้องการด้านกองทุนช่วยเหลือตนเองของสมาชิกกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี โดยในช่วงระยะก่อนการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการออมทรัพย์ พื้นที่อำเภอลาลูกกามีการดำเนินการลักษณะสวัสดิการที่เริ่มจากการก่อตั้งเป็นเครือข่ายชมรมผู้สูงอายุ ซึ่งมีอาจารย์ศรีภรณ์ฉัตรคุณพระร่วง เป็นเครือข่าย เป็นแกนนำ ในปี พ.ศ. 2547 เป็นการทำแบบรวมทั้งตำบล จากคูคต ลำไทร บึงทองหลวง ลาลูกกา ฯลฯ ซึ่งมีลักษณะเป็นชมรมเล็กๆ แบ่งไปตามลักษณะ โดยมีการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มผู้สูงอายุอย่างเข้มแข็งในพื้นที่ของโรงพยาบาลลาลูกกามาตั้งแต่ปี พ.ศ.2547 ต่อมาทางแกนนำและคณะกรรมการของกลุ่มต่างมีความเห็นและต้องการที่ขยายกิจกรรมให้มีความเข้มแข็งและเกิด

เครือข่ายในระดับอำเภอ พื้นที่ตำบลลูกกาจึงเป็นพื้นที่นาร่องของอำเภอลูกกา แต่เนื่องจากการเสียชีวิตของแกนนำสำคัญ (อาจารย์ศรีภมลฉัตร คุณพระร่วง) ทำให้การดำเนินการขยายกองทุนสวัสดิการชุมชนในระดับอำเภอต้องยุติลง ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

“เดิมที่เรามา โรงพยาบาลลูกกา คือเป็นเครือข่ายชมรมผู้สูงอายุ ซึ่งมีอาจารย์ศรีภมลฉัตร คุณพระร่วง เป็นแกนนำ ไปทำที่นั่น รวมทั้งตำบล จากคุณต ลำไทร บึงทองหลาง ลูกกา ก็ไปที่รพ.ลูกกา จัดตั้ง มาตั้งแต่ ปี2547 ก่อนหน้านั้นก็เป็นชมรมเล็กๆ ต่อมาทางกองทุนก็มีนโยบายลงมาให้แบ่งไปเลยว่าใครอยู่อำเภออะไร ก็ให้ไปทำอำเภอนั้นๆ ต่อมาภายหลังอาจารย์ก็คิดการใหญ่ที่ว่าจะทำทั้งอำเภอ ก็เลยจัดตั้งศาลาสร้างสุขขึ้นที่บึงทองหลาง ก็ร่วมทุกตำบล ให้ไปรวมที่ศาลาสร้างสุข ของอำเภอลูกกา แต่มันก็ไม่สำเร็จ เพราะอาจารย์เสียก่อน เลยมาเป็นอำเภอใครอำเภอ มัน เราก็เลยกลับมาทำของเราแต่ละตำบล ก็เลยเป็นกองทุนแต่ละกอง การหาบุคลากรลำบากมาก แต่ถ้าเราไปรวมกัน ตำบลนี้มีบุคลากร ตำบลนั้นมีสถานที่ ตามเจตนารมณ์ของอาจารย์ ที่อยากให้เรารวมเป็นอำเภอ เป็นใหญ่ (เป็นกลุ่มก้อนขึ้น)”

“... ก็คือมันเป็นนโยบายของรัฐบาลเมื่อก่อนนี้ เป็นแนวคิดของพ่อหลวง ก็ให้ อยู่ได้ด้วยตัวเอง พึ่งตัวเองก่อนที่จะพึ่งรัฐบาล คือ นโยบายชุมชนเข้มแข็ง ชุมชนต้องดูแลกันเอง”

(สัมภาษณ์ 10 มีนาคม 2553)

อย่างไรก็ดี ด้วยลักษณะที่น่าสนใจของพื้นที่ตำบลลูกกาซึ่งเป็นพื้นที่พหุวัฒนธรรม กล่าวคือเป็นพื้นที่ที่มีการดำเนินชีวิตของสองวัฒนธรรมคือไทย-พุทธ และไทยมุสลิมมาอยู่ร่วมกันโดยไม่มี การแบ่งแยกหรือแตกแยก ประกอบกับเป็นพื้นที่ที่มีการตั้งบ้านเรือนแบบวิถีชนบทและบ้านจัดสรร และความเข้มแข็งของพื้นที่ชุมชนเอง ทำให้เป็นพื้นที่ที่น่าสนใจเรื่องการเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดสวัสดิการชุมชน จนมีการถ่ายทอดออกรายการโทรทัศน์ ประกอบกับนโยบายชุมชนเข้มแข็งของหน่วยงานภาครัฐ จึงทำให้กองทุนสวัสดิการชุมชนพื้นที่ลูกกาเป็นกองทุนนาร่องพื้นที่แห่งหนึ่งในเขตพื้นที่ภาคกลาง ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

“ศาสนาของที่นี่จะมีอยู่ 2 ศาสนา คือ ศาสนาพุทธ และศาสนาอิสลาม รูปแบบความสัมพันธ์เป็นแบบพึ่งพาอาศัยกัน ถ้าเกิดไทยพุทธ เวลาทำกิจกรรม เราก็ทำร่วมกัน

อย่างไทยพุทธ เวลา มี งานบวช งานแต่งงานก็เชิญพี่น้องมุสลิมมาร่วมงาน ส่วนมุสลิมเวลาจัดการของทางศาสนาอิสลาม อย่างงานสุหนัน ของเด็กผู้ชาย ชาวไทยพุทธก็มาร่วม เวลา มีผ้าป่า เวลาไปแจกของ เขาก็ยังให้ คือ เวลาเป็นเพื่อนกัน เขาก็คิดว่าทำกับเพื่อน การอยู่ร่วมกันดี เวลา มี ประชุมอิสลามก็มาประชุม ก็โปกผ้าม่า เป็นเพื่อนกันได้”

(สัมภาษณ์ 9 เมษายน 2553)

- วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนล้าลูกกา

สำหรับความคาดหวังหรือสิ่งที่กองทุนสวัสดิการล้าลูกกาต้องการให้เกิดขึ้นในการจัดสวัสดิการชุมชน นั้นมีหลายประการด้วยกัน ดังนี้

ประการที่หนึ่ง ทางกองทุนมุ่งหวังให้กองทุนสวัสดิการล้าลูกกาเป็นเสมือนกุญแจทางที่นำประชาชนหรือชาวบ้านในชุมชนไปสู่ความเข้าใจและเข้าถึงเกี่ยวกับความเป็นรัฐสวัสดิการที่จะเกิดขึ้นในอนาคต กล่าวคือ ทางกองทุนมุ่งหวังว่าอยากให้ชาวบ้านเกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสวัสดิการพื้นฐานที่พวกเขาควรจะได้รับนับตั้งแต่เกิดจนกระทั่งถึงเสียชีวิต เมื่อประเทศไทยก้าวเข้าสู่สังคมรัฐสวัสดิการในอนาคตประชาชนเหล่านี้จะมีคำตอบสำหรับตนเองในเบื้องต้นว่าสวัสดิการที่พวกเขาต้องการคืออะไร และต้องการในจำนวนมากน้อยเท่าใด ซึ่งคำตอบของประชาชนที่เกิดขึ้นจะเป็นเสียสะท้อนที่ส่งไปยังรัฐเพื่อให้รัฐจัดสวัสดิการได้ตรงความต้องการของประชาชน ซึ่งการดำเนินการจัดสวัสดิการในรูปแบบนี้เป็นการจัดสวัสดิการแบบ Bottom-up มิใช่ Top-down ดังเช่นปัจจุบัน ซึ่งการจัดสวัสดิการแบบ Bottom-up จะตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ตรงตามความต้องการของประชาชนมากกว่า ดังความเห็นที่ว่า

“ถ้าพูดตามแนวคิดที่รัฐบาล (คุณอภิสิทธิ์) เคยพูดไว้ นะครับว่า เรื่องของรัฐสวัสดิการ นะครับ คือ ก่อนที่จะถึงรัฐสวัสดิการนั้น ตัวนี้จะเป็นตัวนำทาง ตัวกองทุนสวัสดิการจะเป็นตัวนำทางตัวหนึ่งที่ทำให้ประชาชนหรือว่าชาวบ้านทั่วไปได้แต่ต้องคำว่ากองทุนก่อน เพราะคำว่าสวัสดิการของรัฐเรานั้นมันยังไม่เหมือนของต่างประเทศ มันไม่ครบวงจรนะครับให้เขารู้ว่าสวัสดิการไหนบ้างที่รัฐจะต้องรับผิดชอบให้เขา”

“เพื่อให้เขารู้ว่าในการเจ็บไข้ได้ป่วยนั้น รัฐจะต้องดูแลเรา แต่ตอนนี้ที่เราดูแลกันเอง เราดูแลได้แค่นี้ นะ ต่อไปข้างหน้า รัฐจะต้องดูแลเขาขนาดไหน เขาก็จะมี

ความคิดของเขา เขาก็จะเริ่มต้นจากที่ได้รับจากเรา ว่าขนาดนี้มันเพียงพอไหม มันไม่เพียงพอใช่ไหม เพราะฉะนั้นเขาต้องการเพิ่มไปเท่าไร เขาจะคิดออกเองว่าเป็นค่ารักษาพยาบาลเท่าไร ค่าห้องเท่าไร อะไรพวกนี้ ค่าใช้จ่ายในการเดินทางอะไรบ้าง อย่างนี้ เขาก็จะมีความคิดขึ้นมา คือตัวเองพวกนี้มันจะได้ไปเป็นตัวเลขที่ไปกำหนดให้รัฐบาลที่เกิดจากระดับล่าง ไม่ใช่เกิดจากรัฐบาล จากระดับบนลงมา ไม่ใช่การกำหนดจากหมอหรือว่าสถานประกอบการ ถือว่าเป็นค่าใช้จ่ายที่คิดจากคนจ่ายเงินขึ้นไปส่วนหนึ่ง”

(สัมภาษณ์ 9 กรกฎาคม 2553)

ประการที่สอง ทางกองทุนมุ่งหวังที่จะนำเสนอรูปแบบการจัดสวัสดิการของกองทุนเป็นข้อเสนอหนึ่งสำหรับภาครัฐในการจัดทำสวัสดิการให้แก่ประชาชน กล่าวคือ การจัดสวัสดิการของกองทุนที่เกิดขึ้นในปัจจุบันจะเป็นข้อเสนอแนะสำหรับภาครัฐในการจัดสวัสดิการให้แก่ประชาชนในอนาคต

“สิ่งที่เราทำอยู่นี้เราจะทำเป็นข้อเสนอให้กับทางรัฐ เตรียมพร้อมไว้ อันนี้ถ้าหากมีการสวัสดิการภาครัฐเกิดขึ้นมานั้น หลายอย่างที่เราเป็นคนเตรียมการให้มัน มันจะไปทำให้ประชาชนระดับล่างมีค่าตอบแทน เขาก็มีค่าตอบแทนขึ้นไปว่า คุณต้องการเท่าไร 300 ครั้ง อย่างนี้ละครับ 500 ครั้ง อะไรแบบนี้”

(สัมภาษณ์ 9 กรกฎาคม 2553)

ประการที่สาม ทางกองทุนสวัสดิการล้าลูกกามีความพยายามที่จะจัดสวัสดิการของกองทุนให้เชื่อมโยงกับนโยบายของภาครัฐในการก้าวเข้าสู่สังคมรัฐสวัสดิการถ้วนหน้าในปี พ.ศ.2560 กล่าวคือ เมื่อรัฐก้าวเข้าสู่ความเป็นรัฐสวัสดิการ กองทุนสวัสดิการล้าลูกกาจะเป็นแนวทางที่เชื่อมโยงกับระบบใหญ่หรือเชื่อมโยงกับนโยบายของรัฐ หรือถึงแม้ว่าจะเชื่อมต่อกับความเป็นรัฐสวัสดิการไม่ได้ หรือถึงแม้ว่ามีการเปลี่ยนแปลงทางด้านนโยบายเกี่ยวกับสวัสดิการสังคมทางกองทุนสวัสดิการชุมชนล้าลูกกาก็ยังคงมีระบบสวัสดิการของชุมชนที่สามารถดูแลตัวเองได้

“ของเรากลับไปเชื่อมต่อกับปี 2560 ได้ ของเราจะเป็นรัฐสวัสดิการ ก็จะมีสวัสดิการในเรื่องของการรักษาพยาบาล เป็นสวัสดิการช่วยในยามเจ็บป่วย แล้วก็เสียชีวิต แล้วก็จะมีทุนการศึกษาให้กับน้องๆ ที่เป็นเยาวชนที่ยังเป็นเด็กนักเรียนอยู่ละคะ แล้วก็จะมีงบประมาณที่เกี่ยวกับการอบรมฝึกอาชีพด้วย อันนี้ของเราคือเป็นพื้นฐานที่เราทำ

มาแล้ว แต่เราต้องการต่อยอดต่อไปอีก ตอนนี้นำกำลังหางบประมาณอยู่ เพื่อที่จะมาช่วย
หนุนเสริมส่วนนี้ต่อ”

(สัมภาษณ์ 9 กรกฎาคม 2553)

สำหรับความคาดหวังทั้งในเบื้องต้นนั้น อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่าทางกองทุนสวัสดิการมีความ
มุ่งหวังที่จะพัฒนาชุมชนของตนเอง รวมทั้งเตรียมความพร้อมของชุมชนของตนเอง เพื่อรองรับความ
เปลี่ยนแปลงทางด้านนโยบายเกี่ยวกับสวัสดิการสังคมในอนาคตอันใกล้ ซึ่งทางกองทุนสวัสดิการชุมชน
ถ้าหากมีมุมมองเกี่ยวกับการพัฒนาตนเองว่าควรจะเริ่มที่ตัวเองก่อน มากกว่าที่จะหวังการพึ่งพาจาก
ทางภาครัฐแต่เพียงอย่างเดียว ซึ่งกองทุนสวัสดิการชุมชนถือเป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนาชุมชน และ
พัฒนาประเทศของเราเองให้ก้าวหน้ามากกว่าประเทศกำลังพัฒนาอื่นๆ

“ประชาคมโลกหลายๆ ประเทศที่เขาเปลี่ยนแปลงตัวเองเข้าสู่สวัสดิการภาครัฐ
ส่วนใหญ่แล้ว ที่นี้มันก็จะมีประเทศกำลังพัฒนาและประเทศด้อยพัฒนาที่กำลังจะพลิก
ตัวเองเข้าไป เพราะฉะนั้นการเตรียมการนั้น อย่างเราเราคิดว่าเรากำลังพัฒนา การ
เตรียมการตรงนี้ก็คงจะเป็นตัวหนึ่งนะ คือจะรอให้รัฐเขามาเตรียมการให้มันมันก็จะ
เหมือนกับในอดีตที่ว่า ทุกอย่างรัฐคิดให้ก่อน คนข้างล่างไม่ได้คิดขึ้นไป เพราะฉะนั้นอัน
นี้ก็จะเป็นแนวทางหนึ่งเท่านั้นนะครับ”

(สัมภาษณ์ 9 กรกฎาคม 2553)

- เป้าหมายของกองทุนฯ

ผู้ให้ข้อมูลได้กล่าวถึงเป้าหมายของกองทุนสวัสดิการชุมชนล้าลูกกว่า วัตถุประสงค์หลักของ
กองทุนฯ ที่พยายามจัดตั้งและดำเนินการอย่างต่อเนื่องนั้นต้องการที่จะให้กองทุนฯ ทำหน้าที่ในการ
ส่งเสริมด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ กล่าวคือเป็นกองทุนที่ช่วยเหลือทั้งในการประกอบ
อาชีพ ด้านการศึกษา ด้านสุขภาพอนามัย เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุขในกลุ่มเป้าหมาย
ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น กลุ่มคนพิการ กลุ่มผู้ด้อยโอกาส กลุ่มผู้สูงอายุ และผู้ที่ประสบปัญหาความต้องการ
แต่ด้วยข้อจำกัดของกองทุนเองทั้งด้านงบประมาณ ด้านทรัพยากร ด้านบุคลากร และด้านความรู้ ความ
ชำนาญ จึงทำให้การบรรลุเป้าหมายเป็นไปอย่างยากลำบาก ดังข้อมูลที่ว่า

“กองทุนเราจะเข้าไปช่วยให้เกิดเอื้ออำนวย คือ เราไม่ได้เพียงแต่ให้การสงเคราะห์ เอื้ออำนวย แต่เรากำลังจะทำให้เขาพึ่งตัวเองได้ ให้ดำรงชีพอยู่ได้ ส่วนเรื่องที่อยู่อาศัย สุขภาพ อาหารการกิน โภชนาการต่างๆ มันก็ต้องเข้ามาเกี่ยว แต่ในปัจจุบันเราอาจจะยังไม่ถึงตรงนั้น แต่นโยบายจะต้องพาดพิงไปถึง เพราะว่าเรื่องของโภชนาการจะต้องเข้ามาอยู่ในระบบสวัสดิการก็เหมือนกัน เรื่องที่อยู่อาศัยการดำรงชีพต่าง คนพิการ คนด้อยโอกาส ผู้สูงอายุที่มีปัญหา เพื่อให้เกิดการบูรณาการสวัสดิการสังคม”

(สัมภาษณ์ 9 มีนาคม 2553)

● รูปแบบกิจกรรม

ปัจจุบัน (พ.ศ.2554) การดำเนินงานของกองทุนสวัสดิการชุมชนพื้นที่ลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี มีจำนวนสมาชิกกว่า 400 คน จากจำนวนประชากรทั้งหมด 17,000 คน คิดเป็นร้อยละ 2.35 โดยกำหนดให้มีการประชุมและรับฝากเงิน วันที่ 9 ของทุกเดือน ซึ่งลักษณะการประชุมที่เกิดขึ้นจะเป็นลักษณะของการส่งตัวแทนมาพูดคุยและการร่วมเงินของแต่ละหมู่ โดยฝากตัวแทนคณะกรรมการของแต่ละพื้นที่มาดำเนินการ โดยที่มาของสมาชิกจะเกิดได้จาก 3 ลักษณะคือ 1. การบอกต่อแบบปากต่อปากมากกว่า ซึ่งก็คือการชักชวนพวกพ้องในพื้นที่ใกล้เคียง 2. สมาชิกดั้งเดิมจากการรวมกลุ่มเครือข่ายชมรมผู้สูงอายุ และ 3. การเผยแพร่ความรู้ และหาสมาชิกด้วยการประชาสัมพันธ์ใช้เวลาหลายครั้ง

4.2 ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2. ปัญหา อุปสรรคและข้อจำกัดในการดำเนินการด้านสวัสดิการชุมชนพื้นที่ตำบลลำลูกกา

เป็นระยะเวลามากกว่า 5 ปี ที่ทางกองทุนสวัสดิการชุมชนลำลูกกาได้มีการดำเนินการจัดสวัสดิการชุมชนให้กับคนในท้องถิ่น ซึ่งการดำเนินงานที่ผ่านมาของกองทุนสวัสดิการชุมชนลำลูกกาได้เป็นไปตามเป้าประสงค์เริ่มแรกของการจัดตั้งกองทุนมากถึง 70-80 เปอร์เซ็นต์ แต่อย่างไรก็ตาม ทางกองทุนก็ยังคงมีความคาดหวังว่าจะสามารถดำเนินการได้ตามเป้าหมายที่ทางกองทุนได้กำหนดไว้ในเบื้องต้น โดยที่ผ่านมา การดำเนินงานของกองทุนฯ นอกจากจะเกิดกลุ่มออมทรัพย์ที่เข้มแข็งและต่อเนื่องแล้ว การดำเนินงานยังสามารถส่งเสริมการจัดสวัสดิการและสังคมสงเคราะห์แก่กลุ่มเป้าหมายอื่นๆ ที่มีความต้องการจำเป็นโดยเฉพาะกลุ่มเป้าหมายที่เป็นเด็กและเยาวชนในด้านการส่งเสริม

การศึกษาโดยมีการจัดสรรทุนการศึกษาควบคู่ไปกับการส่งเสริมการออมในกลุ่มดังกล่าวเพื่อให้เข้ามารวมเป็นสมาชิกสหกรณ์ที่ต่อเนื่อง ดังข้อมูลที่ว่า

“ก็ถ้าพูดถึงเป้าหมายที่เราตั้งไว้เนี่ย ผมว่ามันเข้าถึงประมาณ 70-80 เปอร์เซ็นต์แล้วนะ เพราะว่าอย่างเรื่องของสวัสดิการการรักษาพยาบาลนั้น ทุกครั้งที่เขามาเบิกเราก็ไม่ขัดข้อง ก็ผ่านไปด้วยดี ฅาปนกิจทุกครั้งก็ไม่มีปัญหา มันมีปัญหาอยู่อย่างหนึ่งที่เราคิดกันอยู่กำลังพูดกันอยู่ตอนนี้ก็คือ ในระดับเยาวชนในวัยเรียนนั้นเราคิดกันวันนั้น ผมกับคุณสมศักดิ์ก็คิดกันว่าในระดับของผู้ที่อยู่ในวัยศึกษานั้น เรารับสมาชิกจากเขาเราเป็นเงินออมได้ไหม เพราะว่าเรามีแนวคิดที่ว่าหลังจากที่เขาเข้าประถม 1 ถึงประถม 6 นั้นเราเก็บเขาตามอัตรา แต่เมื่อเขาจบประถม 6 นั้น เราคืนให้เขาก่อน เป็นเงินทุนให้เพื่อให้เขาไปต่อมัธยม เมื่อเข้าระดับมัธยมเราก็เก็บมาอีก เพราะเขายังอยู่ในวัยเรียนเรียนจนถึงชั้นไหนก็ตาม หรือเขาจะจบชั้นไหนก็ตาม ถ้าเขาหลุดจากการเรียนไปแล้วเราคืนให้เขาก่อน แต่ความเป็นสมาชิกนั้นให้เขาเป็นต่อ ถ้าเขาเป็นต่อไปหลังจากที่เขาหมดภาระการเรียนแล้วนั้น เขาจะเป็นสมาชิกแบบทั่วไป เป็นสมาชิกแบบที่เราไม่คืนเงินแล้ว อันนี้คือสิ่งที่กำลังคิดกันอยู่ เพราะฉะนั้นในการที่เรามองไปที่เยาวชนในวัยเรียนเหล่านี้เนี่ย เพราะว่าตัวหนึ่งที่มีมันจะชักจูงไปถึงตรงนั้นก็คือทุนการศึกษาที่เราตั้งไว้เนี่ย เพราะว่าคนที่เป็สมาชิกในวัยเรียนนั้นไม่มี แต่เราไปพิจารณาให้ทุน ดูแล้วมันจะเป็นการให้ไปแบบไม่มีเป้าหมาย เพราะว่าฉะนั้นเราอยากให้ทุนของเราเนี่ยให้กับคนที่เป็สมาชิก มันจะเข้าหลักกว่า เข้าเป้าหมายกว่า เรื่องนี้ผมยังไม่ได้พูดในที่ประชุม”

(สัมภาษณ์ 10 เมษายน 2553)

อย่างไรก็ดี ทางกองทุนได้มีการร่างข้อบังคับของกองทุน พร้อมทั้งข้อกำหนดสิทธิต่างๆ ที่สมาชิกของกองทุนพึงจะได้รับจากการเป็นสมาชิกของกองทุนสวัสดิการชุมชนล้าลูกกาไว้อย่างเป็นลายลักษณ์อักษรซึ่งปรากฏให้เป็นในข้อบังคับกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลล้าลูกกา อำเภอล้าลูกกา จังหวัดปทุมธานี พ.ศ.2548⁷

⁷ ข้อบังคับของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลล้าลูกกา อำเภอล้าลูกกา จังหวัดปทุมธานี พ.ศ.2548 นี้ ได้รับการแก้ไขล่าสุดเมื่อปี พ.ศ.2553 ซึ่งฉบับที่แสดงให้เห็นในรายงานฉบับนี้คือฉบับที่ได้ดำเนินการแก้ไขเรียบร้อยแล้ว ซึ่งข้อบังคับของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลล้าลูกกา แบ่งออกเป็น 8 หมวด ซึ่งได้ชี้แจงถึงที่มาของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลล้าลูกกา วัตถุประสงค์ ข้อกำหนดเกี่ยวกับคณะกรรมการและสมาชิก ระยะเวลาในการเป็นสมาชิกของกองทุน การประชุม การบริหารจัดการเงินของกองทุน การจัดสวัสดิการสำหรับสมาชิกของกองทุน การแก้ไขและการเปลี่ยนแปลงข้อบังคับ และอื่นๆ ซึ่งข้อบังคับฉบับปี พ.ศ.2548 (แก้ไข พ.ศ.2553) นี้ เป็นเอกสารเบื้องต้นที่สามารถสร้างความรู้และความเข้าใจให้แก่สมาชิกของกองทุนและบุคคลอื่นๆ เกี่ยวกับการจัดสวัสดิการชุมชนของตำบลล้าลูกกาได้เป็นอย่างดี

- ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น

ถึงแม้ว่าการดำเนินการจัดสวัสดิการชุมชนล้าลูกกาจะสามารถดำเนินงานได้ตามเป้าประสงค์ของกองทุนได้มากถึง 70-80 เปอร์เซ็นต์ดังที่กล่าวไว้ในเบื้องต้น แต่อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานของกองทุนก็ยังคงพบปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานอยู่พอสมควร ซึ่งเป็นปัญหาหลักที่ทำให้ทางกองทุนสวัสดิการชุมชนล้าลูกกา ยังไม่สามารถดำเนินการจัดสวัสดิการชุมชนได้ตามเป้าหมายที่วางไว้ อันเนื่องมาจากข้อจำกัด ด้านอาคารสถานที่ที่ใช้ในการดำเนินการอย่างถาวร การขาดการได้รับความช่วยเหลือและการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การขาดการประชาสัมพันธ์และปัญหาเรื่องการเดินทางที่ห่างไกลระหว่างตำบลต่างๆ ในพื้นที่อำเภอล้าลูกกา ทำให้การเข้าร่วมกิจกรรมของสมาชิกตำบลต่างๆ ขาดการมีส่วนร่วมอย่างเพียงพอ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลได้กล่าวว่า

“... 1 .สถานที่ การขาดแคลนสถานที่ที่ใช้ในการประสานงาน หรือทำกิจกรรม อย่างเป็นหลักเป็นแหล่ง 2. การขาดความช่วยเหลือจากบุคลากรทางภาครัฐ คือ หน่วยงานทางภาครัฐไม่ได้ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร อาจมาจากสาเหตุของการสื่อสารที่ผิดพลาด หรือการพูดคุยที่ไม่เข้าใจกัน หรือภาระงานที่หนักและเยอะของหน่วยงานราชการ 3. การขาดการประชาสัมพันธ์ หรือการประสานงานกับพื้นที่ เลยทำให้จำนวนสมาชิกไม่เพิ่มขึ้น และการไม่สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายอื่นๆที่ตั้งไว้ อาจเกิดจากการประชาสัมพันธ์ที่น้อย และการศึกษาข้อมูลที่น้อยสำหรับการทำความเข้าใจกับกลุ่มเป้าหมาย 4. ความห่างระหว่างพื้นที่ เนื่องจากพื้นที่แต่ละที่ห่างกันมากกับที่ประชุมชั่วคราว เลยทำให้ อาจเป็นอุปสรรคต่อการทำงานที่ดี”

(สัมภาษณ์ 9 กรกฎาคม 2553)

นอกจากสภาพปัญหาที่ส่งผลต่อการดำเนินการของกองทุนสวัสดิการชุมชนล้าลูกกาดังกล่าวแล้ว ยังพบว่ามีปัญหาที่เป็นอุปสรรคซึ่งสามารถกล่าวได้เป็นประเด็นได้ดังนี้

ประการที่หนึ่ง คนในชุมชนไม่มีความรู้ความเข้าใจของเกี่ยวกับกองทุนสวัสดิการชุมชนล้าลูกกา กล่าวคือ คนในชุมชนไม่เข้าใจว่าสวัสดิการคืออะไร และแตกต่างจากการฌาปนกิจสงเคราะห์ที่มีการดำเนินงานอยู่แล้วอย่างไร ซึ่งทางกองทุนมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องเข้าไปทำความเข้าใจกับคนในชุมชน

ในเรื่องนี้ เพราะมีเขื่อนั้นก็ไม่สามารถที่จะซื้อเชิญหรือเชิญชวนให้คนในชุมชนเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกองทุนสวัสดิการชุมชนล้าลูกกาได้ ซึ่งปัญหานี้ยังไม่สามารถแก้ไขได้เนื่องจากการทำประชาคมของชุมชนยังไม่สามารถดำเนินงานเต็มประสิทธิภาพ

“เขายังไม่เข้าใจเลยว่า สวัสดิการ คืออะไร แล้วทำไมจะต้องมีสวัสดิการในเมื่อเรามีฌาปนกิจสงเคราะห์แล้ว เราต้องไปทำความเข้าใจกับเขาก่อน”

(สัมภาษณ์ 9 มีนาคม 2553)

“คือทั้งหมดทั้งมวลนี้ที่มันไม่เข้าใจนั้น เพราะว่า การประชาคมของเรานั้นเราทำได้ไม่เหมือนที่ใจนึก”

(สัมภาษณ์ 9 กรกฎาคม 2553)

ประการที่สอง ประชาชนหรือคนในชุมชนขาดจิตสาธารณะ ไม่มีผู้ที่เสียสละตนเองมาทำงานให้แก่ชุมชน จึงทำให้การทำงานของกองทุนเกิดความชะงักงันในบางครั้ง เนื่องจากไม่มีคนรุ่นใหม่หรือคนกลุ่มใหม่เข้ามาช่วยขยายเครือข่าย หรือดำเนินงานต่อ ซึ่งในปัจจุบันนี้กลุ่มคนทำงานกองทุนสวัสดิการชุมชนยังคงเป็นคนกลุ่มที่เสียสละตนเองมาทำงานเพื่อชุมชน เพื่อคนในชุมชน และเพื่ออนาคตของชุมชนของพวกเขาเอง ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

“คือผู้ที่เสียสละ ที่มีจิตศรัทธามีน้อย จิตเสียสละ จิตสาธารณะ มีจิตอาสา น้อย”

(สัมภาษณ์ 9 กรกฎาคม 2553)

“แม้แต่ตัวเองเป็นสมาชิกเฉยๆ นะ ไม่ต้องมาเป็นแกนนำนะ ให้มาประชุมก็ยังไม่มาแต่ถ้าม เวลามาผ่านไปถ้าม”

(สัมภาษณ์ 10 ธันวาคม 2553)

“ถามว่าทำไมต้องมาส่งเงิน แล้วเงินออกแล้วจะได้เงินคืนไหม จะกู้ได้ไหม จะได้เท่าไรถ้าหากเสียชีวิตไปแล้ว อะไรประมาณนี้”

(สัมภาษณ์ 9 มีนาคม 2553)

ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการดำเนินงานของกองทุนสวัสดิการชุมชนลำลูกกาในเบื้องต้นได้นำไปสู่ข้อห่วงใยที่ทางคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนลำลูกกาหลายๆ ท่านได้แสดงทัศนะไว้อย่างน่าสนใจนั่นคือ ประเด็นเกี่ยวกับการดำเนินการสรรหาคณะกรรมการชุดใหม่เพื่อให้เข้ามาทำงานเพื่อกองทุน แต่อย่างไรก็ตาม ดังที่กล่าวไว้แล้วในเบื้องต้นว่า จิตสาธารณะหรือจิตอาสาของคนในชุมชนยังขาดแคลนอยู่มาก รวมทั้งคนในชุมชนยังขาดความรู้ความเข้าใจอย่างถ่องแท้เกี่ยวกับการจัดสวัสดิการชุมชน จึงส่งผลให้ไม่มีคนที่เข้ามาสานงานของกองทุนสวัสดิการชุมชนจากคณะกรรมการชุดเดิม ซึ่งทางคณะกรรมการชุดเดิมจึงได้ดำเนินการแก้ไขปัญหาการขาดบุคคลากรในการทำงานด้วยการให้คณะกรรมการชุดเดิมหมดวาระเพียงครั้งเดียว และสรรหาคณะกรรมการชุดใหม่เข้ามาเพิ่มอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้คณะกรรมการชุดเดิมคอยให้ความช่วยเหลือคณะกรรมการชุดใหม่ในการดำเนินงาน เพื่อไม่ให้เกิดการดำเนินงานของกองทุนต้องหยุดชะงัก และสามารถดำเนินการต่อไปได้

“อันนี้ก็เป็นอย่างเหมือนกัน เพราะว่าหาคณะกรรมการชุดใหม่ยากมากที่ว่ามีจิตอาสาที่จะมาทำตรงนี้ คือทำวาระไปแล้วชุดหนึ่ง ว่าวาระก็ปีๆ แต่ว่ามันก็ลากยาวกันมา เพราะว่าหาคนไม่ได้ ถ้าหากเราหมดวาระพร้อมกันหมด ใครจะเข้ามาต่อ ก็ยังหายากอยู่ ก็คงจะใช้วิธีแบบนี้แหละครับ ถ้าจะออกก็คงจะออกครั้งหนึ่ง เลือกตั้งเข้ามาเพิ่มอีกครั้งหนึ่ง ช่วงแรกก็จะต้องเป็นแบบนี้ไปก่อน เพราะฉะนั้นการทำงานจะไม่ต่อเนื่อง”

(สัมภาษณ์ 9 กรกฎาคม 2553)

- ข้อจำกัดในการดำเนินงานของกองทุนฯ

เมื่อวิเคราะห์ถึงข้อจำกัดที่ทำให้สามารถบรรลุถึงเป้าหมายหรือปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้น พบว่าการดำเนินของกองทุนสวัสดิการชุมชนพื้นที่ลำลูกกายังขาดการสนับสนุนส่งเสริมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ ด้านทรัพยากร และความร่วมมือจากหน่วยงานส่งเสริมคุณภาพชีวิตในระดับพื้นที่โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ดังที่ผู้ให้ข้อมูลได้กล่าวไว้อย่างสนใจว่า

“หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและหน่วยงานในภาครัฐยังไม่ได้เข้าใจ หน่วยงานภาคเอกชนยังไม่เข้าใจว่าที่นี้กำลังทำอะไร ที่นี้ไปไกลเกินกว่าที่หน่วยงานนั้นจะตามทัน เพราะเขายังอยู่ในกรอบงบประมาณ เช่น งบประมาณ ผู้สูงอายุ อบต.ก็ต้องจัดสรรให้ถูกต้อง

ตามหลักเกณฑ์ ไม่ได้ถูกต้องตามงบประมาณ แต่ไม่รู้ว่า ความต้องการจริงๆ บางคนก็ขาดบางคนก็เกิน”

(สัมภาษณ์ 9 เมษายน 2553)

ทั้งนี้ไม่ได้หมายถึง การเอาหลายๆหน่วยงานเข้ามา เองงบประมาณมาเยอะ แต่จะต้องเน้นที่บุคลากร ว่าทำอะไรให้คนเรียนรู้ ความรู้ที่มีอยู่จะเป็นทุนมากกว่าเงินที่เราได้รับก็ได้ เช่น เรามีบุคลากรที่เก่งมากในชุมชนซึ่งก็คือทุนบุคคล และชุมชนให้ความรู้กับคนอื่น ๆ มันจะดีกว่าการที่ทาง อบต. นำเงินไปซื้อยา ซื้อโต๊ะให้กับทางชุมชน อยากให้ความรู้ที่มันเกิดขึ้นได้ถูกกลั่นกรองมา แต่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและ หน่วยงานในภาครัฐยังไม่ได้เข้าใจ หน่วยงานภาคเอกชนยังไม่เข้าใจว่านี่กำลังทำอะไร ที่นี้ไปไกลเกินกว่าที่หน่วยงานนั้นจะตามทัน เพราะเขายังอยู่ในกรอบงบประมาณ เช่น งบประมาณ ผู้สูงอายุ อบต. ก็ต้องจัดสรรให้ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ ไม่ได้ถูกต้องตามงบประมาณ แต่ไม่รู้ว่า ความต้องการจริงๆ บางคนก็ขาดบางคนก็เกิน นี่คือนิยาม ซึ่งเป็นปัญหาทั้งระบบทั้งประเทศ ก็หวังว่าทุกท่านจะมาเป็นผู้ที่ให้ความรู้ให้กับสังคม

(สัมภาษณ์ 9 กรกฎาคม 2553)

- ปัญหาของชุมชน

ด้วยสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคมและชุมชนในบริบทสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สถานการณ์สังคมที่เกิดขึ้นที่พบว่า เกิดการแพร่ระบาดของยาเสพติดและพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของเด็กและเยาวชนซึ่งกำลังกลายเป็นปัญหาที่ลุกลาม พื้นที่ชุมชนลำลูกกาเป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่ได้รับผลกระทบของปัญหาดังกล่าว ซึ่งพบว่าในพื้นที่ลำลูกกา ต่างก็ประสบกับปัญหายาเสพติดและปัญหาพฤติกรรมของวัยรุ่น ดังที่ผู้ให้ข้อมูลได้กล่าวว่า

“เรื่องยาเสพติดมีอยู่ทุกที่ของชุมชน ซึ่งมีค่อนข้างจะหนาแน่น แต่เราไม่รู้จะทำอย่างไร เนื่องจากภาครัฐบางหน่วยงานก็ปล่อย ไม่สนใจ เมื่อเป็นอย่างนั้น เราก็ต้องจัดการกันเอง ยกตัวอย่าง กรณีที่เราไปดู ที่ติดยาเสพติด เราก็จนปัญญา ก็รักษากันตามมีตามเกิด พ่อแม่ก็ล้ามโซ่ไว้เลย ลูกติดกาเว เขาก็ล้ามโซ่ไว้ที่บ้าน พ่อแม่ / ผู้ปกครองของเขา เอาไปรักษาแล้วหนีออกมา มาสร้างความเดือดร้อนให้พ่อแม่และชาวบ้านคน

อื่นๆ ก็เลยต้องล่ามไว้ ตอนนี้ก็กำลังประสานกับการพัฒนาสังคมว่าจะเอาอย่างไร จะเอาไปไว้ให้เขาออกมาไม่ได้ เอาไปไว้ทางจิต(โรงพยาบาลที่เกี่ยวกับจิตแพทย์) และอีกปัญหาที่พบคือ ปัญหาเรื่องเด็กกนอวัยเรียน ซึ่งเป็นเด็กที่ควรจะอยู่ในโรงเรียนแต่ไม่ได้ไปโรงเรียน มีเป็นจำนวนมาก และจะไปเกี่ยวข้องกับคนที่ไม่ดี ซึ่งเด็กพวกนี้จะเป็นต้นกล้าของทางไม่ดีในอนาคตข้างหน้า”

(สัมภาษณ์ 9 มีนาคม 2553)

- กองทุนสวัสดิการชุมชนล้าลู่กับการแก้ไขปัญหาสังคมของชุมชน

หากวิเคราะห์ถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานของกองทุนสวัสดิการชุมชนล้าลู่กับสภาพที่เป็นอยู่ของสังคม ที่พบว่า ในปัจจุบันประชาชนมีวิถีทางเลือกในการสร้างหลักประกันความมั่นคงในการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้แก่ตนเองอย่างหลากหลาย แต่กองทุนสวัสดิการชุมชนกลับเป็นคำตอบที่ดียิ่งของประชาชนในตำบลล้าลู่กาทั้งในแง่ของการเป็นหลักประกันคุณภาพชีวิตและการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งสมาชิกของชุมชนตำบลล้าลู่กาได้นำเสนอมุมมองเกี่ยวกับทางเลือกในการสร้างหลักประกันในการดำรงชีวิตในปัจจุบันได้อย่างน่าสนใจว่า

“ในฐานะที่ผมมีประกันชีวิต อะไรที่ผมมีครบ แต่ข้างหลังผมละครับ ชาวบ้าน ตาสี ตาสา ยายมี ยายมา เขาไม่มี ทีนี้เราก็ต้องมารวมตัวกันว่า เราพอช่วยได้ใช้ไหมครับ เราจะช่วยเหลือคนข้างหลังเรานี้เราจะทำอย่างไร ก็เลยเป็นสวัสดิการกองทุนเพื่อช่วยเหลือ ให้ความรู้เขาในด้านการทำมาหากิน ในด้านการค้าครองชีพ หรือช่วยเหลือสวัสดิการต่างๆ ที่เขายังไม่พร้อม”

(สัมภาษณ์ 10 ธันวาคม 2553)

จากทัศนะในเบื้องต้นสะท้อนให้เห็นว่า ในสังคมที่ทุกอย่างกำลังดำเนินไปด้วยระบบทุนนิยม ในมุมหนึ่งของสังคม มุมเล็กๆ มุมหนึ่ง พื้นที่เล็กๆ ในสังคมไทยที่เต็มไปด้วยความหลากหลาย ทุกคนต่างแก่งแย่งแข่งขันซึ่งดีซึ่งเด่นกัน แต่ในชุมชนตำบลล้าลู่กากลับมีคนกลุ่มหนึ่งที่มีความคิดเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่และอาทรต่อเพื่อนมนุษย์ผู้อยู่ร่วมสังคม อยู่ร่วมชุมชนเดียวกัน ซึ่งความคิดแบบนี้กำลังจะถูกกลบเลือนหายไปจากสังคมไทย แต่อย่างไรก็ตามการมีระบบกองทุนสวัสดิการชุมชนกลับเป็นการชุบชีวิตของความคิดที่ดีเหล่านี้ให้กลับขึ้นมามีชีวิตอีกครั้งหนึ่ง ถึงแม้ว่าวันนี้กองทุนสวัสดิการชุมชนจะเป็นเพียงจุด

เล็กๆ ของความเอื้ออาทรที่มีให้เห็นกันในสังคม แต่สักวันหนึ่งจุดเล็กๆ เหล่านี้คงจะเติมเต็มเศษเสี้ยวของความหวังหาอาหารที่มันขาดหายไป ในสังคมให้เต็มได้ไม่ช้า ดังคำกล่าวที่สมาชิกของกองทุนสวัสดิการชุมชนลำลูกกาได้กล่าวไว้ว่า หากมนุษย์ได้มาทำสิ่งที่ผูกพันร่วมกัน มนุษย์เหล่านี้จะเกิดความผูกพันกันอย่างลึกซึ้ง เพราะความผูกพันมันเป็นธรรมชาติของมนุษย์ ซึ่งสิ่งนี้เป็นทุนทางสังคมที่มีความหมายอย่างยิ่งของต่อสังคมในปัจจุบัน

“คืออย่างนี้นะครับ โดยธรรมชาติของมนุษย์นั้น การเกิด แก่ เจ็บ ตาย นั้น เป็นสิ่งที่ผูกพันกัน ถ้าเรามาทำเรื่องของพวกเขาแล้วนั้นมันจะเกิดความผูกพันที่ลึกซึ้ง คือเราคิดตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งถึงตาย เกิด แก่ เจ็บ ตาย เจ็บก็หมายถึงเจ็บไข้ได้ป่วยอะไรอย่างนี้นะครับ สิ่งพวกนี้ถ้าเราได้มาทำร่วมได้ ได้มารับผิดชอบร่วมกัน มันจะเกิดการผูกพันที่ลึกซึ้ง มันเป็นธรรมชาติของมนุษย์”

(สัมภาษณ์ 9 มกราคม 2554)

“ตัวอย่างเช่น เขาเจ็บป่วยอย่างนี้นะครับ เราไปเยี่ยมเขา เขาดีใจแล้ว นั่นคือความผูกพัน คือเราอยากให้คนอื่นเขาย้อนคิดกลับมาที่เก่าบ้าง เราก้าวไปข้างหน้ามากเกินไปแล้ว พอเรามีสิ่งเหล่านี้เข้ามานะ ลำลูกกาใกล้ชิดกันนะ นี่มันคือความผูกพัน เวลาเขาเกิดเราไปเยี่ยม เวลาเขาเสียชีวิตเราไปช่วย เราต่างเชื้อชาติ ศาสนา แต่ว่าเรามีความผูกพันกัน”

(สัมภาษณ์ 9 มกราคม 2554)

นอกจากกองทุนสวัสดิการลำลูกกาจะเป็นกองทุนสวัสดิการที่จัดสวัสดิการให้แก่สมาชิกของกองทุนแล้ว การที่มีการดำเนินงานกิจกรรมกองทุนสวัสดิการลำลูกกาเกิดขึ้นได้นำไปสู่การแก้ไขปัญหาอื่นๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนอีกด้วย ยกตัวอย่างเช่น การช่วยเฝ้าระวังลูกหลานให้ห่างไกลจากอบายมุข และ ยาเสพติด เป็นต้น

“เราก็ให้คำแนะนำแก่ชุมชนตั้งแต่เด็กและก็มีผู้ใหญ่เกี่ยวกับปัญหาหนึ่งว่า ยาเสพติดนั้นมันมีโทษนะ การพนัน คือสิ่งแวดล้อม คือสิ่งที่ไม่ดีเราก็บอกเขาว่าอย่าไปทำ”

“เราจะช่วยปัญหานี้ได้มาก อย่างเช่นเราเจอเด็กเราก็เข้าไปพูดคุยกับเขา ให้คำแนะนำ ถามไถ่ว่าเล่นกีฬาเป็นยังไง เล่นกีฬาอะไร ถนนตทางไหน เล่นฟุตบอล ปิงปอง

แบตมินตัน อะไรอย่างนี้ใช้ไหมครับ ถามว่าแล้วมีพรรคพวกกี่คน ออกกำลังกายที่ไหน แล้วเราก็ตามไปดู เราจะสังเกตเห็นว่า เขามีสิ่งแปลกปลอมหรือไม่ เช่น สิ่งเสพติด อบายมุข อะไรต่างๆ กลุ่มพวกนี้แหละนำมาหรือเปล่า ดูว่าสูบบุหรี่ไหม อะไรอย่างนี้ เราก็จะเห็น ถ้าเราเห็นเขาทำ ก็บอกกว่าอย่างนี้ไม่ดีนะ อย่าไปริ อย่าเพิ่ง ใช้ไหม เขาก็จะหยุด เขาก็จะฟัง คืออย่างนี้แหละครับเราจะช่วยในด้านนี้ เราเข้าถึงกลุ่มเยาวชน เพราะเราต้องปลูกฝังตั้งแต่เริ่มแรก เราค่อยๆ ทำไปเรื่อยๆ เราจะมีกองทุนที่เกี่ยวกับเรื่องทุนการศึกษาครับ”

(สัมภาษณ์ 9 มกราคม 2554)

จึงอาจกล่าวได้ว่า การดำเนินงานของกองทุนสวัสดิการชุมชนล้าลูกกาเป็นแนวทางหนึ่งการเสริมพลังให้กับชุมชน สร้างทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรมอันเป็นทุนเชิงพื้นที่สู่ต้นทุนแห่งการพัฒนา ซึ่งเป็นพลังจากการพัฒนาภายในที่เน้นการฟื้นฟูความสำคัญ ตลอดจนความสัมพันธ์ให้กับพื้นที่ชุมชนได้ลุกขึ้นมาจัดการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง มากกว่าการรอคอยการช่วยเหลือหรือการพึ่งพิงพึ่งพาจากบุคคลหรือหน่วยงานภายนอก

- สิ่งดีๆ ที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการดำเนินการจัดสวัสดิการชุมชนพื้นที่ตำบลล้าลูกกา

แม้ว่าที่ผ่านมา การดำเนินการจัดสวัสดิการชุมชนล้าลูกกาจะเกิดอุปสรรคหรือข้อจำกัดหลายประการ แต่ทว่าผู้ให้ข้อมูลได้บอกเล่าถึงสิ่งดีๆ ที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการดำเนินการเพื่อจัดสวัสดิการชุมชนล้าลูกกาไว้อย่างน่าสนใจหลายประการด้วยกัน ดังเช่น

ประการที่หนึ่ง สมาชิกของกองทุนสามารถพึ่งพาตนเองได้ กล่าวคือ สมาชิกของกองทุนที่เป็นผู้สูงอายุหรือผู้ที่ยากจน เมื่อเสียชีวิตลงก็ไม่ต้องไปหยิบยืมเงินจากคนอื่น อันเป็นการก่อให้เกิดภาระหนี้สินให้กับคนที่ยังอยู่ ทางกองทุนได้เข้าไปให้ความช่วยเหลือในการจัดการงานศพด้วยเงินจำนวนหนึ่งตามระเบียบและข้อบังคับของกองทุน นอกจากนี้ในกรณีที่เจ็บไข้ได้ป่วยกองทุนสวัสดิการก็ให้ความช่วยเหลือด้วยการให้เงินสวัสดิการสำหรับผู้เจ็บไข้ได้ป่วย อย่างน้อยเพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปโรงพยาบาล และการพึ่งพากันเองอีกประการหนึ่งที่สำคัญ คือ การให้สมาชิกกู้ยืมเงินสำหรับไปประกอบอาชีพ ซึ่งการให้กู้ยืมนี้ถือเป็นการช่วยเหลือกันภายในชุมชน เพื่อให้คนที่ไม่มีทุนในการประกอบอาชีพมีทุนต่อ โดยที่ไม่ต้องไปกู้ยืมเงินนอกระบบ ซึ่งถือว่าเป็นการเสริมสภาพคล่องทางเศรษฐกิจในชุมชนได้อีกวิธีหนึ่ง

“มันก็มีดีนะ เพราะว่าผู้สูงอายุของเราหรือสมาชิกของเราที่เขาอยากจน อย่างน้อยเวลาที่เขาเสียชีวิตก็ไม่ต้องหยิบยืมเงินใครก่อนเลย เพราะอันดับแรกถ้าหากบ้านเรามีคนเสียชีวิตเงินหาไม่ได้แน่ ไข่ใหม่คะ อย่างน้อยกองทุนไปช่วยแล้วครึ่งหนึ่ง โดยที่ไม่ต้องเป็นหนี้เป็นสินเขา ไปโรงพยาบาลเราไม่มีเงินที่จะขึ้นรถเมล์เลย กองทุนก็ได้ช่วยเงินตรงนี้เป็นค่ารถเมล์ให้ แล้วก็เรื่องของการประกอบอาชีพก็เหมือนกัน เรามีเรื่องของเงินกู้ที่อย่างน้อยก็ไปต่อยอดเรื่องอาชีพได้ เป็นการเสริมสภาพคล่องทางเศรษฐกิจได้”

(สัมภาษณ์ 9 มกราคม 2554)

ประการที่สอง การดำเนินงานของกองทุนสวัสดิการชุมชนล้าลูกกาได้ก่อให้เกิดบุคลากรแกนนำในการทำงานเพื่อชุมชนเพิ่มมากขึ้น

“สิ่งที่เห็นชัดก็คือ เป็นตัวก่อกำเนิดบุคลากรทางด้านแกนนำ เกิดแกนนำจากกองทุนขึ้นเยอะ หลังจากที่เราไม่มีพวกจิตอาสาอะไรเหล่านี้ในพื้นที่เท่าไร เมื่อมีกองทุนขึ้นมาขึ้น จำนวนคนที่กระโดดมาในเวลาของจิตอาสาหรือว่าแกนนำต่างๆ ก็มีเพิ่มขึ้นเยอะ เพราะฉะนั้นถ้ามีโครงการหรือมีอะไรแบบนี้ขึ้นมานอกจากกองทุนแล้วนั้น มันก็ไม่พันเส้นทางของพวกเรา อย่างนี้เช่นสภาองค์กรชุมชนเข้ามาก็ไม่พันเส้นทางของพวกเรา ก็พวกเราก็เป็นแกนนำอยู่ตามเดิม มันก็เป็นผลประโยชน์จาก ผลิตผลจากชุมชน ที่สร้างบุคลากรขึ้นมาให้เป็นแกนนำ หรือว่าเป็นนักพัฒนาอิสระอะไรขึ้นมา ทำให้หลายท่านที่ไม่เคยเข้าสู่เวทีไหนเลย ได้เข้ามา ได้เป็นเป็นตัวแทน ตัวนี้ถือว่าเป็นผลผลิตที่เราได้เกินคาดจากกระบวนการที่เราได้ทำ เพราะถ้าหากขาดบุคลากรกลุ่มนี้แล้วนั้น มันจะเดินเครื่องไปหาเรื่องอื่นๆ ค่อนข้างยาก ซึ่งคนที่เข้ามาทำงานตรงนี้มีไม่ต่ำกว่า 20 คนหรือครบถ้วนนี้ก็แบ่งกันรับผิดชอบกันเป็นเรื่องนั้นเรื่องนี้นะครับ ซึ่งเป็นคนที่อยู่ในชุมชนของเราเองด้วย ทั้งอยู่ใน อสม. หรือ อพปร. ซึ่งเขาไปเขาก็ค่อนข้างมีคุณภาพ เพราะเขาผ่านประสบการณ์จากการเป็นกรรมการ เป็นสมาชิก หรือว่าเป็นอะไรในกองทุนของเราเนี่ย มันก็พัฒนาแนวคิด พัฒนาอะไรหลายอย่าง พอเขาไปลู่ล่อคนอื่น เขาก็สามารถที่จะเป็นกลุ่มนำขององค์กรได้ นี่ถือว่าเป็นสิ่งที่เราได้มาเกินคาด”

(สัมภาษณ์ 9 กรกฎาคม 2553)

ประการที่สาม เกิดความเข้าใจ เอื้ออาทรกัน ในหมู่สมาชิกของกองทุนและคนในชุมชนเพิ่มมากขึ้น ยกตัวอย่างเช่น การรวมกลุ่มกันประกอบอาชีพต่างๆ เช่น การทำน้ายาซึกล่าง ซึ่งการรวมกลุ่มการผลิตเหล่านี้ยังขาดตลาดรับซื้อ ดังนั้นสินค้าที่ผลิตขึ้นจึงนำมาจำหน่ายให้แก่คนในชุมชน คนในชุมชนก็อุดหนุนสินค้าของคนในชุมชนด้วยตนเอง ซึ่งความเอื้ออาทรที่เกิดขึ้นได้นำไปสู่แนวคิดเกี่ยวกับการผลิตในลักษณะของเศรษฐกิจพอเพียง คือ ผลิตสินค้าใช้กันเองในชุมชน มากกว่าที่จะผลิตเพื่อการพาณิชย์

“บางกลุ่มที่ว่าจะอยากจะมีการรวมตัวกันทำอาชีพ เพื่อที่ว่าจะต่อยอดในกองทุนของเรา ก็คือมี แต่ว่าเราจะไปไม่ถึงดวงดาวเพราะว่าตลาดไม่มีให้เรา มันจะขายในชุมชนหรือขายตามบูธต่างๆ อะไรอย่างนี้มันจะไปยาก มันก็พอขายได้ แต่ว่ามันก็ขายยาก”

(สัมภาษณ์ 9 กรกฎาคม 2553)

“เราคงจะมองกันอย่างนี้ว่า เราคงจะผลิตในลักษณะเศรษฐกิจพอเพียงก่อน เพราะว่าเศรษฐกิจพอเพียงนี้หมายถึงเราลดการซื้อโดยการผลิตเอง ใช้กันในชุมชน ใช้กันในสมาชิก มันเหลือเมื่อไหร่ก็ค่อยนำสู่ตลาดเท่าที่จำเป็น เพราะว่าถ้าจะผลิตเพื่อพาณิชย์อย่างเดียวนั้น มันไปไม่รอด เพราะว่าตลาดเราไม่มี เราไม่มีประสบการณ์”

(สัมภาษณ์ 9 กรกฎาคม 2553)

ประการที่สี่ สิ่งดีๆ ที่เกิดขึ้นเหนือความคาดหมายของการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนลำลูกกา ก็คือ การผสานกันเป็นหนึ่งเดียวของวิถีชีวิตแบบชุมชนเมือง (บ้านจัดสรร) และวิถีชีวิตชุมชนแบบดั้งเดิม (ชุมชนดั้งเดิม) นอกจากนั้นยังเป็นการผสานความเชื่อ ความศรัทธาของพุทธศาสนิกชน และผู้นับถือศาสนาอิสลาม เข้าด้วยกันอย่างไม่เห็นความแตกต่างและความขัดแย้งในการดำเนินชีวิตร่วมกันภายใต้บริบทของชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไป ในทางตรงกันข้ามกองทุนสวัสดิการชุมชนลำลูกกากลับเป็นตัวเชื่อมร้อยร้อยวิถีที่แตกต่างเหล่านี้เข้าด้วยกันอย่างแนบกาย อันนำไปสู่เป้าหมายเดียวกันนั่นคือ การจัดสวัสดิการเพื่อคนในชุมชนโดยคนในชุมชน เพื่อช่วยเหลือให้คนที่ไม่สามารถเข้าถึงสวัสดิการในรูปแบบอื่นๆ ได้มีหลักประกันในการดำเนินชีวิต

“มีอีกอย่างที่เราเห็นคือ โดยธรรมชาติทั่วไปนะ ชุมชนไหนถ้ามีหมู่บ้านจัดสรรเกิดขึ้นนั้น ชุมชนหมู่บ้านจัดสรรไม่ค่อยจะเป็นเนื้อเดียวกับชุมชนดั้งเดิม แต่พอมีกองทุนนี้ขึ้นมา กองทุนบุกเข้าไปทั้งสองพื้นที่ ทั้งบ้านจัดสรร ทั้งชุมชนปกติ ทำให้สมาชิกของทั้งสองพื้นที่ได้พบปะหารือ ได้พูดคุยกัน ได้รู้จักกัน คือพูดง่ายๆ ว่าพื้นที่เรานั้น อาจจะ

แตกต่างกับพื้นที่อื่นๆ อยู่บ้าง คือ ชุมชนในพื้นที่ปกติ กับชุมชนในบ้านจัดสรรนั้นรู้จักมักคุ้นกัน ร่วมกิจกรรมกัน ทำอะไรต่างๆ ร่วมกัน ผิดปกติ โดยมากมักจะเห็นว่าแยกกันค่อนข้างจะเห็นชัด นี่เราเห็นชัดเลยครับ อย่างพวกผมนี่ผมมาจากบ้านจัดสรรนะครับ ส่วนคุณสันติทานี่มาจากหมู่บ้านดั้งเดิม”

(สัมภาษณ์ 9 กรกฎาคม 2553)

4.3 ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3. แนวทางการส่งเสริมการจัดสวัสดิการชุมชนพื้นที่ตำบลลำลูกกา

ขณะนี้กองทุนสวัสดิการชุมชนพื้นที่ตำบลลำลูกกาได้ดำเนินการมาเป็นระยะเวลาหนึ่งที่น่ากล่าวได้ว่ากองทุนสวัสดิการชุมชนลำลูกกา กำลังเติบโตขึ้นเรื่อยๆ แต่อย่างไรก็ตาม คณะกรรมการของกองทุนฯ ก็ได้นำเสนอทัศนะเกี่ยวกับการพัฒนากองทุนสวัสดิการชุมชนลำลูกกาให้เจริญเติบโตและดียิ่งขึ้นกว่าเดิมไว้หลากหลายมุมมองด้วยกัน

1.) ขยายฐานสมาชิกของกองทุนสวัสดิการชุมชนลำลูกกา เพราะทางกองทุนต้องการที่จะจัดสวัสดิการให้ครอบคลุมทุกระดับ นับตั้งแต่เกิดจนกระทั่งเสียชีวิต

“อยากทำที่สุดคือตอนนี้อยากขยายฐานสมาชิก เพราะหนึ่งเราต้องให้ครอบคลุมใช้ไหม ทั้งตำบล ทั้งครัวเรือน และรวมไปถึงทุกบุคคลเลย และจะเข้าสู่รัฐสวัสดิการพอดีเลยในปี 2560 ตอนนี้เราทำได้ยากมาก เพราะคนไม่เข้าใจ”

(สัมภาษณ์ 10 ธันวาคม 2553)

2.) มุ่งเน้นการจัดสวัสดิการชุมชนให้แก่เยาวชนที่อยู่ในวัยเรียน รวมทั้งต้องการการสนับสนุนจากภาครัฐเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการให้แก่เด็กและเยาวชน

“คือสิ่งที่คิดไว้ก็คือเรื่องเยาวชนนะครับ ในวัยเรียนนะครับ เราไม่รู้เหมือนกันว่าในส่วนนั้น รัฐเขาจะเสริมให้เราไหม เหมือนกับสมาชิกปกติไหม ตรงนี้คือสิ่งที่จะต้องถามไปว่าถ้าไม่มีตรงไหน เราเปิดขึ้นมาจะลำบากไหม”

(สัมภาษณ์ 10 มิถุนายน 2553)

“ใช่ค่ะ ตรงนี้ก็คือยังไม่มีใครยืนยันได้แน่ชัดเลยว่า ให้หรือไม่ให้ แต่ว่าถ้าเป็นสมาชิกครบ 1 ปีนะค่ะ รัฐบาลให้แน่ ที่ว่าจะสนับสนุนให้เรานะค่ะ หนึ่งไม่ว่าจะเป็นเด็กเล็กหรือเยาวชนนะค่ะ ถ้าหากครบ 1 ปี เขาให้เราแน่ แต่ว่าเขาให้แค่ 3 ปีเอง ไม่ให้ยืดยาวไป ไม่ให้ยืด นี่แหละคือปัญหา”

(สัมภาษณ์ 10 มิถุนายน 2553)

3.) มุ่งเน้นให้ภาครัฐนำเสนอสื่อและประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับกองทุนสวัสดิการชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม และให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น เพื่อเป็นการสร้างความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับกองทุนสวัสดิการชุมชน

“ตอนนี้อยากให้ทั้งรัฐทั้งชุมชนทำสื่อประชาสัมพันธ์มากที่สุด คือเราสามารถทำได้เลย แต่ว่าเรายังขาดงบประมาณบางส่วนที่ว่าจะทำพวกแผ่นพับ ไวเนียว สื่อโฆษณาต่างๆ อย่างนี้ ออกทั้งวิทยุ ทีวี อยากให้รัฐบาลทำตรงนี้มากด้วย เหมือนกับสื่อเรื่อง อสม. เห็นไหมคะ อสม. นั้น 600 บาทต่อเดือน เห็นไหมคะ ทุกคนเลย มันเป็นที่ติดหูเลย เราอยากให้สวัสดิการเป็นอย่างนี้บ้าง”

(สัมภาษณ์ 10 มิถุนายน 2553)

4.) การปลูกจิตสำนึกจิตอาสาให้เกิดขึ้นในชุมชน เพื่อสร้างบุคลากรที่เป็นแกนนำในการทำงานเพื่อชุมชนให้เพิ่มมากยิ่งขึ้น โดยผ่านกระบวนการเติมเต็มจากทางภาครัฐ กล่าวคือ ภาครัฐควรที่จะเข้ามาให้การอบรม และให้การสนับสนุนแก่ชุมชนที่มีการดำเนินการจัดสวัสดิการชุมชน เนื่องจากทางกองทุนสวัสดิการชุมชนเองเพียงลำพังยังคงไม่สามารถที่จะผลักดันพลังและศรัทธาของความเป็นจิตอาสาให้เกิดขึ้นได้หากขาดการสนับสนุน กระตุ้นเตือน จากทางภาครัฐด้วย

“ถ้าหากแกนนำไม่เข้าใจ แกนนำไม่มีจิตอาสา มันก็ไปไม่รอด”

(สัมภาษณ์ 10 มิถุนายน 2553)

“พูดง่าย ๆ มันก็คือ มันค่อนข้างที่จะขาดตัวแทนรุ่นใหม่เหมือนกัน ตัวแทนก็จะไปจมนแต่ก็แค่รุ่นเก่าเท่านั้น ถ้ารุ่นเก่าออกไปแล้วรุ่นใหม่ไม่เข้ามาแทน มันก็เหมือนน้ำ

ไหลออกไป ไม่มีอะไรมาเติม มันก็แห้ง ก็อย่างที่พูดไปแล้วนะครับว่ากรรมการนี้ก็รากงอกไปหมด”

(สัมภาษณ์ 10 ธันวาคม 2553)

5.) การส่งเสริมความรู้และการจัดการด้านกองทุนสวัสดิการโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การดำเนินงานของกองทุนมีความหมายมากกว่าการออมทรัพย์ หากแต่ต้องให้ความรู้ด้านสวัสดิการ การสังคมสงเคราะห์ การฝึกอาชีพและการส่งเสริมการเรียนรู้แนวคิดด้านสวัสดิการในรูปแบบอื่นๆ ผ่านการดูงาน การเผยแพร่ความรู้ การค้นหาสมาชิก หรือการประชาคมเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน โดยกิจกรรมดังกล่าวควรเริ่มจากการที่ภาครัฐเข้ามาส่งเสริมและให้ความช่วยเหลือ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

“อยากให้พัฒนาศูนย์การเรียนรู้ และก็มิวิทยาลัยภายนอกเข้ามาช่วยเสริมการเรียนรู้ การประกอบอาชีพ การดูแลสุขภาพ เราจะได้ดูแลของเราได้ทั้งตำบล..

... อยากให้ภาครัฐเข้ามาช่วยเหลือ เพราะในการช่วยเหลือภาครัฐจะมีพลังมากกว่า และถ้าเราจัดตั้งกลุ่มต่างๆมันก็ต้องมีค่าใช้จ่าย มีอะไรต่างๆมากมาย พวกแกนนำเราไม่มีต้นทุน ไม่มีอะไร เพราะฉะนั้นภาครัฐ ต้องเข้ามาอำนวยความสะดวกนั้นๆ ส่วนในเรื่องประชาคม เรื่องการขยายความคิดเห็นต่างๆนั้น พวกแกนนำ เราพอช่วยเหลือกันได้ แต่ส่วนเรื่องที่จะทำให้เกิดความเชื่อมั่น หรือมีความร่วมมือกัน ความช่วยเหลือภาครัฐน่าจะเข้ามาช่วยเหลือดำเนินการด้วย ก็อย่าลืมนะว่า คนไทยเราติดนิสัย การรับมากกว่าการให้ เพราะฉะนั้นทุกอย่างพอเราเข้าไปพูด เขาจะถามว่าแล้วจะได้อะไร”

(สัมภาษณ์ 9 มกราคม 2554)

“มันน่าจะเป็นหน้าที่ของภาครัฐใหม่ที่จะต้องเข้ามาทำการอบรม หรือเข้ามาชักจูง สนับสนุนเรา มาทำแรงจูงใจอะไรสักอย่างหนึ่ง เพื่อให้เกิดแกนนำอะไรขึ้นมาในส่วนนี้ เพราะลำพังเราเองนั้น เราก็ไม่มีความสามารถมากนักที่จะไปกระตุ้นเตือน หรือว่าไปชักจูงให้มาอยู่ในระดับนั้นได้”

(สัมภาษณ์ 10 ธันวาคม 2553)

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์	ส่วนที่ 5
“การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเชิงประยุกต์ในการส่งเสริมการจัดสวัสดิการชุมชน กรณีศึกษาอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี”	สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการศึกษา

การวิจัยเรื่อง “การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเชิงประยุกต์ในการส่งเสริมการจัดสวัสดิการชุมชน กรณีศึกษาอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี” มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อที่จะศึกษาถึงแนวคิดและรูปแบบกิจกรรมด้านสวัสดิการชุมชน ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดในการดำเนินการด้านสวัสดิการชุมชน และศึกษาแนวทางการส่งเสริมการจัดสวัสดิการชุมชน ในพื้นที่ตำบลลำลูกกา

สำหรับขอบเขตของการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตพื้นที่การวิจัยในพื้นที่อำเภอลำลูกกาอันเป็นพื้นที่ต้นแบบด้านการดำเนินงานสวัสดิการในลักษณะพหุวัฒนธรรมและมีความเป็นเมืองกึ่งชนบทในบริเวณพื้นที่ภาคกลางซึ่งได้รับการยอมรับและได้รับการแนะนำจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ว่าเป็นพื้นที่ต้นแบบด้านสวัสดิการที่มีความน่าสนใจแห่งหนึ่ง

ในส่วนขอบเขตด้านเนื้อหา ผู้วิจัยที่มุ่งศึกษาเนื้อหาเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมสวัสดิการชุมชนว่าเป็นอย่างไร โดยเริ่มจากการทำความเข้าใจถึงลักษณะกองทุนสวัสดิการชุมชน กระบวนการดำเนินงานและรูปแบบวิธีการบริหารจัดการ การวิเคราะห์ถึงปัญหาอุปสรรคหรือข้อจำกัด และค้นหาแนวทางในการส่งเสริมการดำเนินงานของกองทุนสวัสดิการชุมชนอย่างเป็นระบบ

วิธีการที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้ประยุกต์ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นแนวทางในการวิจัยร่วมกับการใช้เทคนิควิธีการได้มาซึ่งข้อมูลเพื่อตอบคำถามในการวิจัย ไม่ว่าจะเป็นการสัมภาษณ์บุคคล การสัมภาษณ์กลุ่ม การถอดบทเรียนการทำงาน การสะท้อนผลการปฏิบัติ โดยเน้นความเป็นหุ้นส่วนการทำงาน (Partnership) การสร้างกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Sharing and Process of Learning) โดยที่ผู้ให้ข้อมูล ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย หรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชน แกนนำชุมชน เจ้าหน้าที่บุคลากรหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการสังคมและการส่งเสริมการดำเนินงานของกองทุนสวัสดิการชุมชน

สำหรับเนื้อหาในส่วนที่ 5 ซึ่งเป็นการสรุปผลการวิจัยพร้อมทั้งอภิปรายผล และข้อเสนอแนะจากการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นการนำเสนอเนื้อหาในส่วนนี้โดยแยกออกเป็น 3 ประเด็น อันได้แก่ การวิเคราะห์จุดเริ่มต้นของการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนพื้นที่ตำบลลูกกา การวิเคราะห์ถึงบทบาทของหน่วยงานภาครัฐกับการส่งเสริมการจัดสวัสดิการชุมชนพื้นที่ตำบลลูกกา ข้อเสนอแนะสำหรับแนว

ทางการส่งเสริมการจัดสวัสดิการชุมชนพื้นที่ตำบลลูกกา และข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาครั้งต่อไป ซึ่งกล่าวได้ดังนี้

5.1 จุดเริ่มต้นของการจัดสวัสดิการชุมชนพื้นที่ตำบลลูกกา

กองทุนสวัสดิการตำบลลูกกาเริ่มต้นจากการชักชวนของแกนนำคณะกรรมการ ซึ่งได้ชักชวนคนที่มาทำบุญที่วัดธัญญะผลเข้าร่วมกองทุนดังกล่าว โดยมีการกำหนดกฎเกณฑ์ว่าผู้ที่เข้าร่วมจะต้องออมเงินวันละ 1 บาท เดือนละ 30 บาท ซึ่งเมื่อเป็นสมาชิกแล้วได้เงินค่ารักษาพยาบาลเมื่อเจ็บป่วยครั้งละ 300 บาท และหากเสียชีวิตจะได้เงินค่าฌาปนกิจคนละ 3,000 บาท ซึ่งในช่วงเริ่มแรกมีสมาชิกไม่มากนัก และใช้พื้นที่บริเวณศาลาทำน้ำของวัดธัญญะผลในการดำเนินการ แต่เมื่อการดำเนินงานของกลุ่มได้ดำเนินไประยะหนึ่ง กลุ่มก็ได้มีสมาชิกเพิ่มมากขึ้น ทั้งจากการชักชวนของเพื่อนบ้าน การเห็นรูปธรรมในการได้รับเงินค่ารักษาและค่าฌาปนกิจ ผนวกกับระยะหลังหน่วยงานรัฐและท้องถิ่นได้เข้ามาหนุนเสริมทำให้การดำเนินงานมีความน่าเชื่อถือ ส่งผลให้มีคนเข้าร่วมมากขึ้น ปัจจุบันมีสมาชิก 300 กว่าคน

ในส่วนของสมาชิก พบว่า ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผู้สูงอายุ ที่มีมาทำบุญที่วัดเป็นประจำ ปัจจุบันหลายคนไม่มีอาชีพแน่นอน หากแต่จะถูกมอบหมายจากครอบครัวให้ช่วยเลี้ยงดูหลานในวัยเยาว์ ดังนั้นการมารวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมหรือจ่ายเงินสวัสดิการเดือนละ 1 ครั้งจึงเปรียบเสมือนการได้ออกมาเจอเพื่อน มีการสร้างสังคม และการจัดกิจกรรมหลายๆกิจกรรมส่งผลให้เกิดการสร้างการรับรู้ถึงคุณค่าให้แก่ผู้สูงอายุ

การเดินทางมีทั้งการเดินทางมาทางเรือ ขัปรถมมาและจ้างมอเตอร์ไซค์รับจ้าง โดยหากสมาชิกคนไหนที่ไม่สามารถเดินทางมาชำระเงินแต่ละเดือนด้วยตัวเองได้นั้นก็จะนำเงินมาฝากไว้กับหัวหน้าหมู่ หรือฝากไว้กับชาวบ้านที่ตนรู้จักที่รู้ว่าคนๆนั้นจะมาจ่ายเงินที่กองทุนทุกเดือน

เป็นที่น่าสังเกตว่า สมาชิกบางคนเข้าร่วมเป็นสมาชิกเพราะต้องการเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน ต้องการที่จะมีเงินเก็บไว้ให้ลูกหลานยามตัวเองตาย แต่ไม่ใช่สิทธิในการเบิกค่ารักษาพยาบาลทั้งที่ตัวเองมีสิทธิที่จะเบิกได้ ซึ่งคนในกลุ่มนี้มักจะได้รับสวัสดิการการรักษาอย่างอื่นเช่น สิทธิการรักษาฟรีจากโรงพยาบาล สิทธิข้าราชการของลูก เป็นต้น โดยเขากล่าวว่า ในเมื่อไม่ต้องเสียอยู่แล้ว ก็เลยไม่มาเบิกจากทางนี้ เอาไว้ให้คนที่เขาเดือดร้อนกว่าดีกว่า สะท้อนให้เห็นถึงมิติด้านสวัสดิการในความหมายที่เป็นสวัสดิการของชุมชนที่ว่า “กองทุนสวัสดิการชุมชน⁸ เป็นกองทุนที่เกิดจากการรวมตัวของประชาชนใน

⁸ บางกรณีอาจเรียกว่าเป็นกองทุนสวัสดิการชาวบ้านหรือกองทุนสวัสดิการไต้หวัน นอกจากนี้ สวัสดิการชุมชนยังถูกอธิบายเชิงเปรียบเทียบให้เห็นลักษณะของ “สวัสดิการชาวบ้าน” ที่ให้ความหมายถึงสวัสดิการที่คนในชุมชนได้จัดทำขึ้นเพื่อเป็นหลักประกันในการดำเนินชีวิต โดยมุมมองที่มีต่อการจัดสวัสดิการก็คือ พวกเขาเหล่านั้นมองว่ากลุ่มคนบางกลุ่มในสังคมมีสวัสดิการ มีค่ารักษาพยาบาลที่ได้รับอุดหนุนจากรัฐ สามารถเข้าถึงสวัสดิการได้จากบทบาทหน้าที่การทำงานที่มีอยู่ หรือมี “สิทธิ” ในสวัสดิการ แต่ชาวบ้านซึ่งส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม หาเช้ากินค่ำ ไม่ได้มีหลักประกันใดๆ หรือไม่มีสวัสดิการอะไรมารองรับ จึงจำเป็นต้องสร้างหลักประกันขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือกันและกันภายในชุมชน (ไพรัช บวรสมพงษ์และคณะ, 2552)

พื้นที่หนึ่งๆ ด้วยความสมัครใจ เช่น ระดับหมู่บ้าน ระดับตำบล ฯลฯ โดยมีวัตถุประสงค์เน้นการพึ่งพาตนเองภายในชุมชนเพื่อให้เกิดการช่วยเหลือดูแลซึ่งกันและกันตั้งแต่เกิดจนตายหรือมุ่งแก้ไขปัญหาสังคมที่เกิดขึ้น เช่น ปัญหาความยากจน ปัญหาทางการศึกษา เป็นต้น โดยที่มาของกองทุนสวัสดิการชุมชนในลักษณะดังกล่าว ส่วนใหญ่เกิดจากการรวมตัวของชุมชนผ่านระบบการออมโดยการสมทบของสมาชิก ซึ่งมีคณะกรรมการทำหน้าที่ในการบริหารจัดการภายใต้กฎกติกาที่ชุมชนกำหนดขึ้นและผ่านความเห็นชอบของสมาชิก ซึ่งคณะกรรมการจะทำหน้าที่ในการดูแลและการแจกจ่ายผลประโยชน์ไปยังสมาชิก โดยกองทุนสวัสดิการดังกล่าวมีฐานคิดเน้นที่ “ความเป็นเจ้าของร่วมกัน”

หากวิเคราะห์ถึงการเกิดขึ้นหรือที่มาของกองทุนสวัสดิการชุมชน จะพบว่าฐานคิดที่สำคัญของกองทุนสวัสดิการชุมชนมุ่งเน้นที่การให้การช่วยเหลือผู้ประสบกับปัญหาความต้องการจำเป็นโดยเน้นการระดมความร่วมมือในรูปแบบเงินทุนมาจัดตั้งเป็นสวัสดิการ ซึ่งฐานคิดดังกล่าวไม่ต่างจากการสร้างทุนทางสังคมให้เกิดขึ้นในสังคม เพราะสิ่งที่เกิดขึ้นนอกเหนือจากตัวเงินแล้ว ยังเป็นการสร้างคุณค่าทางจิตใจในการดูแล ช่วยเหลือเกื้อกูลกันด้วยความรัก ความเอื้ออาทร และความเสียสละ รวมถึงความสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชน ขณะเดียวกัน การบริหารกองทุนสวัสดิการชุมชนก็ได้ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้จากการทำงานอย่างมีส่วนร่วม อันเป็นการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาตนเองและสังคมชุมชนให้เกิดความยั่งยืนต่อเนื่อง⁹ ซึ่งสอดคล้องกับที่ วันทนีย์ วาสิกะสิน, สุรางค์รัตน์ วศินารมย์ และ กิติพัฒน์ นนท์ปัทมเดช

⁹ การจัดสวัสดิการของชุมชนทำให้เห็นมิติทั้งในเชิงพื้นที่ เชิงกลุ่มเป้าหมาย และเชิงประเด็นที่มีความหลากหลาย และมี การบูรณาการเนื้อหาทั้งสามประเด็นในหลายพื้นที่ โดยในส่วนของประเด็นเนื้อหาด้านสวัสดิการพบว่ามิชอบเขตเนื้อหาที่ถูกขยายความเพิ่มเติมไปจากเนื้อหาประเด็นหลักในพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546 กล่าวคือในบางพื้นที่มีการกล่าวถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รักษาความอุดมสมบูรณ์ไว้เพื่อให้ชาวบ้านสามารถเก็บหาหน่อไม้ เห็ดโคน น้ำผึ้ง ผักป่ามาเป็นอาหารบริโภค และเป็นรายได้เสริม โดยแนวทางการอนุรักษ์ก็คือการสร้างความเข้าใจ ความตระหนักให้เกิดความร่วมมือในการอนุรักษ์ป่าไปยังบุคคลใกล้เคียง เพื่อให้เข้าใจถึงคุณค่าของทรัพยากรในพื้นที่ และยังรวมไปถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการช่วยกันดูแลแล้วยังสนับสนุนให้เกิดการฟื้นฟูธรรมชาติด้วย อาทิ การทำแนวกันไฟการดับไฟป่า การปลูกป่าเสริม ปลูกกล้าไม้ในป่าบางชนิดที่มีประโยชน์ต่อชาวบ้าน และต่อสัตว์ป่า เช่น มะขาม มะขามเทศ กระถิน หว่า ฯลฯ รวมถึงผักพื้นบ้าน เช่น ผักหวาน ผักอีหนู มีการสร้างข้อตกลงในการใช้ประโยชน์จากป่า โดยเฉพาะหน่อไม้และเห็ดโคน ซึ่งเป็นรายได้เสริมของชุมชน และเพื่อที่จะเอื้อต่อการพัฒนากิจกรรมการทำงานของเครือข่าย ชุมชนมีการสนับสนุนให้ครูนำเรื่องการอนุรักษ์ป่าของชาวบ้านไปเป็นบทเรียน ปรับปรุงวิชา และหลักสูตรการเรียนการสอน นำนักเรียนไปเรียนรู้ในป่าเพื่อที่จะได้ปลูกจิตสำนึกให้แก่เยาวชน

(2541) ได้กล่าวถึง ที่มาของ “สวัสดิการชุมชน” หรือ “สวัสดิการชาวบ้าน” ว่า เน้นการอยู่แบบช่วยเหลือเกื้อกูล มีน้ำใจต่อกัน โดยภาพรวมของสังคมไทยจึงเป็นสังคมที่มีการหล่อหลอมให้คนในสังคมได้เรียนรู้จักการให้ การช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก กล่อมเกล่าให้คนไทยมีความเมตตากรุณาต่อกัน เอื้ออาทร โดยที่ระบบวัฒนธรรมดังกล่าว เป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านหรือวัฒนธรรมชุมชนที่ทำให้เกิดการดูแลประชาชนในระดับพื้นฐานที่สุดที่ครอบคลุมในมิติต่างๆ ทั้งการเติบโตเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม และสวัสดิภาพความเป็นอยู่โดยมีจุดเริ่มต้นที่สำคัญจากครอบครัวและขยายตัวออกไปสู่ระบบเครือข่ายชุมชนสังคม จนถึงระหว่างชุมชนหรือต่างชุมชนที่ถักทอ ยึดโยงสังคมให้มีความกลมเกลียวเหนียวแน่น มีการช่วยเหลือ แบ่งปัน พึงพาอาศัย

ในส่วนของการบริหารจัดการกองทุน พบว่า กองทุนสวัสดิการชุมชนพื้นที่ตำบลลำลูกกา จะมีการเลือกตั้งคณะกรรมการจำนวน 15 คน ตามวาระการประชุมใหญ่ในช่วงเดือนมีนาคมของทุกปี ซึ่งคณะกรรมการจะประกอบไปด้วยประธาน รองประธาน เทรุญญิก คณะกรรมการ ทั้งนี้ในการบริหารงานก็จะมีการมอบหมายให้คณะกรรมการจำนวน 6 คนเป็นคณะกรรมการพิจารณาเงินกู้ ซึ่งถือเป็นกิจกรรมใหม่ที่ต่อยอดจากการกิจกรรมเดิม

รายได้ของกองทุนเกิดจากสมาชิก ผ่านกิจกรรมการออมทรัพย์ที่สามารถจะออมเงินเดือนละ 30 บาทหรือวันละบาทต่อคน ปัจจุบันมีสมาชิกกว่า 300 คน มีกฎระเบียบในการเป็นสมาชิกคือ ต้องเป็นผู้ที่มีทะเบียนบ้านอยู่ในตำบล เมื่อสมัครเป็นสมาชิกแล้วจะได้สิทธิพิเศษดังนี้

- สิทธิในการรับค่ารักษาพยาบาลหรือที่เรียกว่าค่าเยี่ยมไข้ โดยค่ารักษาที่จะได้ขึ้นอยู่กับอายุสมาชิก กล่าวคือ เป็นสมาชิก 1-2 ปี ได้รับครั้งละ 300 บาท เป็นสมาชิกมากกว่า 2 ปี ได้รับครั้งละ 500 บาท ทั้งนี้โดยกำหนดให้สมาชิกสามารถเบิกค่ารักษาพยาบาลได้ไม่เกิน 3 ครั้งต่อปี
- สิทธิในการรับค่าฌาปนกิจยามเสียชีวิต โดยหากเป็นเป็นสมาชิก 1-2 ปี ทายาทจะได้รับค่าฌาปนกิจ 3,000 บาท หากมีอายุสมาชิกมากกว่า 2 ปีขึ้นไป ทายาทจะได้รับ 5,000 บาท
- สิทธิในการรับเงินทุนการศึกษา เนื่องจากปัจจุบันกองทุนมีการขยายกลุ่มเป้าหมายไปสู่เด็กและเยาวชน ซึ่งในส่วนสิทธิของสมาชิกที่เป็นเด็กนั้นนอกจากค่ารักษาพยาบาลและค่าฌาปนกิจแล้วยังมีเงินในสวนทุนการศึกษา โดยจะมีการหมุนเวียนผลัดเปลี่ยนกันไปตามความเหมาะสม(ไม่ได้ให้ทุกคน)

- สิทธิในกู้เงินจากกองทุน การกู้เงินจากกองทุนกำหนดให้สมาชิกที่จะทำการกู้ต้องเป็นสมาชิกและส่งเงินติดต่อกันไม่น้อยกว่า 6 เดือน โดยจะทำการกู้ได้ครั้งละ 10,000 บาท โดยจะมีการทำสัญญาและต้องมีคนค้ำประกันจำนวน 2 คน ซึ่งในการกู้เงินนั้นทางกองทุนได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาเงินกู้ขึ้นจำนวน 6 คน ผู้ที่ได้รับการอนุมัติ จะถูกหักดอกเบี้ยล่วงหน้า 600 บาท กล่าวคือ หากกู้เงินจำนวน 10,000 บาท จะถูกหักดอกเบี้ยไว้ ทำให้ผู้กู้จะได้รับเงิน 9,400 บาท และผู้กู้จะต้องชำระเงินส่งคืนเดือนละ 1,000 บาท เป็นเวลา 10 เดือน โดยหากทำผิดสัญญาก็จะทำการฟ้องร้องผู้กู้และผู้ค้ำประกัน แต่ปัจจุบันยังไม่เคยมีผู้กู้รายใดทำผิดสัญญา
- สิทธิในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆที่จัดขึ้น ทั้งกิจกรรมที่จัดโดยท้องถิ่น กิจกรรมการอบรม ให้ความรู้และกิจกรรมการเข้าร่วมงานสัมมนา ศึกษาดูงานของกลุ่ม

นอกจากนี้กลุ่มยังกำหนดให้สมาชิกสามารถชำระเงินสวัสดิการล่วงหน้าได้ แต่สมาชิกห้ามขาดส่งเงินติดต่อกันเกิน 3 เดือน โดยหากสมาชิกคนใดขาดส่งเกิน 3 เดือน จะถูกตัดออกจากการเป็นสมาชิก และจะไม่ได้รับเงินที่เคยส่งเมื่อครั้งเป็นสมาชิกคืน แต่หากค้างส่งเงินสวัสดิการไม่เกิน 3 เดือน สามารถนำเงินที่ค้างชำระมาจ่ายย้อนหลังได้

การส่งเงินค่าสวัสดิการ หากสมาชิกทำการออมครบ 10 ปี จะได้รับสิทธิสมาชิกถาวร โดยไม่ต้องทำการชำระเงินออมสวัสดิการอีก แต่จะได้รับสิทธิเช่นสมาชิกทั่วไป

ในส่วนของเงินที่กองทุนจัดเก็บได้จากการส่งเงินออมของสมาชิกจะถูกนำมาทำการบริหารด้วยการปล่อยกู้และการลงทุนในสถาบันการเงินที่มีความเสี่ยงน้อย เช่น การลงทุนกับ ธกส. เป็นต้น อันเป็นบริหารรายได้ให้มีมูลค่าเพิ่ม

นอกจากนี้ผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกส่วนใหญ่ยังได้รับเงินสวัสดิการจากรัฐอาทิ เงินผู้สูงอายุ 500 บาทต่อเดือน สิทธิในการรักษาพยาบาล 30 บาท สิทธิในการรักษาพยาบาลฟรี ฯลฯ

จากแนวทางการบริหารจัดการดังกล่าว ทำให้เห็นว่า มีความสอดคล้องกับลักษณะการดำเนินงานของกองทุนสวัสดิการชุมชนที่ปรากฏอยู่ทั่วไป ที่มักมีลักษณะสำคัญดังนี้

1. การออม ปรากฏในรูปของสัจจะออมทรัพย์
2. การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการ โดยนำเอาเงินรายได้หรือผลกำไรจากการกั๊ยม ประกอบกับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ มาจัดทำสวัสดิการต่างๆ อาทิ เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ทุนการศึกษา

คำรักษาพยาบาลหรือเบี้ยยังชีพในยามเจ็บป่วย หรือการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาความเดือดร้อนในชุมชน

3. การสนับสนุนกิจกรรมทางสังคมตามเทศกาลประเพณีที่สำคัญ โดยเน้นกิจกรรมที่ส่งเสริมหรือยังประโยชน์ให้กับสังคม

ฐานคิดที่สำคัญของกองทุนสวัสดิการชุมชนมุ่งเน้นที่การให้การช่วยเหลือผู้ประสบกับปัญหาความต้องการจำเป็นโดยเน้นการระดมความร่วมมือในรูปเงินทุนมาจัดตั้งเป็นสวัสดิการ ซึ่งฐานคิดดังกล่าวไม่ต่างจากการสร้างทุนทางสังคมให้เกิดขึ้นในสังคม เพราะสิ่งที่เกิดขึ้นนอกเหนือจากตัวเงินแล้วยังเป็นการสร้างคุณค่าทางจิตใจในการดูแล ช่วยเหลือเกื้อกูลกันด้วยความรัก ความเอื้ออาทร และความเสียสละ รวมถึงความสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชน ขณะเดียวกัน การบริหารกองทุนสวัสดิการชุมชนก็ได้ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้จากการทำงานอย่างมีส่วนร่วม อันเป็นการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาตนเองและสังคมชุมชนให้เกิดความยั่งยืนต่อเนื่อง¹⁰

5.2 บทบาทของหน่วยงานภาครัฐกับการส่งเสริมการจัดสวัสดิการชุมชน

จากปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานของกองทุนสวัสดิการชุมชนพื้นที่ตำบลลำลูกกาพบว่า แม้ว่าการดำเนินของกองทุนฯ จะเป็นไปตามเป้าหมายและเติบโตอย่างต่อเนื่อง หากแต่การดำเนินการดังกล่าวยังคงมีอุปสรรคและข้อจำกัด ซึ่งต้องการการเสริมหนุนจากหน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคมและการจัดสวัสดิการและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ต้องมีบทบาทในการเสริมหนุนการทำงานของคณะกรรมการกองทุนฯ ให้เป็นไปตาม

¹⁰ การจัดสวัสดิการของชุมชนทำให้เห็นมิติทั้งในเชิงพื้นที่ เชิงกลุ่มเป้าหมาย และเชิงประเด็นที่มีความหลากหลาย และมีการบูรณาการเนื้อหาทั้งสามประเด็นในหลายพื้นที่ โดยในส่วนของประเด็นเนื้อหาด้านสวัสดิการพบว่า มีขอบเขตเนื้อหาที่ถูกขยายความเพิ่มเติมไปจากเนื้อหาประเด็นหลักในพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546 กล่าวคือในบางพื้นที่มีการกล่าวถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รักษาความอุดมสมบูรณ์ไว้เพื่อให้ชาวบ้านสามารถเก็บหาหน่อไม้ เห็ดโคน น้ำผึ้ง ผักป่ามาเป็นอาหารบริโภค และเป็นรายได้เสริม โดยแนวทางการอนุรักษ์ก็คือการสร้างความเข้าใจ ความตระหนักให้เกิดความร่วมมือในการอนุรักษ์ป่าไปยังบุคคลใกล้เคียง เพื่อให้เข้าใจถึงคุณค่าของทรัพยากรในพื้นที่ และยังรวมถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการช่วยกันดูแลแล้วยังสนับสนุนให้เกิดการฟื้นฟูธรรมชาติด้วย อาทิ การทำแนวกันไฟการดับไฟป่า การปลูกป่าเสริม ปลูกกล้าไม้ในป่าบางชนิดที่มีประโยชน์ต่อชาวบ้าน และต่อสัตว์ป่า เช่น มะขาม มะขามเทศ กระถิน หว่า ฯลฯ รวมถึงผักพื้นบ้าน เช่น ผักหวาน ผักอีหนู มีการสร้างข้อตกลงในการใช้ประโยชน์จากป่า โดยเฉพาะหน่อไม้และเห็ดโคน ซึ่งเป็นรายได้เสริมของชุมชน และเพื่อที่จะเอื้อต่อการพัฒนากิจกรรมการทำงานของเครือข่าย ชุมชนมีการสนับสนุนให้ครูนำเรื่องการอนุรักษ์ป่าของชาวบ้านไปเป็นบทเรียน ปรับปรุงวิชา และหลักสูตรการเรียนการสอน นำนักเรียนไปเรียนรู้ในป่าเพื่อที่จะได้ปลูกจิตสำนึกให้แก่เยาวชน

เป้าหมายของกองทุนที่ได้กำหนดไว้โดยเน้นที่มิติด้านการส่งเสริมพัฒนาคุณภาพชีวิตและการพึ่งตนเองได้ของชุมชน

ดังนั้น บทบาทหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องจึงควรมีหน้าที่เกี่ยวกับ

- การเป็นผู้ส่งเสริมความรู้ เอื้ออำนวยด้านความรู้ (Knowledge Facilitator) เกี่ยวกับการจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนเพื่อให้ชุมชนสามารถดำเนินการได้เอง ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวอาจเปิดโอกาสให้หน่วยงานภายนอกหรือผู้รู้เข้ามาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ก็ได้ หรืออาจอยู่ในรูปของการถ่ายทอดเทคโนโลยี ความรู้ ประสบการณ์ หรือการศึกษาดูงานเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกรณีตัวอย่างที่ดี
- การส่งเสริมและปลูกฝังกระบวนการสร้างจิตสาธารณะ ซึ่งถือว่าเป็นการพัฒนาต้นทุนมนุษย์ให้เกิดขึ้นในพื้นที่ชุมชนอันเป็นการสร้างต้นทุนทางสังคมที่สำคัญให้กับชุมชนทั้งนี้ กระบวนการดังกล่าวต้องเน้นที่การส่งเสริม ปลูกฝังในกลุ่มคนรุ่นใหม่หรือคนกลุ่มใหม่เข้ามาช่วยขยายเครือข่าย หรือดำเนินงานต่อ
- การบูรณาการการทำงานร่วมกันระหว่างท้องถิ่นกับท้องถิ่น ในความหมายที่ว่าหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นควรที่จะให้ความสำคัญต่อการดำเนินงานของกลุ่มคนในระดับท้องถิ่น ชุมชนในรูปของความร่วมมือและการประสานงานร่วมกัน เพื่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรและบูรณาการร่วมกันทั้งด้านแนวความคิด ทรัพยากร และงบประมาณ อันเป็นรูปแบบสำคัญในการส่งเสริมการจัดการตนเองของพื้นที่หรือพื้นที่จัดการตนเอง

5.3 แนวทางการส่งเสริมการจัดการสวัสดิการชุมชนพื้นที่ตำบลลำลูกกา

จากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจะเห็นได้ว่า ความต้องการสวัสดิการที่นับวันจะมีมากขึ้นเรื่อยๆ ขณะที่ทรัพยากรด้านสวัสดิการเป็นสิ่งที่มียู่อย่างจำกัด ทำให้เห็นว่าสวัสดิการของรัฐหรือสวัสดิการโดยรัฐอาจไม่สิ่งที่เพียงพออีกต่อไป แนวคิดด้านสวัสดิการชุมชน การจัดสวัสดิการโดยชุมชนอันหมายรวมถึงกองทุนสวัสดิการชุมชนจึงได้เกิดขึ้นเพื่อเป็นหลักประกันในการตอบสนองความจำเป็นและสร้างความมั่นคงในความเป็นมนุษย์ที่เน้นการพึ่งตนเอง การช่วยเหลือซึ่งกันและกันภายในชุมชนตั้งแต่เกิดจนตาย **“เป็นการจัดสวัสดิการของชาวบ้าน โดยชาวบ้าน เพื่อชาวบ้าน เป็นการให้อย่างมีคุณค่า การรับอย่างมีศักดิ์ศรี”** การอยู่ร่วมกันของคน ชุมชน และธรรมชาติอย่างเคารพซึ่งกันและกัน มีกระบวนการดำเนินการที่สอดคล้องกับวัฒนธรรม ภูมิปัญญาของท้องถิ่น ใช้หลักศาสนา และการมีส่วนร่วมของคนอย่างกว้างขวาง โดยรัฐมีหน้าที่ในการสนับสนุนส่งเสริม

ในขณะที่สวัสดิการชุมชนเป็นวาระแห่งชาติ เพื่อเป็นหลักประกันให้ประชาชนในชุมชนมีความมั่นคง โดยที่ได้มีข้อเรียกร้องให้รัฐบาลสนับสนุนการจัดทำกองทุนสวัสดิการชุมชนทุกตำบลทั่วประเทศ เพราะเชื่อว่าสวัสดิการดังกล่าวจะเป็นเครื่องมือหนึ่งในการสมานฉันท์ รวมทั้งเป็นการให้อย่างมีคุณค่าและรับอย่างมีศักดิ์ศรี ภายใต้แนวคิดและหลักการที่ว่า รัฐบาล 1 บาท ประชาชน 1 บาท และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 1 บาท

จะเห็นได้ว่า ระบบสวัสดิการชุมชน จึงมีมิติทางสังคมที่หลากหลายไม่ว่าจะเป็นการจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติเพื่อเป็นสวัสดิการให้กับชุมชน เป็นระบบสวัสดิการที่เน้นการออม การช่วยเหลือพึ่งพากันในรูปของกองทุนสวัสดิการชุมชน โดยนำเงินออมมาจัดสรรเป็นสวัสดิการในรูปแบบต่างๆ ทั้งด้านการศึกษา ด้านการรักษาพยาบาล การยืมชีพ และการประกอบอาชีพ เป็นต้น

แต่อย่างไรก็ดี การส่งเสริมการดำเนินการของกองทุนสวัสดิการชุมชนพื้นที่ตำบลลำลูกกา มีข้อเสนอแนะเพื่อการพิจารณาดังนี้

1. กองทุนฯ ควรมีการทบทวนแนวคิดวัตถุประสงค์ และเป้าหมายอย่างต่อเนื่อง กล่าวคือ ควรมีการสร้าง ความเข้าใจอย่างชัดเจนเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของกองทุนฯ และปรับวิธีการดำเนินงานให้สอดคล้องกับเป้าหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวคิดหลักของกองทุนว่าด้วยการออมและการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อการพึ่งตนเองมากกว่าพึ่งพาทายนอก ภายใต้ข้อเสนอแนะดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่า การดำเนินงานของกองทุนฯ จำเป็นต้องได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนด้านวิชาการ เทคนิคความรู้ และคำปรึกษาจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (พมจ.) และสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการในฐานะหน่วยงานพี่เลี้ยง ที่ปรึกษาที่คอยให้คำแนะนำ ช่วยเหลือและเชื่อมประสานการทำงานระดับพื้นที่ชุมชนให้เชื่อมโยงกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2. ควรมีการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพบุคลากรของกองทุนฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแกนนำ/คณะกรรมการของกองทุนฯ เพื่อให้มีความรู้ที่เพียงพอและสามารถถ่ายทอดความรู้ในการบริหารจัดการกองทุนฯ ให้สืบทอดไปยังคนรุ่นอื่นทั้งในแง่ความรู้ และความทักษะที่ฝังลึก (Tacit Knowledge and Tacit Skill) นอกจากนี้ ควรมีกระบวนการสร้างการเรียนรู้ผ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่องทั้งภายในพื้นที่และข้ามพื้นที่ กล่าวคือเป็นการเรียนรู้เชิงเครือข่ายกับพื้นที่หรือกลุ่มกองทุนสวัสดิการอื่นๆ ที่ประสบความสำเร็จหรือเป็นต้นแบบการดำเนินการที่ดี เพื่อให้เกิดการยกระดับการทำงาน

3. คณะกรรมการกองทุนควรมีการสำรวจความต้องการด้านสวัสดิการเพื่อให้เกิดการออกแบบกิจกรรมสวัสดิการสังคมและการสังคมสงเคราะห์ที่สอดคล้องกับความต้องการของพื้นที่ และตรงกับ

ความต้องการจำเป็นของกลุ่มเป้าหมาย โดยคำนึงถึงการประสานความร่วมมือและยึดหลักการระดมทรัพยากรจากภาคส่วนที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคธุรกิจเอกชนซึ่งถือเป็นจุดเด่นของพื้นที่และหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งนี้ควรมีการสร้างร่วมมือกันอย่างต่อเนื่องและวางรูปแบบการทำงานที่เป็นระบบในลักษณะของแผนยุทธศาสตร์ท้องถิ่น ละเครือข่ายความร่วมมือ

5.4 ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาถึงการพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพกองทุนสวัสดิการชุมชนเพื่อให้เป็นสวัสดิการที่สามารถรองรับความต้องการของคนในชุมชนพื้นที่โดยเน้นที่ปฏิบัติการร่วมกันของชุมชนเองภายใต้หลักความคิดที่ว่าเน้นให้พื้นที่ได้จัดการตนเองตามความต้องการและปัญหาที่เกิดขึ้น ทั้งนี้การพัฒนาศักยภาพดังกล่าวควรเน้นที่การสร้างความรู้และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

2. ควรมีการศึกษาถึงแนวทางการพัฒนาทุนทางสังคมและวัฒนธรรมเพื่อเป็นต้นทุนในการดำเนินงานและการขับเคลื่อนกิจกรรมของกองทุนสวัสดิการชุมชน เพื่อให้เกิดการขยายขอบเขตของทุนหรือกองทุนที่มีได้จำกัดเพียง “ตัวเงิน” เท่านั้น

3. ควรมีการศึกษาถึงแนวทางในการพัฒนาศักยภาพแกนนำคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนในกลุ่มคนรุ่นใหม่ โดยเฉพาะกลุ่มวัยรุ่นและวัยกลางคนเพื่อให้เป็นทุนมนุษย์ในการขับเคลื่อนกองทุนสวัสดิการชุมชน

4. ควรมีการศึกษาแนวทางการสร้างการเรียนรู้ร่วมกันของกองทุนสวัสดิการชุมชนในตัวอย่าง ด้วยลักษณะเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกัน (Bonding Network) เพื่อให้เกิดการยกระดับการเรียนรู้

~~~~~

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์	ส่วนที่ 6
“การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเชิงประยุกต์ในการส่งเสริมการจัดสวัสดิการชุมชน กรณีศึกษาอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี”	บรรณานุกรม

ภาษาไทย

นิตยา เงินประเสริฐศรี, “การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเชิงประยุกต์ในการส่งเสริมการจัดสวัสดิการชุมชน กรณีศึกษาอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี,” *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์* 2 : 7 (กรกฎาคม-ธันวาคม, 2544): หน้า 61-62

ปฐิติ มอนซอน (2552) การศึกษารูปแบบบูรณาการแนวทางการดำเนินงานด้านการพัฒนาสังคมและด้านการจัดสวัสดิการสังคม. (รายงานการวิจัย)

พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546

พันธ์ทิพย์ รามสูตร. (2540). การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล

ไพรัช บวรสมพงษ์ และคณะ. (2552) การบูรณาการกลไกการพัฒนาสังคมและการจัดสวัสดิการสังคม : บทสังเคราะห์ภาพรวม. โรงพิมพ์เดือนตุลา, กรุงเทพมหานคร.

ระพีพรรณ คำหอม และคณะ. (2550) การสังเคราะห์องค์ความรู้การบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน : ทางเลือกใหม่ของสวัสดิการพหุลักษณะไทย.

วันทนี วาสิกะสิน, สุรางค์รัตน์ วศินารมย์ และกิติพัฒน์ นนทบุรีมะดุลย์. (2541) ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์. พิมพ์ครั้งที่ 3. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. (มปป.). โครงการกำหนดและพัฒนามาตรฐานและตัวชี้วัดการปฏิบัติหน้าที่ของสำนักงานพัฒนาสังคมและสวัสดิการจังหวัด, รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์. คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน). (2548). ภาพรวมความคืบหน้า ผลการขับเคลื่อนกองทุนสวัสดิการชุมชน 2548-2549 และบทบาทหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมแห่งชาติและกองทุนบริหารกองทุน, กระทรวง
การพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2552) คู่มือการปฏิบัติงานกองทุนส่งเสริมการ
จัดสวัสดิการสังคม.โรงพิมพ์เทพเพ็ญวานิสย์, กรุงเทพมหานคร.

สุภางค์ จันทวานิช. (2531). การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย

สุริยา วีรวงศ์. (2538). การศึกษาสังคมและเศรษฐกิจของชุมชนในพื้นที่แนวกันชนของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า
ห้วยขาแข้ง. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยสังคมแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาษาอังกฤษ

Brown. (1985). Introduction to Social Administration in Britain. 6th ed. Hutchinson &
Co. (Publishers), London.

Coulshed and Bamford. (1999). Management in Social Work. MacMillan. Hampshire.

Forder et al. (1984). Theories of Welfare. Routledge & Paul, London.

Forder. (1974). Concepts in Social Administration: A Framework for Analysis.
Routledge & Paul, London.

George, Vic & Wilding, Paul. (1994). Welfare and Ideology. Great Britain: Harvester
Wheatsheaf.

H. T. Reynolds. (1996). Pluralism. Online Available at
http://www.socialstudieshelp.com/APGOV_pluralism.htm

Healy. (2000). Social Work Practices: Contemporary Perspectives on Change. Sage
Publications, inc. London.

Hewitt. (1992). Welfare, Ideology and Need: Developing Perspectives on the
Welfare State. Harvester Wheatsheaf, Exeter.

James Midgley et al. (2000). (ed.) The Handbook of Social Policy. Sage Publications,
inc. London.

James Midgley. (1997). Social Welfare in Global Context. Sage Publications Inc,
California.

June Axinn and Herman Levin. (1997). 4^{ed}. **Social Welfare: A History of the American Response to Need.** Longman, New York.

Midgley, James. **Social Welfare in Global Context.** Sage Publication, 1997.

Moon. (1988). **Responsibility, Rights, and Welfare: The Theory of the Welfare State.** Westview Press, Boulder and London.

Pluralism. Online available at http://www.socialstudieshelp.com/APGOV_pluralism.htm

Rittel, H. & Webber, M. (1973). **Dilemmas in a General Theory of Planning.** Policy Sci 4:155-169.

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์	ส่วนที่ 7
“การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเชิงประยุกต์ในการส่งเสริมการจัดสวัสดิการชุมชน กรณีศึกษาอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี”	ภาคผนวก

**ข้อบังคับกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลลำลูกกา
อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี พ.ศ.2548**

สวัสดิการ คือความมั่นคงในชีวิตที่ใครๆใฝ่หา และแสวงหา ลูกจ้าง พนักงาน บริษัทห้างร้านต่างๆ ก็มีสวัสดิการที่มั่นคง หลากหลาย จากระบบประกันสังคม ก็เพื่อให้มีความมั่นคงอุ่นใจในอนาคตของตนเองและครอบครัวแต่เมื่อเปรียบเทียบกับคนของรัฐแล้ว ยังมีช่องว่างห่างไกลกันมาก

ชาวบ้านที่ไม่มีสวัสดิการให้กับตนเองไม่ได้อยู่ในระบบหรือกฎเกณฑ์ จึงไม่มีหน่วยงานไหนมาหยิบยื่นสวัสดิการให้ ครั้นจะไปหวังสวัสดิการจากธรรมชาติก็นับวันจะหมดไป ส่วนภาครัฐก็ยังให้สวัสดิการไม่ทั่วถึง จะมีก็แต่เพียงการจัดการสวัสดิการให้กับผู้สูงอายุ คนพิการที่ช่วยเหลือตนเองไม่ได้เท่านั้นเอง

ดังนั้นชาวบ้านตำบลลำลูกกาจึงต้องลุกขึ้นมาช่วยกันสร้างสวัสดิการชุมชน หรือ สวัสดิการชาวบ้าน จากทุนของชาวบ้านเอง จากทุนที่มีอยู่ในหมู่บ้าน/ชุมชนมาจัดสวัสดิการให้กับตนเอง เพื่อความมั่นคงในชีวิต โดยเป็นผู้คิดผู้ทำร่วมกันวางกฎระเบียบ และร่วมบริการจัดการกองทุนสวัสดิการให้เข้มแข็ง และยั่งยืน จัดสวัสดิการให้กับสมาชิกแบบครบวงจรชีวิต ตั้งแต่เกิดจนตายครอบคลุมคนพิการ ผู้ด้อยโอกาส ภัยพิบัติ บนพื้นฐานของความรัก ความเห็นอกเห็นใจกัน ความเอื้ออาทรต่อกัน ควบคู่กับประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ ศาสนา ซึ่งเป็นแกนหลักสำคัญในการยึดเหนี่ยวจิตใจของคนให้เป็น “หนึ่งใจเดียวกัน”

จังหวัดปทุมธานี โดยคณะกรรมการสวัสดิการชุมชนท้องถิ่นจังหวัดปทุมธานี ขบวนการองค์กรชุมชนจังหวัดปทุมธานี สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด(พมจ.) ศูนย์พัฒนาสังคมหน่วยที่ 27 จังหวัดปทุมธานี สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 1 ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุจังหวัดปทุมธานี พัฒนาชุมชนจังหวัดปทุมธานี สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(องค์การมหาชน) (พอช.) จึงร่วมกับผู้นำชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชาวบ้านตำบลลำลูกกา ร่วมกันจัดประชุมประชาคมก่อตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนนั้นเมื่อวันที่ 24 กันยายน พ.ศ.2548

ข้อ 1. ข้อบังคับนี้เรียกว่า “ข้อบังคับกองทุนสวัสดิการชุมชน ตำบลลำลูกกา”

ข้อ 2. ข้อบังคับนี้ให้มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ.2548

ข้อ 3. กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลลำลูกกา มีสำนักงานชั่วคราวตั้งอยู่ที่ห้องสมุด โรงเรียน ัญญะผล หมู่ที่ 5 ตำบลลำลูกกา

ข้อ 4. บรรดา กฎ ระเบียบข้อบังคับ ที่ขัดแย้ง กับบทบัญญัติแห่งข้อบังคับนี้ ไม่มีผลบังคับใช้ และให้ใช้ข้อนี้แทน

ข้อ 5. ตราสัญลักษณ์ของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลลำลูกกา มีลักษณะดังนี้

ข้อ 6. นิยามศัพท์ ในระเบียบนี้

“คณะกรรมการ” หมายถึง คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชน ตำบลลำลูกกา อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี

“สมาชิก” หมายถึง สมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลลำลูกกาที่มีสุขภาพแข็งแรง อายุตั้งแต่แรกเกิดถึงอายุ 90 ปีขึ้นไป

“ผู้ด้อยโอกาส” หมายถึง บุคคลยากจน ผู้ถูกทอดทิ้ง ผู้ติดเชื้อ เอช.ไอ.วี (เอดส์) เด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ ในตำบลลำลูกกา

“สาธารณภัย” หมายถึง ความเสียหายที่เกิดขึ้นเนื่องจากน้ำท่วมความเสียหายที่เกิดขึ้นเนื่องจากพายุ ความเสียหายที่เกิดจากเพลิงไหม้และที่เกิดกับทรัพย์สินของสมาชิก

หมวดที่ 2

วัตถุประสงค์

ข้อ 7. วัตถุประสงค์

7.1 เพื่อการช่วยเหลือเกื้อกูลกันแก่ผู้นำ สมาชิกที่เข้าร่วมกระบวนการเมื่อมีปัญหาหรือความจำเป็นเร่งด่วน

7.2 เพื่อเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจ หรือ แรงจูงใจให้แก่ผู้นำ/สมาชิก ในการปฏิบัติงานเพื่อสังคมและส่วนรวม

7.3 เพื่อสร้างกระบวนการ การมีส่วนร่วมระหว่างผู้นำ/สมาชิก ในการเกื้อหนุนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

7.4 เพื่อช่วยเหลือคนพิการ ผู้สูงอายุ ผู้ด้อยโอกาส ผู้ประสบสาธารณภัยในชุมชน

7.5 เพื่อส่งเสริม/ปลูกฝังนิสัยแก่เด็ก เยาวชนให้รู้จักออม การเสียสละเพื่อส่วนรวม

7.6 เพื่อฟื้นฟูชุมชนท้องถิ่นด้วยขนบธรรมเนียมประเพณี/วัฒนธรรม/ความเชื่อ/ศาสนา

7.7 เพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงสู่กองทุนชุมชน อำเภอ จังหวัด

ข้อ 8. ทูและที่มาของทุน ให้กองทุน มีทุนที่มาจาก

8.1. ค่าธรรมเนียมแรกเข้า

8.2. เงินสมทบจากสมาชิก

8.3. เงินที่มีผู้บริจาคให้กับกองทุนสวัสดิการ โดยไม่มีข้อผูกพัน

8.4. เงินที่ได้รับการเสริมหนุนจากหน่วยงานของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

องค์กรสาธารณกุศลต่างๆ องค์กรเอกชน บริษัท ห้างร้าน

8.5. เงินรายได้จากการจัดกิจกรรมของกองทุน

หมวดที่ 3

คณะกรรมการและสมาชิก

ข้อ 9 คณะกรรมการ

กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลลูกกา กำหนดให้มีคณะกรรมการจำนวน 15 คน ไม่เกิน 25 คน ซึ่งมาจากผู้แทนของทุกหมู่บ้าน หรือ ร้อยละ 50 % ของหมู่บ้าน โดยการเลือกตั้งของสมาชิกกองทุนมีตำแหน่งอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

9.1 ประธานกรรมการ ทำหน้าที่ควบคุม และกำกับดูแลกิจการกองทุน ให้เป็นไปตามข้อบังคับ ระเบียบของกองทุน

9.2 รองประธาน อาจมีมากกว่าหนึ่งคนได้ ทำหน้าที่แทนประธาน เมื่อประธานไม่อยู่ หรือประธานมอบหมาย ทำหน้าที่อื่นตามที่ประชุมมอบหมาย.

9.3 เลขานุการ/ผู้ช่วยเลขานุการ ทำหน้าที่บันทึกรายงานการประชุม เก็บรวบรวมรายงานการประชุม แจกจ่ายประชุมกรรมการ แจกจ่ายประชุมใหญ่ และทำหน้าที่อื่นตามที่ประชุมมอบหมาย ผู้ช่วยเลขานุการ ทำหน้าที่ช่วยงานของเลขานุหรือตามที่เลขานุการมอบหมายงาน ทำหน้าที่อื่นตามที่ประชุมมอบหมาย

9.4 เภรัณญิก/ผู้ช่วยเภรัณญิก ทำหน้าที่ควบคุมเบิก-จ่ายเงินของกองทุนให้ เป็นไปตามข้อบังคับ ระเบียบของกองทุน และทำหน้าที่อื่นตามที่ประชุมมอบหมาย ผู้ช่วยเภรัณญิกทำหน้าที่ช่วยงานของเภรัณญิก หรือตามเภรัณญิกมอบหมาย ทำหน้าที่อื่นตามที่ประชุมมอบหมาย

9.5 ผู้ทำบัญชี ทำหน้าที่บันทึกรายการเงินจ่ายเงินของกองทุนให้เป็นไปด้วยความถูกต้องตามความเป็นจริง เก็บหลักฐานการเบิก-จ่าย เรียบเรียงไว้ให้เรียบร้อยเป็นปัจจุบัน ร่วมกับเหรียญ เพื่อรายงานสถานะการเงินของกองทุนต่อที่ประชุมกรรมการ และที่ประชุมใหญ่ทำหน้าที่อื่นๆตามที่ประชุมมอบหมาย

9.6 กรรมการประชุมสัมพันธ์ ทำหน้าที่เผยแพร่กิจการของกองทุนแสวงหาข่าวที่เป็นความรู้ สวัสดิการและเรื่องราวของชุมชนที่เป็นประโยชน์เสนอต่อสมาชิกและบุคคลทั่วไป ทำหน้าที่อื่นตามที่ประชุมมอบหมาย

9.7 นายทะเบียน ทำหน้าที่บันทึก ควบคุมทะเบียนสมาชิกและข้อมูลอื่นที่เกี่ยวข้องเป็นประโยชน์แก่กิจกรรมของกองทุนให้เป็นปัจจุบันอยู่เสมอ ทำหน้าที่อื่นตามที่ประชุมมอบหมาย

ข้อ 10.อำนาจหน้าที่และคุณสมบัติของคณะกรรมการ

ให้กรรมการที่อำนาจอกระเบียบการบริหาร เพื่อความมั่นคงของกองทุน หรือ ก่อประโยชน์ กอเกยแก่สมาชิก

10.1 เป็นผู้มีความซื่อสัตย์สุจริตและจรรยาบรรณ

10.2 มีอายุไม่ต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์ ณ วันสมัครรับเลือกตั้ง

10.3 เป็นสมาชิกกองทุนมาไม่น้อยกว่า 1 ปี ณ วันรับสมัครรับเลือกตั้ง

10.4 ไม่เป็นผู้ที่มีประวัติเสียทางการเงิน

10.5 เป็นผู้สนใจและร่วมมือ และพร้อมเสียสละต่อกิจการและส่วนรวมในชุมชน

10.6 เป็นผู้พร้อมปฏิบัติตามข้อบังคับ ระเบียบ มติของกองทุนสวัสดิการ

ข้อ 11.การดำรงตำแหน่ง

ให้กรรมการดำรงตำแหน่งคราวละ 4 ปี การนับวาระการดำรงตำแหน่งให้นับแต่วันสิ้นปีบัญชี เมื่อครบ 4 ปี ให้กรรมการลาออกจากตำแหน่งกิ่งหนึ่งและมีสิทธิ์ได้รับการเลือกตั้งได้อีก แต่ต้องไม่เกิน 2 วาระต่อเนื่องกัน หรือ อาจได้รับการเลือกตั้งด้วยคะแนนเสียงข้างมาก

คณะกรรมการกองทุนพ้นจากตำแหน่งในกรณี

- ครบวาระการดำรงตำแหน่งในวาระที่กำหนด

- ตาย

- ลาออก

- ต้องคำพิพากษา/ต้องโทษ/ให้เป็นบุคคลล้มละลาย/เสพติดยาเสพติด ฯลฯ

- ถูกให้ออกโดยมติคณะกรรมการหรือมติที่ประชุม
- ประพฤติตนไม่สมควร/การทำการใดๆ หรือยุยงส่งเสริมให้เกิดความเสียหายแตกแยก

ความสามัคคีในกองทุน

- เป็นบุคคลวิกลจริต ไร้ความสามารถ หรือ เสมือนไร้ความสามารถ
- ขาดการประชุมต่อเนื่องกันเกินกว่า 3 ครั้ง โดยไม่มีเหตุผลสมควร

ข้อ 12. สมาชิก และ คุณสมบัติของสมาชิก

12.1 เป็นบุคคลธรรมดา อายุตั้งแต่แรกเกิดเป็นต้นไป

12.2 ต้องมีภูมิลำเนาอยู่ในตำบลลำภา ตามเอกสารทะเบียนบ้านในกรณีที่ผู้อาศัยในตำบลลำลูกกาแต่มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านนอกเขตตำบลลำลูกกา ต้องให้ประธานชุมชน/ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต. หรือ ขึ้นอยู่กับท้องถิ่นนั้นๆเป็นผู้รับรองการอยู่อาศัย

12.3 ยื่นใบสมัครตามแบบฟอร์มของกองทุน พร้อมแนบสำเนาทะเบียนบ้าน สำเนาบัตรประชาชนอย่างละ 1 ฉบับ พร้อมรูปถ่ายขนาด 1 นิ้ว 2 รูป พร้อมแนบหนังสือรับรองการอยู่อาศัยในกรณีที่ชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านเขตตำบลลำลูกกา ส่วนผู้ที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี ให้ใช้สำเนาสูติบัตรแทนสำเนา บัตรประชาชน

12.4 ผู้สมัครจะมีสถานภาพเป็นสมาชิกกองทุน เมื่อคณะกรรมการตรวจสอบเอกสารและรับรองเรียบร้อยแล้ว

ข้อ 13. การพ้นจากการเป็นสมาชิก

13.1 ตาย เมื่อสมาชิกถึงแก่ความตายจะพ้นจากการเป็นสมาชิกทันที ญาติของสมาชิกที่เสียชีวิตสามารถเป็นสมาชิกต่อเองได้เลย แต่การนำส่งเงินสมทบต้องคิดตามอายุของสมาชิกใหม่

13.2 ลาออก เมื่อสมาชิกลาออกกองทุนไม่จ่ายเงินสมทบคืน

13.3 สมาชิกขาดจากการส่งเงินสมทบต่อเนื่องเกิน 3 เดือน

ทั้งนี้คณะกรรมการจะพิจารณาตามสาเหตุและปัญหาที่เกิดขึ้น

ข้อ 14. การนำส่งเงินสมทบและสมัครสมาชิก

14.1 สมาชิกต้องชำระค่าสมัครสมาชิกแรกเข้ากับกองทุนจำนวน .....บาท (ถ้ามี)

14.2 สมาชิกต้องนำส่งเงินสมทบเดือนละ 30 บาท (วันละ 1 บาท)

14.3 สมาชิก หรือตัวแทนกลุ่มสมาชิก นำส่งเงินสมทบให้คณะกรรมการกองทุนในวันที่ 9 ของทุกเดือน ณ ที่ตั้งสำนักงานกองทุน ห้องสมุดโรงเรียนวัดธัญญะผล หมู่ที่ 5 ตำบลลำลูกกา อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี

ระยะเวลาการนำส่งเงินสมทบของสมาชิก

- อายุตั้งแต่แรกเกิด – 40 ปี นำส่งเงิน 15 ปี
- อายุระหว่าง 41 ปี – 59 ปี นำส่งเงิน 12 ปี
- อายุระหว่าง 60 ปี – 69 ปี นำส่งเงิน 10 ปี
- อายุระหว่าง 70 ปี – 79 ปี นำส่งเงิน 8 ปี
- อายุระหว่าง 80 ปี – 89 ปี นำส่งเงิน 6 ปี
- อายุ 90 ปีขึ้นไป (ผู้สมัครต้องแข็งแรง) สมัครสมาชิกโดยส่งเงินสมทบเพียง 1 ปีเท่านั้น สมาชิกที่นำส่งเงินครบตามกำหนดแล้ว ยังมีสิทธิ์ได้รับสวัสดิการต่างๆตามที่กองทุนกำหนดไว้

หมวดที่ 4

ข้อ 15. สวัสดิการนี้อาจเป็นเงิน สิ่งของ หรือการบริการอื่นๆตามความเหมาะสม สมาชิกที่ผ่านมาสมทบแล้ว 6 เดือน จะมีสิทธิ์ได้รับสวัสดิการ ดังนี้

15.1 สวัสดิการรับขวัญเด็กแรกเกิด รายละ 500 บาท

15.2 กรณีการเจ็บป่วย สมาชิกเข้ารับการรักษาประเภทคนไข้ในจะได้รับเงินสวัสดิการในการเยี่ยมไข้ดังนี้ และจะมีการปรับอัตราความก้าวหน้าของกองทุน

ระยะเวลาที่สมทบ	สวัสดิการที่ได้รับ	หมายเหตุ
6 เดือน – 2 ปี	300	3 ครั้ง/ปี
2 ปีขึ้นไป – 4 ปี	500	3 ครั้ง/ปี
4 ปี ขึ้นไป	800	3 ครั้ง/ปี

15.3 กรณีการเสียชีวิตจะได้รับสวัสดิการช่วยงานศพ(สงเคราะห์ครอบครัว) ดังนี้

ระยะเวลาที่สมทบ	สวัสดิการที่ได้รับ	หมายเหตุ
6-15 เดือน – 2 ปี	3,000	
2 ปีขึ้นไป – 4 ปี	5,000	
4 ปีขึ้นไป – 6 ปี	8,000	
8 ปี ขึ้นไป	10,000	

- 15.4 เงินทุนการศึกษา สำหรับเยาวชน รายละเอียด 500 บาท ปีละ 4-5 ทุน
- 15.5 สวัสดิการช่วยเหลือสมาชิกประสบภัยพิบัติครั้งละ 2,000 บาท
- 15.6 สวัสดิการช่วยเหลือครอบครัวผู้สูงอายุ คนพิการ ผู้ด้อยโอกาส
- 15.7 สวัสดิการสนับสนุนทุนประกอบอาชีพ สำหรับสมาชิกที่ขาดสภาพคล่องรายละ 1,000 บาท
- 15.8 สวัสดิการทัศนศึกษา สันทนาการแก่สมาชิกที่ให้ความร่วมมือกับกองทุนอย่างสม่ำเสมอ
- 15.9 สวัสดิการให้แก่คณะกรรมการจ่ายเบิกค่าบริหารจัดการคนละ 100 บาท/ครั้ง ในรอบ 3 เดือน
- 15.10 สวัสดิการจะมีการพิจารณาปรับปรุงทุก 2 ปี ตามความก้าวหน้าของกองทุน

หมวดที่ 5

การประชุม

ข้อ 16. การประชุมกรรมการ

คณะกรรมการต้องมีการประชุมอย่างน้อย 3 เดือน ต่อครั้ง เว้นแต่มีเหตุเร่งด่วน ให้เรียกประชุมได้ องค์กรประชุมจะต้องมีกรรมการมาประชุมไม่น้อยกว่าครึ่งหนึ่งของกรรมการทั้งหมด

ข้อ 17. การประชุมใหญ่สามัญ และองค์ประชุม

การประชุมใหญ่สามัญ หมายถึง เมื่อสิ้นปีทางการบัญชีให้คณะกรรมการจัดให้มีการประชุมใหญ่ภายใน 120 วัน นับจากวันสิ้นปีทางการบัญชีให้เหรียญกษาปณ์แห่งสถานะทางการเงินต่อที่ประชุม

การประชุมใหญ่วิสามัญ หมายถึง การประชุมที่มีสมาชิกร้องขอโดยการเข้าชื่อร่วมกันไม่น้อยกว่าร้อยละ 25 ของจำนวนสมาชิกที่มีอยู่ในขณะนั้น พร้อมแจ้งเรื่องที่ขอประชุมใหญ่มาด้วยให้คณะกรรมการนัดประชุมใหญ่ ภายใน 45 วัน นับตั้งแต่วันที่ได้รับหนังสือขอเปิดประชุม

หมวดที่ 6

การบริหารจัดการเงินกองทุน

ข้อ 18 การเบิก-จ่ายเก็บรักษาเงิน

18.1 เงินกองทุนสวัสดิการชุมชนให้นำฝากธนาคารกรุงไทยในนาม “ กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลลำลูกกา”

18.2 ให้คณะกรรมการแต่งตั้งกรรมการรับผิดชอบการเปิดบัญชี 3 คน ในการเบิก-จ่าย 2 ใน 3 และมีประธานเป็นผู้ลงนามในการเบิกจ่ายทุกครั้ง

หมวดที่ 7

การแก้ไขเปลี่ยนแปลงข้อบังคับ

ข้อ 19 การแก้ไข เปลี่ยนแปลงข้อบังคับ จะกระทำได้ เมื่อได้รับความเห็นชอบจากมติที่ประชุมใหญ่ของสมาชิกและบุคคลร้องขอในการเสนอพิจารณาแก้ไข เปลี่ยนแปลงข้อบังคับที่มีบุคคลขอร้องภายใน 30 วัน นับตั้งแต่วันรับการร้องขอนำผลสรุปการแก้ไขเปลี่ยนแปลงข้อบังคับดังกล่าวเสนอต่อที่ประชุมใหญ่เพื่อลงมติเห็นชอบต่อไปและให้ถือข้อบังคับใช้หลังจากมีมติจากการประชุมใหญ่

หมวดที่ 8

บทเฉพาะกาล

ข้อ 20 ข้อบังคับนี้ได้ประกาศให้สมาชิกทราบโดยเปิดเผยให้ถือว่าสมาชิกทุกคนได้รับทราบและเข้าใจข้อบังคับนี้แล้วและตกลงยินยอมให้ถือปฏิบัติตามความที่กำหนดในข้อบังคับนี้สมาชิกยอมสละสิทธิ์เรียกร้องหรือดำเนินการใดๆทั้งทางแพ่ง และ ทางอาญากับกองทุน หรือคณะกรรมการกองทุนที่ได้ดำเนินการอันชอบด้วยกฎระเบียบแห่งข้อบังคับที่ประกาศใช้นี้

ประกาศ ณ วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2548

(นาย เทียบ โสมสุภผล)

ประธานกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลลำลูกกา

อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี

โทรศัพท์ 086-9815518

ประวัติผู้วิจัย

1. ชื่อ - นามสกุล : นายไพรัช บวรสมพงษ์
Mr. Pairuch Borvornsompong
2. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน : 3101202218541
3. ตำแหน่งปัจจุบัน : อาจารย์ประจำ
4. ที่อยู่หน่วยงาน
ภาควิชาสังคมวิทยา
คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
โทร. 02-6641000 ต่อ 5570, 5571
โทรสาร 02-6641000 ต่อ 5570, 5571 กต 12
E-mail : deepairuch@yahoo.com
5. ประวัติการศึกษา
  - 5.1 สังคมสงเคราะห์ศาสตร์ดุสิตบัณฑิต สาขาการบริหารสังคม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
  - 5.2 สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาสังคมสงเคราะห์ทางการแพทย์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
  - 5.3 สังคมสงเคราะห์ศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
  - 5.4 โรงเรียนอัสสัมชัญ กรุงเทพฯ (ประถมศึกษาและมัธยมศึกษา)